



ՀԵՆՐԻԿԻՆ

ARCHEION

XVI



*აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის
საქვეუწყებო დაწესებულება-საარქივო სამმართველო*

*Sub-department of Ajara Autonomous Republic Government-
Archives Administration*

ISSN 2233-3541

ა რ ხ ე ი ო ნ ი

A R C H E I O N

XVI

თბილისი 2018 Tbilisi

სარედაქციო საბჭოს თავმჯდომარე: მაია ივანიშვილი
რედაქტორი: თამაზ ფუტკარაძე
სარედაქციო საბჭო:

თეონა იაშვილი (თბილისი), რამაზ ბოლქვაძე, ბესიკ ბაუჩაძე, ანზორ თხილაიშვილი, ელგუჯა გოგიბერიძე, ელგუჯა ჩაგანავა, მაია რურუა, ფრიდონ ქარდავა, ნატო ქიქავა, ოთარ გოგოლიშვილი, ციური ქათამაძე, ირაკლი ბარამიძე (ბათუმი), მერაბ კეზევაძე (ქუთაისი).

Maia Ivanishvili – chairman of editorial board

Tamaz Putkaradze - editor

Editorial Board:

Teona Iashvili (Tbilisi), Ramaz Bolkvadze, Besik Bauchadze, Anzor Tkhilaishvili, Elguja Gogiberidze, Elguja Chaganava, Maia Rurua, Fridon Kardava, Nato Kikava, Otar Gogolishvili, Tsiuri Katamadze, Irakli Baramidze (Batumi), Merab Kezevadze (Kutaisi).

კრებულში გამოთქმული მოსაზრებები ეკუთვნით ავტორებს და შესაძლოა არ ასახავდეს სარედაქციო საბჭოს შეხედულებებს.
ავტორების სტილი დაცულია.

Any opinion expressed in the book belongs to the author and may not reflect the view of the editorial board.

Authors' style reserved

აჭარის საარქივო სამმართველო, ტელეფონი: 27 52 10
ვებ გვერდი: <http://adjara.gov.ge/branches/default.aspx?gid=2>

გამომცემლობა „**უნივერსალი**“, 2018

თბილისი, 0186, ა. ჰოლიბაოვსკაიას №4, ☎: 5(99) 33 52 02, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

**სამეურნეო-საწარმოო კაღრების, კულაკების და სხვა
არასასურველი ადამიანების რეპრესიები**

XX საუკუნის 30-იანი წლების მეორე ნახევარში პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლად იქცნენ სამეურნეო-საწარმოო კადრები: ქარხანა-ფაბრიკების, სახელმწიფო მეურნეობების დირექტორები, კოლმეურნეობების თავმჯდომარეები, სამეურნეო და სავაჭრო გაერთიანებების ხელმძღვანელები, მოადგილეები, ქვედანაყოფების უფროსები, სხვა მუშაკები, კულაკები და სხვა არასასურველი ადამიანები. მათ მიმართ შეთხზეს ფალსიფიცირებული მასალები, თითქოს ისინი გამიზნულად აფუჭებდნენ საქმეს, რათა ჩაშლილიყო საწარმოო და სოციალურ-ეკონომიკური გეგმები და პროგრამები. ამ ნიადაგზე მოსახლეობაში უკმაყოფილება შექმნილიყო, რაც საყოველთაო აჯანყებაში გადაიზრდებოდა.

ფალსიფიცირებული ბრალდებით აჭარის სახალხო მეურნეობის მიმართულებით კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობის საერთო ხელმძღვანელებად ითვლებოდნენ გიორგი რამიშვილი, ილიას მეგრელიძე, ოსმან მოწვობილი, ჯემალ ქიქავა, ევგენი სიხარულიძე, ავგუსტინ მაჩხელიანი და სხვები. თითქოს ისინი მითითებებსა და დავალებებს აძლევდნენ სამეურნეო-საწარმოო ხელმძღვანელებს საქმეების გამიზნულად გაფუჭების შესახებ. ამ ბრალდებებისათვის რეალური საფუძველი არ არსებობდა. აჭარამ გადაჭარბებით შეასრულა პირველი და მეორე ხუთწლიანი გეგმები. ამ წლებში ექსპლოატაციაში შევიდა ათობით ახალი საწარმო. მათ შორის: ნავთობგადამამუშავებელი, ნავთობპროდუქტების გადამამუშავებელი, მანქანათსამშენი, კოფეინის, ხის დამამუშავებელი, ლუდის ქარხნები, აჭარისწყლის ჰიდროელექტროსადგური (აწკესი), საკონდიტრო, სამკერვალო, ფეხსაცმლის ფაბრიკები, საშენი მასალების საწარმოები და სხვა. 1928-1937 წლებში მსხვილი მრეწველობის ფიზიკური მოცულობა 37-ჯერ და მეტად გაიზარდა.¹

მნიშვნელოვანი წარმატებები არსებობდა სოფლის მეურნეობაში. პირველ და მეორე ხუთწლებებში შეიქმნა ჩაის, ციტრუსების, ტუნგის, მებოსტნეობის, მეცხოველეობის სახელმწიფო მეურნეობები, სანერგეები და სხვა. ციტრუსოვანთა ნარგავების საერთო ფართობი 1928-1937 წლებში 3,6-ჯერ გაიზარდა. ჩაის პლანტაციების-თითქმის 3-ჯერ, ტუნგის (1932-1937 წლები) – 1,6-ჯერ, თამბაქოს კულტურის-675 ჰექტრიდან 808 ჰექტრამდე, ბამბუკი-32,5 ათასი ძირიდან 1340,8 ათას ძირამდე და სხვა. ცხადია, სამეურნეო-საწარმოო წარმატებებში, სახელმწიფო გეგმებისა და პროგრამების შესრულებაში გადამწყვეტი როლი შეასრულეს საწარმოთა ხელმძღვანელებმა, წარმოების სხვა მუშაკებმა.

მიუხედავად ამისა, რეპრესიების ორგანიზატორებმა სამეურნეო-საწარმოო ხელმძღვანელები, წარმოების რიგითი მუშაკები, კულაკები და სხვა არასასურველი პირები კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტებად, ხალხის მტრებად, მავნებლებად შერაცხეს, მოხსნეს თანამდებობიდან, გარიცხეს კომუნისტური პარტიიდან თუ კომკავშირიდან, დააპატიმრეს, აწამეს, დახვრიტეს, გადაასახლეს რუსეთის უკაცრიელ მხარეში.

¹ საბჭოთა აჭარის 40 წელი. სტატისტიკური კრებული. ბათუმი, 1961, გვ. 25.

სამრეწველო, სამშენებლო და სატრანსპორტო კადრების რეპრესიები. აჭარაში 1937-1938 წლებში იშვიათი იყო ინდუსტრიის საწარმო, რომლის კადრებს პოლიტიკური რეპრესიები არ განეცადოს. ავტონომიური რესპუბლიკის მრეწველობის, მშენებლობისა და ტრანსპორტის სფეროებში კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობის უშუალო ხელმძღვანელად ითვლებოდა ბათუმის საქალაქო საბჭოს აღმასკომის თავმჯდომარის მოადგილე ავგუსტინ სტეფანესძე მაჩხელიანი. თითქოს მისი დავალებით საწარმოთა ხელმძღვანელები და სხვა მუშაკები გამიზნულად აზიანებდნენ დაზგა-მოწყობილობებს, რათა ჩაშლილიყო წარმოების რითმი, პროდუქციის გამოშვების გეგმების შესრულება.

საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო და ბათუმის საქალაქო კომიტეტების ბიუროებმა 1937-1938 წლებში არაერთხელ განიხილეს ავტონომიური რესპუბლიკის სამრეწველო, სატრანსპორტო და სამშენებლო საწარმოებში კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობის შესახებ. ამ ორგანოებს მასალებს შინსახკომი აწვდიდა. გარდა ამისა, საოლქო და საქალაქო კომიტეტები თვითონ სწავლობდნენ, როდესაც საწარმოებში იხილავდნენ ე.წ. კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტების შესახებ სასამართლოს განჩინებებს. ამ განხილვების დროს ზოგიერთი მონაწილე გამოთქვამდა განსხვავებულ შეხედულებას, რაც ხელისუფლებისათვის მიუღებელი იყო. ამასთან, ასეთი განსხვავებული აზრი ხელისუფლების მიერ რეაგირების გარეშე არ რჩებოდა. მათ ჩასახშობად უღმრთო სადამსჯელო ღონისძიებები ტარდებოდა.

ხელისუფლების ოფიციალური ცნობით, კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტულ, დივერსიულ-მაფნებელურ საქმიანობას ადგილი ჰქონდა ნავთობგადამამუშავებელ, ნავთობპროდუქტების გადამამუშავებელ, მანქანათმშენ, კოფეინის, ბიდონების, ხის დამამუშავებელ სამკერვალო, ტყავის, ფეხსაცმლის, ჰიდროენერგეტიკის, ჩაის, საკონდიტრო, ტრანსპორტის (პორტი, რკინიგზის კვანძი, საავტომობილო), სარეწაო კოოპერაციის და სხვა საწარმოებში.

ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხანა აჭარაში ყველაზე მსხვილი საწარმო იყო. 1932-1935 წელს ამ ერთ ქარხანაზე მოდიოდა ავტონომიური რესპუბლიკის საერთო სამრეწველო პროდუქციის 81,7-84,4%². 1935-1937 წლებში ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის დირექტორად მუშაობდა გინზბურგი, რომელიც ბაქოდან გადმოიყვანეს. მან თან წამოიყვანა ნავთობის სპეციალისტები, რომლებიც ქარხნის ქვედანაყოფებს ხელმძღვანელობდნენ. საბრალდებო დასკვნებისა და სასამართლო განჩინებების განხილვების დროს, ოფიციალური ცნობით, გამოვლინდა სიმპათიები ტროცკისტების მიმართ. მაგალითად, საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის ბიუროს სხდომაზე (1937 წლის აპრილი) აღინიშნა, რომ ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტულ საქმიანობას ეწეოდნენ დირექტორი გინზბურგი, მისი მეუღლე, საამქროებისა და სხვა ქვედანაყოფების ხელმძღვანელთა უმრავლესობა.

ქარხნის დირექტორი და მისი მეუღლე აკრიტიკებდნენ სტალინს, იცავდნენ ტროცკის შეხედულებებს. ეს ჩვეულებრივი პროცესია დემოკრატიულ საზოგადოებაში, მაგრამ ის ფაქტი, რომ გინზბურგი შერაცხული იყო იაპონია-გერმა-

² ო. თურმანიძე, აჭარის პოლიტიკური და ეკონომიკური ისტორია (1921-1940). ბათუმი, 2012, გვ. 309.

ნიის ფაშიზმის აგენტად, ბანდიტად,³ რბილად, რომ ვთქვათ, დამაჯერებლობას მოკლებულია. 1937 წლის აპრილში გინზბურგი მოხსნეს თანამდებობიდან და დააპატიმრეს. თუმცა მისი სასჯელის შესახებ ცნობა არ გაგვანია.

ხელისუფლების ოფიციალური ცნობით, ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში ანტისაბჭოთა საქმიანობაში აქტიურობდნენ შახნაზაროვი (მთავარი მექანიკოსი), ზელიმხანოვი (მთავარი ენერგეტიკოსი), ვანდიშევი (მოადგილე), ანდრუსი (თხევადი საამქროს უფროსი), მემუხინი (N2 საამქროს უფროსი), ბაგიროვი (N1 საამქროს უფროსი), ფაღავა (დირექტორის მოადგილე სამეურნეო საკითხებში), ინჟინრები, ეკონომისტები და ტექნიკური მუშაკები: არმაგანოვი, ბეზუგლოვი, სტროგანოვი, კირიაკოვი, მარუნი, გალოგრე, ბელანი, შანიძე, სალუქვაძე, ჯორბენაძე, გლუხოვი, პეტროვი, მარტიროსიანი, მეგრელიძე, გოგიჩაიშვილი, მოროზოვი, აბუსერიძე და სხვები. ვლადიმერ ილიასძე მარუნი, დაბადებული 1904 წელს, პარტიის წევრი 1927 წლიდან, იცავდა ტროცკის დებულებას ერთ ქვეყანაში სოციალიზმის აშენების შეუძლებლობის შესახებ. ამიერკავკასიის ბოლშევიკური ორგანიზაციის ისტორიის განხილვისას მარუნს განუცხადებია: მარქსიზმი ბათუმში შემოიტანეს საზღვარგარეთის მეზღვაურებმა. ასეთი გამონათქვამები კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტულად შერაცხეს და 1937 წლის 5 იანვარს საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა და მისი საქმე შესასწავლად შინსახკომს გადაეცა.⁴

საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 3 აპრილს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა ქარხნის ტექნიკური ნორმადარი, პოლიტიკური წრის პროპაგანდი კიპრიანე დიმისტრისძე კირიაკოვი, რომელიც პარტიის წევრი იყო 1918 წლიდან (დაბადებული 1892 წელს). კ. კირიაკოვის გამონათქვამები შეფასდა, როგორც მავნებლური, კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული.⁵

კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტებად შერაცხულებს აბრალდნენ ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში დაზავა-მოწყობილობათა გამიზნულად მწყობრიდან გამოყვანას, საწარმოო ციკლის მოშლას, წარმოების მოცდენას. ამის შედეგად გამოწვეული ზარალს. 1937 წლის 23-27 მაისს ქარხანაში გაიმართა მუშა-მოსამსახურეთა აქტივის კრება, სადაც განიხილეს ზემოთ აღნიშნული საკითხები. კრებაზე აღინიშნა, რომ ქარხნის საწარმოო რითმის დარღვევა, ავარიები და სხვა ნაკლოვანებები გამოწვეულია კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტების ანტისაბჭოთა საქმიანობით. ძნელია ამის დაჯერება. ცხადია, საწარმოო ციკლის დარღვევის, ავარიების და სხვა ნაკლოვანებების გამორიცხვა მართებული არ იქნებოდა, მაგრამ ამის მიზეზად კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტები დასახელება სწორი არ არის და ამ მოტივით კადრების რეპრესიები დანაშაულს წარმოადგენს.

საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 5 ივნისს განიხილა ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის აქტივების კრების შედეგები. ბიურომ დაავალა ქარხნის ახალ დირექტორს ი. ჯანჯღავას აღ-

³ აცსა, ფ. პ-1, ან.4, ს. 210, ფურც. 20.

⁴ იქვე, ფ.პ-6, ან. 12, ს. 22, ფურც. 6.

⁵ იქვე, ს. 24, ფურც. 73.

მოფხვრას მავნებლობის შედეგები. საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურ კომიტეტის წინაშე დაისვა საკითხი მავნებლების პასუხისმგებლობის შესახებ. გინზბურგის, ბაგიროვის და სხვათა საქმეები გადაეცა შინსახკომს.⁶ მართალია, კ. კირიაკოვი, მოგვიანებით აღადგინეს პარტიაში, მაგრამ 1938 წელს მეორედ გარიცხეს კომუნისტური პარტიიდან და დააპატიმრეს. ამასთან, ქარხნის ყოფილი დირექტორი გინზბურგთან ერთად დააპატიმრეს, სტროგანოვი, მოროზოვი, ანდრუსი, ზელიმხანოვი, ბაგიროვი და სხვები. მაგალითად, ვასილ დიმიტრისძე მოროზოვი ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში საამქროს უფროსად მუშაობდა, პარტიის წევრი იყო 1917 წლიდან (დაბადებულია 1896 წელს). მან, თითქოს, გამიზნულად მწყობრიდან გამოიყვანა მანქანა-დანადგარები, ხელოვნურად მოაწყო ავარიები და სხვა. ამ მოტივით კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს და დააპატიმრეს.⁷

ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის მუშა-მოსამსახურეთა რეპრესიების ახალი ტალღა 1937 წლის მეორე ნახევარში აგორდა. კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტების, მავნებლის, დივერსანტის, ტერორისტის ფალსიფიცირებული ბრალდებით დაიწყო დაპატიმრებანი, წამება-გადასახლება-დახვრეტები. 1937 წელს ბათუმში დახვრიტეს ქარხნის საამქროს უფროსები ვლადიმერ ევგენისძე ანდრუსი, ნარიმან ახმედისძე ზელიმხანოვი, ინჟინერ მექანიკოსი ოსმან მემედისძე ახვლედიანი. ეს უკანასკნელი დაბადებულია სოფელ მახინჯაურში 1908 წელს. სოფლის სკოლის დამთავრების შემდეგ 1927 წელს ჩარიცხეს ბათუმის ინდუსტრიულ ტექნიკუმში, რომელიც 1931 წელს დაამთავრა ინჟინერ მექანიკოსის სპეციალობით და მუშაობა დაიწყო ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში. წარმატებული მუშაკი იყო. მაგრამ ერთი შემთხვევის გამო მავნებლად შერაცხეს და დააპატიმრეს. კონკრეტულად, ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელ ქარხნის საქვებში, სადაც ინჟინრად ოსმან ახვლედიანი მუშაობდა, ავარია მოხდა და მას დაბრალდა, თითქოს იგი ხელოვნურად იყო გამოწვეული. საქართველოს შინსახკომთან არსებული „სამეულის“ 1937 წლის 10 ნოემბრის დადგენილებით სასჯელის უმაღლესი ზომა—დახვრეტა მიუსაჯეს. ოსმან მემედისძე ახვლედიანი ბათუმში დახვრიტეს. ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის სამხედრო ტრიბუნალის 1957 წლის 4 იანვრის დადგენილებით გაუქმდა 1937 წლის 10 ნოემბრის დადგენილება, საქმე წარმოებით შეწყდა და ოსმან მემედისძე ახვლედიანი რეაბილიტირებულია (ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის სამხედრო ტრიბუნალის ცნობა, 1957 წლის 8 იანვარი, N 2487/16). ამავე ბრალდებით 1938 წლის ოქტომბერში კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის დირექტორი ივანე კონსტანტინესძე ჯანჯღავა. იგი მოხსნეს თანამდებობიდან და დააპატიმრეს. 1938 წლის 7 აგვისტოს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის N2 საამქროს უფროსი სეფერ ხუსეინისძე პერესელიძე, რომელსაც დააბრალეს კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობა. იგი დააპატიმრეს და მკაცრად დასაჯეს. დააპატიმრეს, დახვრიტეს თუ გადაასახლეს ქარხნის პარტიული, პროფკავშირული და კომკავშირული ორგანიზაციების ხელმძღვანელები და სხვები.

⁶ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 24, ფურც. 25-26.

⁷ იქვე, ფურც. 63.

ხუსეინ ისმაილისძე ფაღავა დაიბადა 1907 წელს ბათუმის რაიონის სოფელ ორთაბათუმში. კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1932 წლიდან. ბაქოს ნავთობის ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში ინჟინრად მუშაობდა. 1936 წლის ოქტომბერში პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის რეკომენდაციის ორთაბათუმის სასოფლო საბჭოს აღმასკომის თავმჯდომარედ აირჩიეს, სადაც 1937 წლის ივლისამდე მუშაობდა. შემდეგ დააბრუნეს ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში და დანიშნეს დირექტორის მოადგილედ. ხ. ფაღავა კარგი სპეციალისტი და ენერგიული სამეურნეო მუშაკი იყო, მაგრამ შრომა არ დაუფასეს. დააბრალეს კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობა. ამ ბრალდებით საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 14 ნოემბერს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს და საქმე შინსახკომს გადასცა.⁸

შინსახკომმა ყალბი მასალები შეაკოწიწა და ხ. ფაღავა დააპატიმრა. მას აბრალდებდნენ ანტისაბჭოთა საქმიანობას, თითქოს ეწეოდა აგიტაცია-პროპაგანდას საბჭოთა ხელისუფლების დამხობის მიზნით. საქართველოს შინსახკომთან არსებული „სამეულის“ 1937 წლის 31 დეკემბრის დადგენილებით, 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯეს სისხლის სამართლის კოდექსის 50-10 მუხლის საფუძველზე. გადაასახლეს ურალში (რუსეთის ფედერაცია).⁹ სასჯელს იხდიდა ქ. სოლიკამსკში, სადაც გაუსაძლის პირობებში ხეტევე მუშაობდა.

ხუსეინ ფაღავა გადასახლებიდან 1947 წელს დაბრუნდა. გადასახლებიდან დაბრუნების შემდეგ ხ. ფაღავას სამუშაოზე არ იღებდნენ, პოლიტიკურად არასაიმედოდ ითვლებოდა, სანამ რეაბილიტაცია არ მოხდა. აჭარის უმაღლესი სამართლოს 1956 წლის 11 აგვისტოს განჩინებით ხუსეინ ისმაილისძე ფაღავას საქმე წარმოებით შეწყდა და იგი რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო. რეაბილიტირების შემდეგ ხუსეინ ისმაილისძე ფაღავამ მუშაობა დაიწყო ისევ ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში.

პარმენ ეფრემისძე სირაძე, დაბადებული 1910 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი 1932 წლიდან, ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში ტრანსპორტის განყოფილების გამგედ მუშაობდა. მას თვლიდნენ არარსებული კონტრრევოლუციური ორგანიზაციის მონაწილედ. ამ ბრალდებით იგი საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 10 დეკემბერს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. პარმენ სირაძე დააპატიმრეს და საქართველოს შინსახკომთან არსებული სამეულის 31 დეკემბრის გადაწყვეტილებით 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯეს. იგი სასჯელს იხდიდა რუსეთის ფედერაციის აღმოსავლეთი მხარეები უმძიმეს პირობებში. პატიმრობიდან დაბრუნების შემდეგ ოზურგეთის რაიონში ცხოვრობდა და 1956 წლისათვის „საქჩაის“ ტრესტის სისტემაში მუშაობდა. რეაბილიტაციის შემდეგ პარმენ ეფრემისძე სირაძე პარტიაშიც აღადგინეს.¹⁰

ბადელ ვაგანისძე საფარიანი (კომუნისტური პარტიის წევრი 1932 წლიდან) ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში ზეინკლად მუშაობდა. იგი კონტრრევოლუციონერად შერაცხეს იმის გამო, რომ რუსეთის სამოქალაქო ომის დროს

⁸ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 26, ფურც. 128.

⁹ სისხლიანი გრივალის ექო. აჭარა. თბილისი, 2001, გვ. 75.

¹⁰ აცსა, ფ. პ-1, ან. 8, ს. 377, ფურც. 176-177.

(1918-1920 წწ.) ე.წ. თეთრების გვარდიაში მსახურობდა. შემდეგ საფრანგეთის სამხედრო ქარხანაში („რენო“) მუშაობდა. ნიკოლოზ ესტატესძე შავლიძე ასევე ქარხნის ზეინკალი იყო. კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1924 წლიდან. იგი კონტრრევოლუციონერად გამოაცხადეს, რადგან რუსეთის სამოქალაქო ომის წლებში ასევე თეთრების გვარდიაში მსახურობდა. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ ბადელ ვაგანისძე საფარიანი და ნიკოლოზ ესტატესძე შავლიძე კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს და მათი საქმეები შინსახკომს გადაეცა.

ნოე იგორისძე მეგრელიძე დაბადებულია 1896 წელს ოზურგეთის მაზრაში, პარტიის წევრი იყო 1932 წლიდან. ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში მუშაობდა ოპერატორად. იგი კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტად შერაცხეს იმის გამო, რომ 1919-1921 წლებში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გვარდიაში მსახურობდა. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ ნოე იგორისძე მეგრელიძე კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა 1937 წლის 9 მარტს. ამავე თარიღით კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს ქარხნის ნავთობპროდუქტების მწმენდავი აკაკი სამსონისძე გოგიჩაიშვილი (დაბადებულია 1895 წელს). კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1926 წლიდან. მას დანაშაულად ჩაუთვალეს ძმასთან ურთიერთობა, რომელიც კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტობის ბრალდებით შინსახკომის მიერ დაპატიმრებული იყო. აკაკი სიმონისძე გოგიჩაიშვილის საქმე შინსახკომს გადაეცა.¹¹

კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობის ყალბი ბრალდებით 1937 წელს დააპატიმრეს ძმები გერმანე, შალვა და სევერიანე ჯორბენაძეები. სევერიანე ჯორბენაძე, კომუნისტური პარტიის წევრი 1932 წლიდან, მუშაობდა ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში. მას აბრალდებდნენ ტროცკისტული ოპოზიციისადმი მხარდაჭერასიგი დააპატიმრეს და საქართველოს შინსახკომთან არსებული სამეულის 1937 წლის 15 ოქტომბრის დადგენილებით 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯეს. სევერიანე ერმილეს ძე ჯორბენაძე ამჟამად რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო. გერმანე ერმილესძე ჯორბენაძე, დაბადებული 1902 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი-1928 წლიდან, ნავთობგადამამუშავებელ ქარხნის ელექტროსამქროში მუშად მუშაობდა. საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 3 ნოემბერს გერმანე ერმილესძე ჯორბენაძე კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტის საქმიანობის ბრალდებით დაპატიმრებულ ძმებთან ურთიერთობის გამო. მას 10 წლით პატიმრობა მიუსაჯეს. ამჟამად ძმები ჯორბენაძეები რეაბილიტირებული არიან. ტროცკისტულ ორგანიზაციაში მონაწილეობის ფალსიფიცირებული ბრალდებით 1937 წლის ოქტომბერში კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს და დააპატიმრეს ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის კომენდანტი შალვა ერმილესძე ჯორბენაძე, რომელიც პარტიის წევრი იყო 1917 წლიდან (დაბადებულია 1891 წელს). საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სპეცკოლევგვიის 1937 წლის 10 ნოემბრის დადგენილებით 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯეს. შალვა ერმილესძე ჯორბენაძე რეაბილიტი-

¹¹ აცსა, ფ.პ-6, ან. 12, ს. 23, ფურც. 9, 11; ს. 24, ფურც. 13-14; ს. 25, ფურც. 11; ფ.პ-1, ან.9, ს.370, ფურც. 259; ს. 380, ფურც. 281; ს. 428, ფურც. 175.

რებულია საქართველოს უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმის 1959 წლის 1 ივნისის დადგენილებით დანაშაულის არარსებობის გამო.

ბათუმის ნავთობპროდუქტების გადასხმის მთავარ ბაზაში 1936-1938 წლებში კონტრრევოლუციონერ ტროცკისტებად შერაცხულები იყვნენ მინავეი, გლუხოვი, ბატურიანი, დიდმანიშვილი, ჩაკვეტაძე, ყაჭეიშვილი, ლომთათიძე, ინწკირველი, გოლეთიანი, გაზგოიანი, კუზნეცოვი და სხვები. მათ აბრალდნენ ანტისაბჭოთა პროპაგანდას, ტროცკისტებისადმი თანაგრძნობას, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არმიაში სამსახურს, 1924 წლის აჯანყებაში მონაწილეობას. გამორიცხული არ არის, რომ ასეთი ბრალდებების საფუძველი იქნებოდა, მაგრამ ამ მოტივაციით რეპრესირება, მით უმეტეს ფიზიკურად განადგურება არა თუ შეცდომაა, არამედ დანაშაულია. მაგალითად, 1936 წლის 9 დეკემბერს ნავთობპროდუქტების გადასატვირთავი ბაზის პარტიულმა კომიტეტმა განიხილა გიორგი მინავეის საკითხი. იგი იყო ბაზის სარემონტო-მექანიკური საამქროს უფროსი და ამავე დროს პროპაგანდისტად მუშაობდა. ბერიას სტატიის „გავაცამტვეროთ სოციალიზმის მტრები“ და კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტების პარალელური ცენტრის მონაწილეობა სასამართლო პროცესის განხილვისას მინავეი იცავდა ტროცკის შეხედულებებს.

საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1936 წლის დეკემბერში გ. მინავეი კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. შინკომმა დააპატიმრა, როგორც კონტრრევოლუციონერი ტროცკისტი. საქალაქო კომიტეტის ბიუროს დადგენილება მოიწონა ნავთობპროდუქტების მთავარი ბაზის პარტიულმა კრებამ. დადგენილებაში ნათქვამია: მინავეი არის ორპირი, ტროცკისტი, ფაშიზმის აგენტი. ისიც აღინიშნა, რომ მინავემა დამალა თავისი წარსული. კერძოდ, 1927 წელს დისკუსიების დროს მხარს უჭერდა ტროცკისტებს, რის გამო გარიცხეს კომკავშირიდან და პარტიიდან. 1930 წელს აღადგინეს პარტიაში, მაგრამ ტროცკიზმისადმი თანაგრძნობას ისევ ავლენდა. პროკოფი ეფიმიძე გლუხოვს, რომელიც ნავთობპროდუქტების გადასხმის მთავარ ბაზაში მექანიკოსად მუშაობდა, გაუხსენეს, რომ 1916-1917 წლებში სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიაში იმყოფებოდა. 1922 წელს კომუნისტური პარტიის წევრი გახდა. მას ბრალად ედებოდა კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობა. ამ ბრალდებით საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის ბიურომ 1936 წლის 3 სექტემბერს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. საბჭოთა კავშირის შინსახკომთან არსებული განსაკუთრებული სათათბიროს 1936 წლის დეკემბრის დადგენილებით მიესაჯა 5 წლით თავისუფლების აღკვეთა. იგი ნაწამები 1939 წელს საპატიმროში გარდაიცვალა.

კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს აგრეთვე დიდმანიშვილი, ჩაკვეტაძე, ყაჭეიშვილი, ინწკირველი, ლომთათიძე, კუზნეცოვი და სხვები, როგორც კონტრრევოლუციონერი ტროცკისტები. იოსებ ყაჭეიშვილის პარტიიდან გარიცხვისა და დაპატიმრების მოტივაცია ის გახდა, რომ მონაწილეობდა 1924 წლის აჯანყებაში. ივანე ლომთათიძისა – მსახურობდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გვარდიაში. მათ აბრალდნენ ამ ფაქტების დამალვას პარტიაში შესვლის დროს.¹² 1937 წლის მეორე ნახევარში კონტრრევოლუციურ-

¹² აცსა, ფ.პ-313, ან.1, სს. 61, 64, 65; ფ. პ-6, ან. 12, ს. 24, ფურც. 149; ფ.პ-1, ან.9, ს. 240, ფურც. 127.

ტროცკისტული საქმიანობის ბრალდებით ბათუმში დახვრიტეს ნავთობპროდუქტების მთავარი ბაზის პასუხისმგებელი მუშაკები: ვლადიმერ ეგგენისძე ანდრუსი (დაბადებული 1909 წელს), სერაფიონ თევდორისძე ბატურიანი (დაბადებული 1903 წელს), ეროვნებით რუსი, რომელიც პარტიის წევრობის კანდიდატი იყო 1931 წლიდან.¹³

რეპრესიები შეეხო მათი ოჯახის წევრებსაც. მაგალითად, მარიამ ფედოროვის ასული კოპინა იყო სერაფიონ ბატურიანის მეუღლე. დაპატიმრების შემდეგ ცოლმა ქმარს საპატიმროში ამანათი გადასცა, რაც დანაშაულად ჩაუთვალეს. პარტიულ კრებაზე საკითხი სპეციალურად განიხილეს და დამამცირებელი დაკითხვა მოუწვეეს. მარიამ კოპინა დამაჯერებლად პასუხობდა: სამი წლის განმავლობაში, რაც შეუძლებულები ვართ, მე არ შემიძინავეს, რომ ჩემი ქმარი ხალხის მტერი, მოღალატე იყო. დაპატიმრების შემდეგაც არ მჯერა, რომ იგი ხალხის მტერია. მიუხედავად ამისა, მარიამ ფედოროვის ასული კოპინა „ხალხის მტრად“ შერაცხეს და გარიცხეს კომუნისტური პარტიიდან, რომლის წევრიც 1932 წლიდან იყო.

ისიღორე იასონის ძე მექვაბიშვილი, დაბადებული 1921 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი 1921 წლიდან, მუშაობდა საკავშირო ნავთობპროდუქტების გასაღების საწარმოში მუშად. 1935 წლის სექტემბერში კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს ტროცკისტებთან კავშირის გამო. საბჭოთა კავშირის შინსახკომთან არსებული განსაკუთრებული სათათბიროს 1937 წლის 21 მაისის დადგენილებით 5 წელი მიესაჯა შრომა-გასწორების ბანაკში ყოფნით. აჭარის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმის 1957 წლის 9 მარტის დადგენილებით გაუქმდა საბჭოთა კავშირის შინსახკომთან არსებული განსაკუთრებული სათათბიროს 1937 წლის 21 მაისის დადგენილება, ისიღორე იასონისძე მექვაბიშვილი რეაბილიტირებულია.¹⁴

ბათუმის ბიდონების ქარხანაში კონტრრევოლუციურ ტროცკისტებად შერაცხულები იყვნენ ხუხუნაიშვილი, ნადარეიშვილი, ჩოლოკიანი, ბაიდარჩუკი, სალუქვაძე და სხვები. მაგალითად, სიო ოქროპირიძე ხუხუნაიშვილი ბიდონების ქარხანაში სახერხი საამქროს უფროსი იყო. იგი დაბადებულია 1891 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრია 1925 წლიდან. ქარხანაში 1937 წელს პარტიული ორგანიზაციის მდივნადაც მუშაობდა. ქარხნის დახურულ პარტიულ კრებაზე (1937 წლის 11 თებერვალი), როდესაც კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული პარალელური ცენტრის მონაწილეთა სასამართლო პროცესის მიმდინარეობას იხილავდნენ, ს. ხუხუნაიშვილი გააკრიტიკეს, რადგან ტროცკის შეხედულებებს მხარს უჭერდა, ხელი მოაწერა „83-ის პლატფორმას“. ს. ხუხუნაიშვილი გამოდიოდა სტახანოვური მოძრაობის წინააღმდეგ, აკრიტიკებდა საბჭოთა ხელისუფლების პოლიტიკას.

მიმდინარე პროცესებისადმი კრიტიკული დამოკიდებულება, თავისი შეხედულების თავისუფლად დაფიქსირება დანაშაულს არ უნდა წარმოადგენდეს, მით უმეტეს 1936 წლის კონსტიტუციით სიტყვის თავისუფლება აღიარებული იყო. მიუხედავად ამისა, სიო ოქროპირისძე ხუხუნაიშვილი პარტიიდან გარიცხეს, მოხსნეს საამქროს უფროსობიდან და დააპატიმრეს. საქართველოს კომ-

¹³ იქვე, ფ. პ-6, ან. 12, 24, ფურც. 206; ს. 26, ფურც. 12.

¹⁴ იქვე, ფ. პ-24, ან. 1, ს. 9, ფურც. 6-7; აცსა, ფ. პ-1, ან. 9, ს. 76, ფურც. 141.

პარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 9 აგვისტოს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა ტარასი ბეჟანისძე ნადარეშიშვილი ტროცკისტებისადმი თანაგრძნობისათვის. იგი ბიდონების ქარხანაში აღმრიცხველად მუშაობდა. დაბადებულია 1883 წელს, ხოლო კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1926 წლიდან.¹⁵

ბათუმის მანქანათსაშენი ქარხანა ექსპლოატაციაში 1936 წელს შევიდა და რეპრესიების ორგანიზატორებმა მაშინვე შეთხზეს ბრალდება, თითქოს ქარხანა მავნებლურად იყო აგებული. ამ ბრალდების მოტივაცია ის გახდა, რომ მანქანათსაშენი ქარხანა ააგო „საქქარხმშენმა“, რომლის მმართველი ჭელიძე „ხალხის მტრის“ იარლიყით დაპატიმრებული იყო.

კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტობის ბრალდებით 1937-1938 წლებში დააპატიმრეს მანქანათსაშენი ქარხნის დირექტორი, საამქროს უფროსები, ინჟინრები, პარტიული, პროფკავშირული და კომკავშირული ორგანიზაციების ხელმძღვანელები: ბალანკოვი, პისლარი, გრინი, გერცფრიდი, გერვიცი, ბაგოევი, მინაევი და სხვები. მაგალითად, ალექსანდრე გიორგისძე პისლარი დაბადებულია 1905 წელს, პარტიის წევრი იყო 1929 წლიდან. მანქანათსაშენ ქარხანაში მუშაობდა საამწოპო საამქროს უფროსად. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 24 დეკემბერს გარიცხა კომუნისტური პარტიიდან. ბრალეულობად ითვლებოდა კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობა. ა. პისლარი ამ ბრალდებით დააპატიმრეს. ამავე ბრალდებით 1937 წლის 25 ნოემბერს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს, „ხალხის მტრად“ შერაცხეს და დააპატიმრეს ქარხნის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი ანდრეი სერგოსძე გრინი, რომელიც პარტიის წევრი იყო 1930 წლიდან, დაბადებული – 1907 წელს. გრინი დაპატიმრებისას მანქანათსაშენი ქარხნის პარტიული ორგანიზაციის მდივანიც იყო. საქართველოს შინსახკომთან არსებული სამეულის 1937 წლის 31 წლის დადგენილებით ანდრო სერგოსძე გრიგს 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯეს. სასჯელის მოხდის შემდეგ იგი ბათუმში აღარ დაბრუნებულა. ჩრდილოეთ კავკასიაში ცხოვრობდა. საბჭოთა კავშირის უმაღლესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის 1955 წლის 23 მარტის განჩინებით გაუქმდა სამეულის 1937 წლის 31 დეკემბრის დადგენილება და ანდრო სერგოსძე გრინი რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო. კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობის ყალბი ბრალდებით კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს და დააპატიმრეს მანქანათსაშენი ქარხნის ზეინკალი ნიკოლოზ ივანესძე რიბაკოვი (დაბადებული 1911 წელს, პარტიის წევრი–1932 წლიდან).¹⁶

საკავშირო კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის 1937 წლის თებერვალ-მარტის პლენუმის შედეგების მანქანათსაშენი ქარხნის პარტიულ კრებაზე (1-ლი აპრილი) განხილვისას კომუნისტმა ნიკოდინ ევსტაფოსძე გერცფრიდმა განაცხადა: „ჩვენ ვართ პეშეკები. თქვენ არ იცით, – მიმართავდა კრების მონაწილეებს, – სად წავგიყვანს სტალინი. ჩვენ ვიცით სად მიყავს“. ნ. გერცფრიდი სტალინს აკრიტიკებდა.¹⁷ ანალოგიური აზრის გამოთქამდა მინაევი, რომელიც

¹⁵ აცსა, ფ. პ-313, ან. 1, ს. 66, ფურც. 26, 29, 66-67; ფ. პ-6, ან. 12, ს. 22, ფურც. 6; ს. 25, ფურც. 12.

¹⁶ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 26, ფურც. 153, 170, 171; ფ. პ-1, ან. 8, ს. 396, ფურც. 4.

¹⁷ აცსა, ფ. პ-20, ს. 18, ფურც. 16.

ადრე ნავთობპროდუქტების გადაქანვის მთავარ ბაზაში მუშაობდა. ასეთი კრიტიკული გამონათქვამები მათ სიცოცხლის ფასად დაუჯდათ. მაგალითად, ნიკონ ევსტაფოსძე გერცფრიდი (დაბადებულია უკრაინაში 1890 წელს) საკავშირო კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიუროს სანქციით 1937 წელს ბათუმში დახვრიტეს.¹⁸

კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტობის ყბადღებული ბრალდებით 1937-1938 წლებში კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს, თანამდებობიდან მოხსნეს და დააპატიმრეს თამბაქოს, ტყავის, ღუდის, ფეხსაცმლის, სამკერვალო და სხვა ქარხანა-ფაბრიკების დირექტორები: აგამჯანოვი, აივაზოვი, ჯიბლაძე, მერტიჩიანი, ქიქავა, საწარმოთა ქვედანაყოფების ხელმძღვანელები. ბრალდებები ყველას მიმართ ანალოგიური იყო. გერასიმე ივანესძე აგამჯანოვი, ეროვნებით სომეხი, დაბადებული ქ. ბაქოში 1902 წელს, საბჭოთა ხელისუფლების სამსახურში გასაბჭოებიდანვე ჩადგა. 1918-1923 წლებში მსახურობდა წითელ არმიაში. 1924 წელს მიიღეს კომუნისტურ პარტიაში და აქედან მოკიდებული ხელმძღვანელი თანამდებობები ეკავა პარტიულ, სახელმწიფო და სამეურნეო ორგანოებში. კერძოდ, 1924-1927 წლებში მუშაობდა აჭარის ფინანსთა სახალხო კომისარიატის სისტემაში, 1927-1931 წლებში – ავტონომიური რესპუბლიკის სახელმწიფო პოლიტიკურ სამმართველოში. 1931-1934 წლებში იყო ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელ ქარხანაში პარტიული კომიტეტის მდივანი და დირექტორის თანაშემწე.

გ. აგამჯანოვი 1933 წელს დანიშნეს ბათუმის ქალაქმშენის მმართველად, ხოლო შემდეგ – აჭარის მუშათა და გლეხთა ინსპექციის სახალხო კომისრის მოადგილედ. 1934-1936 წლებში იყო აჭარის სამომხმარებლო საზოგადოების – აჭარკოოპკავშირის თავმჯდომარე.¹⁹ 1937 წლიდან დაპატიმრებამდე მუშაობდა ბათუმის თამბაქოს ფაბრიკის დირექტორად. გ. აგამჯანოვი 1937 წლის აგვისტოს დასაწყისში შინსახკომმა დააპატიმრა, როგორც „ფარული კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტი“. ამ ბრალდებით საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 9 აგვისტოს დადგენილებით კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. თამბაქოს ფაბრიკაში არსებული ხარვეზები და ნაკლოვანებები, რაც მაშინდელ პირობებში ყველა საწარმოში მოიძებნებოდა, კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტად, მავნებლად შეამკეს. კერძოდ, ფაბრიკაში არ ჰქონდათ საკმარისი რაოდენობის ქაღალდი, მუშა-მოსამსახურეები უზრუნველყოფილი არ იყვნენ შეშით, წვიმიან დღეებში არ ემსახურებოდათ ტრანსპორტი, ნაკლოვანებები იყო საცხოვრებელი ბინების გარემონტებაში, აგრეთვე გამომუშავების ნორმების სისტემაში და სხვა. თურმე ეს კეთდებოდა მუშა-მოსამსახურეთა უკმაყოფილების გამოსაწვევად²⁰ და აჯანყების მოსაწყობად.

დაპატიმრების შემდეგ გ. აგამჯანოვი მოწმედ გამოიყენა შინსახკომმა და პროკურატურამ 1937 წლის საჯარო სასამართლო პროცესზე, სადაც იხილებოდა ე.წ. „აჭარის კონტრრევოლუციური სააჯანყებო, ჯაშუშურ-ტროცკისტული, დივერსიულ-მავნებლური ორგანიზაციის მონაწილეთა“ საქმე. გ. აგამჯანოვის ჩვენების მიხედვით, კონტრრევოლუციურ საქმიანობაში გიორგი რამიშვილმა

¹⁸ გაზ. აჭარა, 1937, 17 მაისი (N95-96).

¹⁹ აცსა, ფ.პ-1, ან. 4, ს. 30, ფურც. 2.

²⁰ აცსა, ფ.პ-6, ან. 12, ს. 25, ფურც. 12; ფ.პ-1, ან. 4, ს. 210, ფურც. 41.

ჩააბა, რომელიც ახალციხეში გაუცვნია 1929 წელს. თურმე მას დაავადეს თამბაქოს ფაბრიკაში საამქროებს შორის დისპროპორციის შექმნა, რაც მუშაობის რითმულობას დაარღვევდა და გეგმები აღარ შესრულდებოდა. გ. აგამჯანოვს დაავადეს, ს. მანაგაძესთან ერთად, ტერორისტების მოძებნა ბერიას მოსაკლავად.²¹ ადვილი მისახვედრია, რომ ეს იყო რეპრესიების ორგანიზატორების მიერ დაგეგმილი სცენარის ნაწილი. ის ფაქტი, რომ გ. აგამჯანოვი ასეთ ჩვენებას აძლევდა, საეჭვოა. როგორც ჩანს, იგი იმდენად ნაწამები იყო, რომ ყველაფერზე მიდიოდა, ოღონდ ტანჯვა-წამებიდან თავი დაეხსნა. გერასიმე ივანესძე აგამჯანოვი 1937 წლის ოქტომბერში დახვრიტეს.

აგამჯანოვთან ერთად დააპატიმრეს თამბაქოს ფაბრიკის წარმოების უფროსი, ეროვნებით ბერძენი ევკალიდ დიმიტრისძე მარანტიდი. შინსახკომის მიერ შეკოწიწებული მასალების მიხედვით იგი გამიზნულად ფუშავდა წარმოების რითმულ მუშაობას, რის გამო საწარმოო და სოციალური გეგმებისა და პროგრამების შესრულება საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა. დაპატიმრების შემდეგ ევკალიდ დიმიტრისძე მარანტიდი კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტად შერაცხეს და კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს. იგი დახვრიტეს ქ. ბათუმში 1937 წელს. ამჟამად ევკალიდ დიმიტრისძე მარანტიდი რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო. ამასთან, დასაჯეს ევკალიდ დიმიტრისძე მარანტიდის მეუღლე ცაკიდი, ვინაიდან ქმარს საპატიმროში ამანათი მიუტანა. ამის გამო ცაკიდი არასაიმედო პირად, კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტად ჩათვალეს და საკითხი განიხილეს თამბაქოს ფაბრიკის პარტიულ კრებაზე. საოცარია პარტიულ კრებაზე გამართული კითხვა-პასუხის ჩანაწერი. კითხვაზე, „თუ შეამჩნიე ქმარს კონტრრევოლუციური საქმიანობა“, ცაკიდი პასუხობდა – „არა“. „რამდენჯერ მიუტანე ამანათი“, პასუხი: „ერთჯერ“. პარტიული კრების მონაწილეებმა დაასკვნეს: რაკი ქმარს საპატიმროში ამანათი გადასცა, მისი თანამგრძნობია, იცოდა მეუღლის მავნებლობა და არ ამხილა. ამ არაადამიანური და უღირსი მოტივაციით ცაკიდი კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს.²²

აჭარის შინსახკომმა 1937 წლის 27 თებერვალს დააპატიმრა ტყავის ქარხნის დირექტორი იოსებ სიმონისძე აივაზოვი ბრალდებით კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობა. დაბადებული 1903 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი, თურმე ინახავდა და კითხულობდა ტროცკისტულ ლიტერატურას, კავშირურთიერთობაში ყოფილა ტროცკისტებთან. იოსებ აივაზოვი პირველი კატეგორიის დამნაშავედ ჩათვალეს და მოსკოვში გასაგზავნ სიაში, სხვებთან ერთად, შეიყვანეს. ბრალდებულთა სადამსჯელო სიას თანამდებობაზე ხელი მოაწერეს სტალინმა, მოლოტოვმა და კაგანოვიჩმა 1937 წლის 10 აგვისტოს. იოსებ აივაზოვის საქმე 16 სექტემბერს განიხილა საბჭოთა კავშირის უზენაესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის გამსვლელმა სესიამ. სისხლის სამართლის კოდექსის სამი მუხლის საფუძველზე: 58-7 (საბოტაჟი), 58-8 (ტერორი), 58-11 (ყოველგვარი ორგანიზებული ქმედება მიმართული დანაშაულის მომზადებისა და ჩატარებისათვის) სასჯელის უმაღლესი ზომა–დახვრეტა მიუსაჯეს. განაჩენი იმავე დღეს მოიყვანეს სისრულეში. საბჭოთა კავშირის უმაღლესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის 1956 წლის 16 მაისის განჩინებით რეაბილიტირებუ-

²¹ გაზ. კომუნისტი, 1937, 29 სექტემბერი (N223).

²² აცსა, ფ. პ-66, ან. 1, ს. 8, ფურც. 1-2.

ლია²³. კონტრრევოლუციურ-ტროცისტული საქმიანობის ყალბი ბრალდებით იოსებ სემენისძე აივაზოვი 1937 წელს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს და დააპატიმრეს. იგი 1937 წელს დახვრიტეს. რეპრესიები შეეხო ტყავის ქარხნის სხვა მომუშავეებსაც. მაგალითად, ქარხნის მუშა აკოფ სააკისძე ბალიკიანი, ეროვნებით სომეხი, დაბადებული 1901 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი 1928 წლიდან, კონტრრევოლუციონერ-ტროცისტად შერაცხეს იმის გამო, რომ საწარმოს დირექტორს აივაზოვს იცავდა, ახმოვანებდა მისი დაპატიმრების უსამართლობას. ამის გამო აკოფ ბალიკიანი პარტიიდან გარიცხეს და დააპატიმრეს. საქართველოს შინსახკომთან არსებული სამეულის 1937 წლის 28 დეკემბრის დადგენილებით აკოფ სააკისძე ბალიკიანს 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯეს. სასჯელის მოხდის შემდეგ დაბრუნდა ბათუმში და ისევ ტყავის ქარხანაში დაიწყო მუშაობა. ამჟამად აკოფ სააკისძე ყალიკიანი რეაბილიტირებულია დანაშაული არარსებობის გამო.

ფეხსაცმლის ფაბრიკის დირექტორს მუკუჩი გარეგანისძე მკრტიჩიანს დანაშაულად უთვლიდნენ ტროცისტებთან ურთიერთობას, მათ შორის ბუდუ მდივანთან შეხვედრებს. ასევე აივაზოვთან თანამშრომლობას—იცოდა მისი მავნებლობა და არ ამხილა. მ. მკრტიჩიანი დაბადებულია 1905 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1925 წლიდან. ოფიციალური ცნობით მ. მკრტიჩიანი 1927 წელს ტროცისტების პლატფორმას უჭერდა მხარს. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 27 ივნისს მ. მკრტიჩიანი გარიცხა კომუნისტური პარტიიდან. წინადადება დააყენა პარტიის საოლქო კომიტეტის წინაშე მისი თანამდებობიდან მოხსნის შესახებ. საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის ბიურომ მ. მკრტიჩიანის საკითხი განიხილა 1937 წლის 4 ივლისს. დაამტკიცა პარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის დადგენილება პარტიიდან გარიცხვის შესახებ და მოხსნა თანამდებობიდან, როგორც ფარული კონტრრევოლუციონერ-ტროცისტი. მუკუჩი გარეგანისძე მკრტიჩიანი შინსახკომმა დააპატიმრა. საბჭოთა კავშირის უზენაესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის 1937 წლის 14 სექტემბრის დადგენილებით მუკუჩი გარეგანისძე მკრტიჩიანი დახვრიტეს. ამ სასჯელს საფუძვლად ედო სისხლის სამართლის კოდექსის სამი მუხლი: 58-7 (საბოტაჟი), 58-8 (ტერორი), 58-11 (ყოველგვარი ორგანიზებული ქმედება მიმართული დანაშაულის მომზადებისა და ჩატარებისათვის). საბჭოთა კავშირის უმაღლესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის 1956 წლის 16 მაისის განჩინებით მუკუჩი გარეგანისძე მკრტიჩიანი რეაბილიტირებულია.

ფეხსაცმლის ფაბრიკაში, გარდა მკრტიჩიანისა, კონტრრევოლუციონერ-ტროცისტებად შერაცხულები იყვნენ მანუკიანი, აივაზოვი, ბალიკიანი, ამირიანი, კუშევი, პეტროსიანი და სხვები. ფაბრიკის პარტიულ კრებაზე (1937 წლის 23 ივნისი) აღინიშნა: ჯერ კიდევ 1927 წელს, როდესაც პირველი ხუთწლიანი გეგმის (1928-1932 წლები) თეზისების საჯაროდ განხილვა მიმდინარეობდა, ისინი ამ გეგმის წინააღმდეგ გამოვიდნენ და ტროცისტებს უჭერდნენ მხარს. განსხვავებული აზრის გამოხატვა ჩვეულებრივი სამუშაო პროცესია. ამისათვის ადამიანები, მით უმეტეს, კომუნისტები არ უნდა ისჯებოდნენ. 30-იან წლებშიც,

²³ ინტერნეტის მასალა: სტალინური სიები საქართველოდან (ელექტრონულ მონაცემთა ბაზა).

როგორც ჩანს, განსხვავებული შეხედულება ჰქონდათ ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებზე. ცხადია, მმართველი პარტიის ხელმძღვანელობა ამ გარემოებას რეაგირების გარეშე არ ტოვებდა. მართლაც, 1937 წლის 23 ივნისს ფეხსაცმლის ფაბრიკის პარტიულმა კრებამ კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა მ. ბალიკიანი. 1937 წელს კომუნისტური პარტიის რიგებიდან გარიცხეს (პარტიის წევრი—1932 წლიდან) და ბათუმში დახვრიტეს ფეხსაცმლის ფაბრიკის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი გრიგოლ აკოფისძე ამირიანი, როგორც კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტი, მავნებელი, „ხალხის მტერი“.²⁴

ნიკიტა მოსესძე ჯიბლაძე, დაბადებული 1904 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1924 წლიდან. სხვადასხვა დროს მუშაობდა პარტიულ და სამეურნეო სფეროებში, სწავლობდა ამიერკავკასიის კომუნისტურ უნივერსიტეტში. 1937 წლის ივლისში დანიშნეს ბათუმის ლუდის ქარხნის დირექტორად, სადაც სამი თვე იმუშავა. კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობის ყალბი ბრალდებით შინსახკომმა დააპატიმრა, ხოლო 1937 წლის 11 ნოემბერს საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტმა, დაპატიმრების ფაქტთან დაკავშირებით, კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა.²⁵

კონტრრევოლუციონერ ტროცკისტობის ბრალდებით რეპრესიები განიცადა ბათუმის სამკერვალო ფაბრიკის კოლექტივმა. 1935 წლის 11 იანვრიდან ფაბრიკის დირექტორად მუშაობდა შერიფ ქიქავა. მას მანამდე საზოგადოებრივ და სამეურნეო სისტემაში მუშაობის მნიშვნელოვანი გამოცდილება გააჩნდა. ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის ამოქმედებისას ჩამოაყალიბა პროფკავშირული ორგანიზაცია. შემდეგ სამუშაოდ გადაიყვანეს ამიერკავკასიის ნავთობის პროფკავშირებში. აქედან – აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მუშათა და გლეხთა ინსპექციის საორგანიზაციო-საინსტრუქტორო განყოფილების გამგედ. შემდგომში მუშაობდა საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის აგიტაცია-პროპაგანდისა და მასობრივი მუშაობის განყოფილების გამგის მოადგილედ და პროფკავშირების აჭარის საოლქო საბჭოს მდივნად. სამკერვალო ფაბრიკაში შერიფ ქიქავას ხელმძღვანელობით ააგეს ბავშვთა ბაღი, მუშა-მოსამსახურეთა საცხოვრებელი სახლი, განხორციელდა საწარმო-ტექნიკური და სოციალურ-კულტურული ღონისძიებები.

მაგრამ ფაბრიკა 1936-1937 წლებში სიძნელეების წინაშე აღმოჩნდა. გარკვეული შეფერხებები იყო მომარაგებისა და გასაღების საქმეში. ადგილი ჰქონდა საწარმოო მოცდების შემთხვევებიც. ხელისუფლებამ ფაბრიკაში შექმნილი ნაკლოვანებები გამოიყენა იმათ წინააღმდეგ, ვისაც არასაიმედოდ თვლიდა და ისინი კონტრრევოლუციონერ ტროცკისტებად შერაცხეს. საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის ბიუროს 1937 წლის მასალებში აღნიშნულია, რომ სამკერვალო ფაბრიკის აპარატი დანაგვიანებულია მავნებლებით, კლასობრივად უცხო ანტისაბჭოთა ელემენტებით. მათ შორის დასახელებულია დირექტორი შერიფ ქიქავა, ინჟინრები და ტექნოლოგები უზუნოვი, სანებლიძე, კალანდაძე, ტარაგეზოვი და სხვები.²⁶

²⁴ აცსა, ფ.პ-39, ან.1, ს. 11, ფურც. 63-66; ფ.პ-6, ან.12, ს. 26, ფურც. 12; ფ.პ-1, ან.9, ს. 75, ფურც. 148-149, ს. 76, ფურც. 141-142.

²⁵ აცსა, ფ.პ-6, ან. 12, ს. 26, ფურც. 152.

²⁶ აცსა, ფ.პ-1, ან. 4, ს. 168, ფურც. 1-7; ს. 210, ფურც. 32-35.

შერიფ ქიქავას ორი ბრალდება წაუყენეს: იცოდა და არ ამხილა სამკერვალო ფაბრიკის ტროცკისტები. მათ შორის დასახელებულია თამარ ტუევა, რომელიც ტროცკისტული გამონათქვამების გამო ჯერ კიდევ თბილისში მუშაობისას კომკავშირიდან გარიცხეს და ბათუმის სამკერვალო ფაბრიკაში სამუშაოდ გადმოსვლის შემდეგ განაგრძო ტროცკისტულ-კონტრრევოლუციური „ლაყობობა“. შერიფ ქიქავას მეორე დანაშაულად ის ჩაუთვალეს, რომ მამა 1909-1914 წლებში „მეფის ოხრანაში“ მუშაობდა და პარტდოკუმენტების გამოცვლისას ეს ფაქტი დამალა. ანკეტაში ჩაწერა: მამა არის საშუალო გლეხი.²⁷ მოგვიანებით შერიფ ქიქავა კონტრრევოლუციონერ ტროცკისტად, მავნებლად შერაცხეს. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის აგვისტოში კონტრრევოლუციურ საქმიანობის ყალბი ბრალდებით კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა 19 კაცი. მათ შორის ქიქავა, უზუნოვი, კალანდაძე, სანებლიძე. ისინი დააპატიმრეს და სხვადასხვა სასჯელი მიუსაჯეს.²⁸

ბათუმის ხის დამამუშავებელ ცენტრალურ ქარხანაში კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტულ საქმიანობად ჩაითვალა: საწარმოში არსებული ნაკლოვანებები, კერძოდ, უხარისხო რემონტი, მისი ჩატარების ვადების გაჭიანურება, დაზგა-მოწყობილობათა ნაადრევად მწყობრიდან გამოყვანა და სხვა, რასაც ყველა საწარმოს კოლექტივის მიმართ თხზავდნენ. 1937 წლის 17 ოქტომბერს საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა ხის დამამუშავებელი ცენტრალური ქარხნის ავეჯის საამქროს უფროსი აღექსანდრე ლეონიდესძე ბელიაევი. მის შესახებ შეთხზულ მაკომპრომეტირებელ მასალაში წერია: ა. ბელიაევი კომკავშირის პოლიტიკური წრის მეცადინეობაზე იცავდა ტროცკის ფორმულას, რომ შეუძლებელია ერთ ქვეყანაში სოციალიზმის აშენება. მის საცხოვრებელ ბინაში ინახებოდა ტროცკის სურათი. ამასთან, ბრალდებად წაუყენეს ის ფაქტი, რომ მისი მეუღლე თამარ ტუევა, რომელიც სამკერვალო ფაბრიკაში მუშაობდა, კომკავშირიდან გარიცხული იყო 1927 წელს თბილისში მუშაობის დროს. სამკერვალო ფაბრიკაშიც 1937 წელს განაგრძობდა ანტისაბჭოთა „ლაყობობას“.²⁹

ხელისუფლება რეაგირების გარეშე არ ტოვებდა საკავშირო მასშტაბით გაშლილი პოლიტიკური დისკუსიებს დროს გამოთქმულ განსხვავებულ აზრს და სასტიკად სჯიდა იმათ, ვინც ასეთ შეხედულებას გაახმოვნებდა. ამგვარი რამ ბათუმის ხის დამამუშავებელ ცენტრალურ ქარხანაშიც მოხდა. 1937 წლის 12 ივნისს ქარხანაში ჩატარდა მიტინგი, რომელიც მიეძღვნა საქართველოს კომპარტიის X ყრილობის შედეგებს. მიტინგზე სიტყვით გამოვიდა ინჟინერი ჩერნიაგისკი, რომელმაც გაახმოვანა განსხვავებული შეხედულება პოლიტიკური ოპონენტების მიმართ. ეს გამოსვლა შეფასდა, როგორც კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული. იგი დაგმო ხის დამამუშავებელი ქარხნის პარტიული კომიტეტის მდივანმა შოტიდომ. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 15 ივნისს განიხილა ჩერნიაგისკის გამოსვლა და ასევე მკაცრად დაგმო, რადგან მისი სახით კლასობრივ მტერს ხედავდა.³⁰

²⁷ აცსა, ფ. პ-1, ან. 4, ს. 168, ფურც. 1-7.

²⁸ იქვე, ს. 210, ფურც. 36.

²⁹ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 26, ფურც. 33-34.

³⁰ აცსა, ფ. პ-33, ან. 1, ს. 13, ფურც. 74; ფ. პ-6, ან. 12, ს. 26, ფურც. 34-35.

1937 წელს დააპატიმრეს ბათუმის ხის დამამუშავებელი ცენტრალური ქარხნის ინჟინერი ვსევოლოდ მიხეილისძე კანევსკი, დაბადებული 1891 წელს რუსეთის ფედერაციის ლიპეცკის ოლქში. დამთავრებული ჰქონდა კოსტრომის რეალური სასწავლებელი, შემდეგ-პეტერბურგის პოლიტექნიკური ინსტიტუტი. მონაწილეობდა პირველ მსოფლიო ომში. 1919 წელს ჩამოვიდა ბათუმში და დაპატიმრებისას ხის დამამუშავებელ ცენტრალურ ქარხანაში მუშაობდა. ბრალდებად წაუყენეს კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობა, კერძოდ, ანტისაბჭოთა აგიტაცია-პროპაგანდა, რომელიც თურმე შეიცავდა საბჭოთა ხელისუფლების დამსობის მოწოდებას (სისხლის სამართლის კოდექსის 58-10 მუხლი). საქართველოს შინსახკომთან არსებული „სამეულის“ 1937 წლის 14 სექტემბრის დადგენილებით მიუსაჯეს უმაღლესი სასჯელი-დახვრევა და განაჩენი იმავე დღეს მოიყვანეს სისრულეში. საბჭოთა კავშირის უმაღლესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის 1958 წლის 5 აგვისტოს განჩინებით ვსევოლოდ მიხეილისძე კანევსკი რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო.³¹

ვსევოლოდ მიხეილისძე კანევსკის დაპატიმრების შემდეგ 1937 წლის აგვისტოში დააპატიმრეს მისი მეუღლე ნადეჟდა კანევსკაია და ვაჟიშვილი. ნადეჟდა კანევსკაიას 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯეს, გადასახლეს რუსეთის ჩრდილოეთში, სასჯელს იხდიდა სარანსკში შრომა-გასწორების ბანაკში უმძიმეს პირობებში. გაათავისუფლეს 1947 წელს და დაბრუნდა ბათუმში. ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის სამხედრო ტრიბუნალის 1956 წლის გადაწყვეტილებით ნადეჟდა კანევსკაია რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო. ამგვარი „კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტები“ ქარხანაში ერთეულები არ ყოფილან. რეპრესიების ორგანიზატორებს და ამ ავბედითი პროცესის ჯალათებს ყველგან და ყველაფერში მავნებლები ესიზმრებოდათ, საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 9 აგვისტოს განიხილა საკითხი „ცენტრალური ხის დამამუშავებელი ქარხნის გაწმენდა ანტისაბჭოთა კლასობრივ-მავნებლური ელემენტებისაგან“. საკითხის განსაკუთრებულობას ისიც მოწმობს, რომ მოხსენებით გამოვიდნენ ქარხნის დირექტორი კილაძე, პარტორგანიზაციის მდივანი შოტიდი, პარტიის საქალაქო კომიტეტის განყოფილების გამგე ბარიგიანი, ინსტრუქტორი რაბინოვიჩი. ბიუროს დადგენილებით კილაძეს და შოტიდის დაევაღათ 1937 წლის 20 აგვისტომდე გამოავლინონ და გაწმინდონ ქარხნის კოლექტივი კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტებისაგან. ქარხნის კოლექტივიდან დასათხოვენელ სიაში 20 შეარჩიეს, რომელთაგან კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტად 15 პიროვნება ითვლებოდა.³²

კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტული საქმიანობის ყალბი ბრალდებით 1937 წლის ნოემბერში დააპატიმრეს ბათუმის საკონდიტრო ფაბრიკის საწყობის გამგე, ეროვნებით სომეხი სემენ გაბრიელისძე დიდმანოვი. 11 ნოემბერს საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა, რომლის წევრიც 1932 წლიდან იყო (დაბადებულია 1899 წელს).³³ საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა საკონდიტრო ფაბრიკის მუშა ვიქტორ დი-

³¹ სისხლიანი გრიგალის ექო. აჭარა. თბილისი, 2001, გვ. 48-49.

³² აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 25, ფურც. 7, 26.

³³ იქვე, ს. 26, ფურც. 127.

მიტრისძე ჯდარკავა, რომელიც პარტიის წევრი იყო 1930 წლიდან. მიზეზი იყო ანტისაბჭოთა პროპაგანდა და დაპატიმრებულ კონტრრევოლუციურ ტროცკისტულ შერაცხულ ძმასთან კავშირურობითობა.³⁴

საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 24 დეკემბერს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა ბათუმის მურაბის ქარხნის დირექტორი ვასილ არსენისძე ოძელაშვილი, რომლის წევრი 1932 წლიდან იყო (დაბადებულია 1888 წელს). იგი შინსახკომის მიერ დაპატიმრებული იყო ბრალდებით კონტრრევოლუციონერ ტროცკისტი.³⁵ ვასილ არსენისძე ოძელაშვილი „ხალხის მტრად გამოაცხადეს და მოხსნეს თანამდებობიდან. სერაპიონ მიხეილისძე სიხარულიძეს, რომელიც არაყ-ლიქიორის ქარხანაში უფროს მეხანძრედ მუშაობდა, კონტრრევოლუციურ დანაშაულად ჩაუთვალეს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არმიაში სამსახური (მუშაობდა კომენდანტურის გუშაგად), აგრეთვე 1927-1928 წლებში იყო ტროცკისტული ორგანიზაციის წევრი, ხელი მოაწერა „83-ის პლატფორმას“. სერაპიონ სიხარულიძე დაბადებულია 1895 წელს, ხოლო კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1918 წლიდან. ამ ბრალდებით 1937 წლის თებერვალში კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს და დააპატიმრეს.³⁶

ივანე დავითისძე სიხარულიძე „მთავარხორცის“ გაერთიანების საწყობის გამგედ მუშაობდა. იგი დაბადებულია ჩოხატაურის რაიონში 1882 წელს. იგი კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1917 წლიდან. ივანე დავითისძე სიხარულიძის წინააღმდეგ შეკოწიწებული ბრალდება იმაში მდგომარეობდა, რომ ირიცხებოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გვარდაში. 1927-1928 წლებში ტროცკისტულ დაჯგუფებაში შედიოდა, ხელი მოაწერა „83-ის პლატფორმას“. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ ივანე სიხარულიძე 1937 წლის 27 ივნისს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა და საქმე შესასწავლად გადაეცა შინსახკომს. იგი დააპატიმრეს და 1937 წელს ბათუმში დახვრიტეს.³⁷ ამჟამად ივანე დავითისძე სიხარულიძე რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო.

მირიან პავლესძე კილაძე 1937 წელს ბათუმის ძეხვის ქარხნის საწყობის გამგედ მუშაობდა. იგი დაბადებულია ოზურგეთის რაიონში 1888 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრად ითვლებოდა 1919 წლიდან. მას ბრალად წაუყენეს ის გარემოება, რომ 1918 წელს საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის (მენშევიკები) წევრი ყოფილა და ეს დაუმაღლავს პარტიული დოკუმენტების გამოცვლის დროს. ამიტომ მირიან პავლესძე კილაძე საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 8 თებერვალს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. 1937 წლის აგვისტოში შინსახკომმა დააპატიმრა „ჭაბურპურტრესტის“ ბათუმის საცხოვრის გამგე გრიგოლ კონსტანტინესძე შარაშიძე. იგი დაბადებულია 1906 წელს, ხოლო კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1931 წლიდან. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 22

³⁴ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 24, ფურც. 149.

³⁵ იქვე, ფურც. 169.

³⁶ იქვე, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 22, ფურც. 96.

³⁷ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 24, ფურც. 60; რ. სურმანიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 5.

აგვისტოს კომუნისტური პარტიდან გარიცხა, როგორც კონტრრევოლუციონერ ტროცკისტი.³⁸

აჭარაში 1937 წელს 7 ჩაის ფაბრიკა ითვლებოდა. ქობულეთის ჩაის ფაბრიკა ექსპლუატაციაში 1936 წელს შევიდა, რომლის სამრეწველო-საწარმოო პერსონალი ახლად ჩამოყალიბებული იყო. ფაქტობრივად 6-ვე ჩაის ფაბრიკის მუშაკებმა მკაცრი რეპრესიები განიცადეს. 1937 წლის აგვისტოს შინსახკომმა დააპატიმრა ჩაქვის ჩაის ფაბრიკის დირექტორი მეფოდი აგაფონისძე სეგაკი, რომელიც კომუნისტების ძველ თაობას ეკუთვნოდა. იგი პარტიის წევრად 1917 წლიდან ითვლებოდა. ეროვნებით უკრაინელი იყო (დაბადებულია 1889 წელს). მეფოდი აგაფონისძე სეგაკი ჩაქვის ჩაის ფაბრიკის დირექტორად 1933 წელს დანიშნეს. კონტრრევოლუციურ ტროცკისტობად ჩაუთვალეს კადრების არასწორად შერჩევა და განაწილება. ოფიციალური ცნობით, მ. სეგაკმა მოსკოვიდან ჩამოიყვანა კადრების ნაწილი, ძირითად არასპეციალისტები, რომლებიც ფაბრიკაში ტექნოლოგებად და ტიტესტერებად დანიშნა. თურმე ჩაქვის ჩაის ფაბრიკაში მთავარი ტექნოლოგი და ტიტესტერი განგებ, გამიზნულად აფუჭებდნენ საქმეს, რათა კოლექტივის მღელვარება გამოეწვიათ. მოსკოვში გაგზავნილი 45000 კგ (45 ტონა) ჩაი, რომელიც გამომშრალი არ იყო, გზაში დაობდა და უკან გამოაბრუნეს. ამით გამოწვეულმა ზარალმა 10000 მანეთი შეადგინა.

საქართველოს კომპარტიის ქობულეთის რაიკომის ბიურომ 1937 წლის 17 აგვისტოს მეფოდი აგაფონისძე სეგაკი კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა და თანამდებობიდან მოხსნა. დადგენილებაში ნათქვამია: მეფოდი აგაფონისძე სეგაკი არის კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტი, ხალხის მტერი, დივერსანტი, ჯაშუში.³⁹ დადგენილება დასამტკიცებლად გადაეგზავნა საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტს, რომელმაც უყოყმანოდ დაამტკიცა ის ფაქტი, რომ დამახინჯებები იყო კადრების განაწილება-დანიშვნაში, ანდა ტრანსპორტირებისას ჩაის ნაწარმი გაფუჭდა, ამ ბრალდებით ადამიანების ხალხის მტრად, შპიონად, დივერსანტად შერაცხვა საფუძველს მოკლებულია. 1937 წელს ტროცკისტების ბრალდებით 10 წლით რუსეთის ფედერაციის შორეულ აღმოსავლეთის შრომა-გასწორების ბანაკში გადაასახლეს ნადეჟდა ვლადიმერის ასული სეგაკი.

მიხეილ ევდოკიმესძე ტრეტიაკოვი (დაბადებული 1893 წელს), ეროვნებით რუსი, კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1925 წლიდან. იგი მუშაობდა ჩაქვის ჩაის ფაბრიკის ელექტროსადგურის გამგედ. მიხეილ ტრეტიაკოვი თითქოს დაკავშირებული იყო მტრულ ელემენტებთან, ეწეოდა შპიონაჟსა და დივერსიულ მუშაობას. ამ ყალბი ბრალდებით იგი 1937 წლის 6 ივლისს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს.⁴⁰ მიხეილ ევდოკიმესძე ტრეტიაკოვი შინსახკომმა დააპატიმრა. ოჩხამურის ჩაის ფაბრიკის სამეურნეო ნაწილის გამგე გიორგი ივლიანესძე ღლონტი, დაბადებული 1904 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი 1929 წლიდან, კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობის ყალბი ბრალდებით საქართველოს კომპარტიის რაიკომის ბიურომ 1937 წლის 31 ოქტომბერს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 1939 წლის 3

³⁸ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 22, ფურც. 72-73; ს. 25, ფურც. 38.

³⁹ აცსა, ფ. პ-11, ან. 1, ს. 91, ფურც. 158; ს. 93, ფურც. 61-63; ფ. პ-1, ან. 4, ს. 223, ფურც. 88.

⁴⁰ აცსა, ფ. პ-11, ან. 2, ს. 91, ფურც. 13-14.

ნომბრის დადგენილებით 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიესაჯა. ამჟამად გიორგი ივლიანისძე ღლონტი რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო.

1937 წლის აგვისტოში კონტრრევოლუციურ ტროცკისტობის ბრალდებით დააპატიმრეს ქობულეთის რაიონის ხუცუბნის ჩაის ფაბრიკის დირექტორი იუსუფ სულეიმანისძე ყურშუბაძე, დაბადებულია 1905 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი 1929 წლიდან. საქართველოს კომპარტიის ქობულეთის რაიკომის ბიურომ 31 აგვისტოს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა, როგორც შინსახკომის მიერ დაპატიმრებული და ხალხის მტრად, დივერსანტად, ჯაშუშად შერაცხული.⁴¹ ამ ბრალდების საფუძველზე საქართველოს შინსახკომთან არსებული „სამეულის“ დადგენილებით 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯეს, გადაასახლეს ურალში. მძიმე კატორღული პირობების მიუხედავად, სიცოცხლე შეინარჩუნა და 1947 წელს დაბრუნდა სამშობლოში. ამჟამად იუსუფ სულეიმანისძე ყურშუბაძე რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო. როგორც ზემოთ აღინიშნა, 1937 წელს დააპატიმრეს და დახვრიტეს ურეხის ჩაის ფაბრიკის დირექტორი დურსუნ მემიასძე ფაღავა, რომელიც ამ თანამდებობაზე 1936 წლის აგვისტოში დანიშნეს. რაჟდენ კონსტანტინესძე თავდიშვილი ურეხის ჩაის ფაბრიკის სასადილოს გამგედ მუშაობდა, რომელიც კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტად შერაცხეს და დააპატიმრეს.

სალიბაურის ჩაის ფაბრიკაში კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტებად მონათლეს დირექტორი ამბერკი ღორია (პარტიის წევრი 1926 წლიდან). დომენტი სიმონისძე ჟღენტი, ირაკლი ივანესძე ქუთათელაძე, შალვა მარდანეიშვილი, ილია სარჯველაძე, ალექსანდრე მაქსიმესძე მირონოვი, ტყეშელაძე და სხვები. დომენტი ჟღენტი სალიბაურის ჩაის ფაბრიკაში მუშაობდა 1898 წლიდან (დაბადებულია 1873 წელს). იგი იყო გამოცდილი მუშა. ბრალად წაუყენეს კაპიტალისტ პოპოვის ფაბრიკაში მუშაობა. ძირითადი ბრალდება იმაში მდგომარეობდა, რომ ადრე საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში ირიცხებოდა. ამ პარტიის წევრი იყო მისი შვილი გრიგოლ ჟღენტი და სიძეები ალექსანდრე დოლიძე და ნოფე ჯაში. სალიბაურის ჩაის ფაბრიკის პარტიული ორგანიზაციის კრებაზე (1937 წლის 18 აგვტსტო) განიხილეს დომენტი ჟღენტის კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტული საქმიანობა. პარტიული კრების დადგენილებით მოხსნეს სამუშაოდან, ხოლო შვილი გრიგოლ (გრიშა) დომენტისძე ჟღენტი, მენშევიკებისადმი მხარდაჭერისათვის, გადასახლებაში იმყოფებოდა. 1934 წელს დაბრუნდა, მაგრამ არასაიმედოდ ითვლებოდა, ხელმეორედ დააპატიმრეს და 1937 წელს ბათუმში დახვრიტეს.

ირაკლი ივანესძე ქუთათელაძე სალიბაურის ჩაისბაფრიკაში ნორმადარად მუშაობდა, მის მიმართ წაყენებული ბრალდება ის იყო რომ მამა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკის მთავრობაში მუშაობდა და მენშევიკების ერთგული რჩებოდა. ამისათვის ივანე ქუთათელაძე შეიპყრეს და დახვრიტეს. ირაკლი ქუთათელაძემ დამალა ეს ამბავი. ამის გამო მას არასაიმედო პიროვნებად თვლიდნენ და პარტიული კრების დადგენილებით სამუშაოდან მოხსნეს. შალვა მარდალეიშვილის კონტრრევოლუციური საქმიანობა გამოიხატა ტროცკისტული ოპოზიციისადმი თანაგრძნობით. ამ ბრალდებით შალვა მარდალეიშვილის

⁴¹ იქვე, ფურც. 223-224; აცსა, ფ. პ-1, ან. 8, ს. 39, ფურც. 35.

საქმე შინსახკომს გადაეცა ილია სარჯველაძე სამუშაოდან მოხსნეს იმის გამო, რომ ბრალად ეუებოდა 1924 წლის აჯანყებაში მონაწილეობა.⁴²

აჭარაში XX საუკუნის 30-იან წლებში დიდი მასშტაბის კაპიტალური მშენებლობანი მიმდინარეობდა. ყველაზე მძლავრი სამშენებლო ორგანიზაციები იყო „საქარხნმშენი“ და აჭარისწყლის ჰიდროელექტროსადგურის (აწქესის) კომპანია. რეპრესიების ორგანიზატორებმა ამ დარგშიც „აღმოაჩინეს“ ხალხის მტრები. კონტრევოლუციურ-ტროცკისტული და დივერსიული საქმიანობის ყალბი ბრალდებები შინსახკომმა 1937 წლის ივლისში დააპატიმრა „საქარხნმშენის“ უფროსი მიხეილ მაღაქიასძე ჭელიძე. მისი კონტრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობა იმაში გამოიხატებოდა, თითქოს გამიზნულად ცუდად აგებდნენ ობიექტებს. ამ ყალბი ბრალდებით იგი საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 22 ივლისს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა, რომლის წევრიც 1931 წლიდან იყო. მიხეილ მაღაქიასძე ჭელიძე დაბადებულია ოზურგეთის მაზრაში 1909 წელს. იგი დახვრიტეს ქ. ბათუმში 1937 წელს.⁴³ ამჟამად მიხეილ მაღაქიასძე ჭელიძე რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო.

მიხეილ ჭელიძის დაპატიმრების შემდეგ „საქარხნმშენის“ მმართველად მუშაობდა ილია ვასილისძე ცხოვრებოვი (დაბადებული 1906 წელს), რომელიც კომუნისტური პარტიის წევრად ითვლებოდა 1929 წლიდან. შინსახკომმა ილია ვასილისძე ცხოვრებოვი ასევე შეამკო კონტრევოლუციონერ-ტროცკისტობაში და 1937 წლის დეკემბერში დააპატიმრა. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 24 დეკემბერს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა, როგორც ხალხის მტრის ბრალდებით დაპატიმრებული.⁴⁴

აჭარისწყლის ჰიდროელექტროსადგურის მშენებლობა 1924 წელს დაიწყო. იგი 1927 წელს შეჩერდა და ოთხი წლის შემდეგ განახლდა. სამშენებლო კოლექტივი მრავალრიცხოვანი და მრავალეროვნული შემადგენლობისა იყო. 1935 წლის ბოლოს აწქესის კოლექტივი 1638 კაცს ითვლიდა.⁴⁵ შექმნილი იყო შტატიანი პარტიული, პროფკავშირული და კომკავშირული ორგანიზაციები, გამოდიოდა მრავალტირაჟიანი საუწყებო გაზეთი. პარტიულ ორგანიზაციასთან ფუნქციონირებდა პოლიტიკური განათლების კაბინეტი. აწქესის სამშენებლო კოლექტივს 1931 წლიდან ხელმძღვანელობდა გრიგოლ ნესტორისძე ქორიძე, დაბადებული 1902 წელს ჩოხატაურის რაიონში, ჰქონდა უმაღლესი განათლება. კომუნისტური პარტიის წევრად ითვლებოდა 1919 წლიდან. არჩეული იყო პარტიის ბათუმის რაიკომის წევრად. ანტისაბჭოთა საქმიანობის ყალბი ბრალდებით აწქესის პარტიულმა კომიტეტმა 1937 წლის 25 ივლისს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. 28 ივლისს საქართველოს კომპარტიის ბათუმის რაიკომმა დაამტკიცა აწქესის პარტიული ორგანიზაციის დადგენილება.⁴⁶

⁴² აცსა, ფ.პ-526, ან. 1, ს. 3, ფურც. 3, 68-80.

⁴³ აცსა, ფ.პ-6, ან. 12, ს. 24, ფურც. 186-187, 195; რ. სურმანიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 73.

⁴⁴ აცსა, ფ.პ-6, ან. 12, ს. 26, ფურც. 178.

⁴⁵ ო. თურმანიძე, აჭარის პოლიტიკური და ეკონომიკური ისტორია (1921-1940). ბათუმი, 2012, გვ. 311.

⁴⁶ აცსა, ფ. პ-7, ან. 1, ს. 59, ფურც. 55.

შინსახკომის მიერ შეთითხნილი მასალებით გრიგოლ ქორიძეს ბრალად ედებოდა: თითქოს იყო წევრი მემარჯვენეთა კონტრევოლუციურ-დევერსიული, ტერორისტულ-ჯაშუშური ორგანიზაციისა, რომლის დავალებითაც ეწეოდა მავნებლობას აწქესის მშენებლობაზე, შედიოდა საბრძოლო ტერორისტული ჯგუფის შემადგენლობაში, იბირებდა ახალ წევრებს, ახორციელებდა ჯაშუშურ საქმიანობას უცხოეთის დაზვერვის სასარგებლოდ. ეს ყალბი ბრალდება გააფორმეს სისხლის სამართლის კოდექსის უმძიმესი მუხლებით: 58-1ა (სამშობლოს დაღვაწი), 58-7 (საბოტაჟი, 58-8 (ტერორი), 58-1 (ყოველგვარი ორგანიზებული ქმედება, მიმართული დანაშაულის მომზადება და ჩადენისათვის. მსჯავრდებულთა სიას, რომელშიც გრიგოლ ქორიძეც შედიოდა, თანხმობაზე სტალინმა, მოლოტოვმა, კაგანოვიჩმა, ვოროშილოვმა ხელი მოაწერეს 1937 წლის 21 ოქტომბერს. საქართველოს შინსახკომის 1937 წლის 9 ნოემბრის დადგენილებით დახვრეტა მიუსაჯეს, იგი დახვრიტეს მეორე დღეს. ამჟამად გრიგოლ ნესტორისძე ქორიძე რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო. ვ.დ. მკერვალიშვილი აწქესის მშენებლობის უფროსის მოადგილედ მუშაობდა. იგი კომპარტიის წევრი არ ყოფილა. აწქესის კოლექტივის კრებაზე, როდესაც საკავშირო კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის 1937 წლის თებერვალ-მარტის პლენუმის შედეგები იხილებოდა, უთქვამს: „ხეს ჭრიან, ნაფორები ცვივა. კომუნისტები ცუდად აკეთებენ, უპარტიოებს კი გვიხდება ვაგოთ პასუხი“. ოფიციალური ცნობით ვ. მკერვალიშვილი ხშირად ამბობდა: „დღეს ოჯახში ვწევარ, ხვალ სად გამოვიდვიტებ არ ვიცი“.⁴⁷ ეს გამონათქვამები გახდა მისი რეპრესირების საფუძველი. ვ. მკერვალიშვილი მოხსნეს სამუშაოდან, დააპატიმრეს და რუსეთის უკაცრიელ მხარეში გადაასახლეს. როგორც უკვე ითქვა, 1937 წელს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს და დააპატიმრეს აწქესის პარტიული კომიტეტის მდივანი ნიკოლოზ მჟავანაძე.

კონტრევოლუციურ-ტროცკისტული პროპაგანდის ბრალდებით 1937 წელს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს და დააპატიმრეს აწქესის მშენებლობის ინჟინრები არკადი გრიგოლისძე ცივლინი, ოლიფანტე მარკოზისძე კაჭარავა, ვლადიმერ გრიგოლისძე კაშუტნი, მომარაგების განყოფილების გამგე იასონ გიორგისძე ბუღავა, მშენებლობის მემანქანე ნიკოლოზ ანდროსძე ბატინკო, მუშა-მოსამსახურეთა (პროფკავშირი) კომიტეტის მდივანი ვიტალი ანტონისძე იასინსკი, ტიტე მელიტონისძე დანელია და სხვები. მსჯავრდებულებიდან 1937 წელს ბათუმში დახვრიტეს იასონ გიორგისძე ბუღავა და ტიტე მელიტონისძე დანელია. მათ მიმართ წაყენებული ბრალდებები სასაცილოა, სატირალი რომ არ იყოს. მაგალითად, ინჟინერ ოლიფანტე მარკოზისძე კაჭარავას ბრალად ედებოდა: ხალხის მტრად შერაცხულ მჟავანაძესთან და დანელიასთან (პარტკომის მდივანი და პროფკომიტეტის თავმჯდომარე) კავშირუროთიერთობა; „ანტისაბჭოთა ღაყბობის“ წინააღმდეგ არ იბრძოდა; ერთ-ერთ თანამშრომელთან უთქვამს: „მეც, მგონი დამაპატიმრებენ!“ აწქესის კომუნისტების აღრიცხვის ჟურნალის დათვალიერებისას, რომელიც იასინსკის მიერ იყო შედგენილი, მჟავანაძის პარტიიდან გარიცხვის გამო განუცხადებია: „საწყალი იასინსკი, დაწერა მჟავანაძე-

⁴⁷ იქვე, ს. 210, ფურც. 48-49. ეს გამონათქვამები გახდა მისი რეპრესირების საფუძველი.
3-

ზე გარიცხვა და შემდეგ თვითონ ჩავარდაო“, ტელეფონით საუბარი ჰქონდა ტროცკისტად შერაცხულ კალანდაძის მეუღლესთან.⁴⁸

ადამიანების მიმართ ასეთი მიდგომა, სიძულვილით თვალითადაც და დაბეზღებები ერთხელ კიდევ გვიჩვენებს მაშინდელი საზოგადოების პოლიტიკურ სახეს. საზოგადოების ასეთი პოლიტიკური და სულიერი მდგომარეობის შექმნაში დამნაშავეა მმართველი პარტია, რომ იგი ადამიანების აღზრდის, კეთილმოსურნეობის ატმოსფეროს შექმნის ნაცვლად ეგოიზმს, კაცთმოძულეობას ნერგავდა.

დაპატიმრებანი მომდევნო წლებშიც მიმდინარეობდა. 1938 წლის იანვარში დაპატიმრეს აწქესის სამშენებლო უბნის სამუშაოს მწარმოებელი ილია ნიკოლოზისძე კრატუნოვი, აწქესის მილიციის პოლიტხელმძღვანელი ეგნატე იოსებისძე გურიანი და ასაფეთქებელი მასალების საწყობის გამგე ზაქრო ერმილესძე ჩხაიძე. მათ ბრალად დასდეს კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობა, რის გამო შინსახკომმა დააპატიმრა. აწქესის პარტიულმა ორგანიზაციამ 1938 წლის 13 თებერვალს ილია კრატუნოვი და ეგნატე იოსებისძე გურიანი გარიცხა კომუნისტური პარტიიდან, ხოლო ზაქრო ჩხაიძე-თანამგრძნობთა ჯგუფიდან. 1938 წლის აპრილში აწქესის პარტიული კომიტეტიდან გარიცხეს პასუხისმგებელი ხელმძღვანელები მჭავანაძე, სალაძე, ბუაჩიძე, რომლებიც ადრე დაპატიმრებულები იყვნენ კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობის ყალბი ბრალდებით.⁴⁹

სარეწაო კოოპერაცია ერთ-ერთი მსხვილი ორგანიზაცია იყო აჭარაში. 1937 წელს სისტემაში 1400 კაცი მუშაობდა. შინსახკომმა სარეწაო კოოპერაციის ხელმძღვანელთა წინააღმდეგ მაკომპრომეტირებული ფალსიფიცირებული საქმეები შექმნა, რის შედეგად „კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტის“ ბრალდებით რეპრესიის მსხვერპლი აღმოჩნდნენ ხელმძღვანელები, მათ შორის: ევგენი სიხარულიძე (თავმჯდომარე), კონსტანტინე ხოფერია, იოსებ გიორგაძე, ანდრონიკ მამიკონიანი, მეგრელიძე, გახოკიძე, არზუმიანი და სხვები, რომლებიც აპარატში მუშაობდნენ. ისინი კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს, სამუშაოდან მოხსნეს და დააპატიმრეს. ევგენი ნიკოლოზისძე სიხარულიძე დაბადებულია 1888 წელს ჩოხატაურის რაიონის სოფელ ამაღლებაში. ოფიციალური ცნობით კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობისათვის ორჯერ გრიცხული იყო კომუნისტური პარტიიდან. 1928 წელს სამი წლით გადასახლებული იყო. კომუნისტურ პარტიაში აღდგენის შემდეგ აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სარეწაო კოოპერაციის თავმჯდომარედ დანიშნეს. ეს საკმაოდ მაღალი თანამდებობა იყო. მაგრამ 1936 წლის 10 აპრილს დააპატიმრეს. ბრალად წაუყენეს, კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტულ საქმიანობასთან ერთად, თვალთმაქცობა. ევგენი სიხარულიძე ერთ წელზე მეტი ხნის განმავლობაში ბათუმის ციხეში იჯდა. იგი შეიყვანეს პირველი კატეგორიის დამნაშავეთა სიაში, დასჯის თანხმობაზე ხელი აქვთ მოწერილი სტალინს, კაგანოვიჩს, ვოროშილოვს და მიქოიანს. საბჭოთა კავშირის უზენაესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის 1937 წლის 11 ივლისის განჩინებით დახვრეტა მიუსაჯეს. დახვრიტეს მეორე დღეს. საბჭოთა კავშირის უმაღლესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის 9 აგვისტოს განჩინებით რეაბილიტირებულია დანაშაულის ნიშნების არარსებობის გამო (ცნობა

⁴⁸ აცსა, ფ.პ-7, ან. 1, ს. 59, ფურც. 56.

⁴⁹ აცსა, ფ.პ-816, ან. 1, ს. 12, ფურც. 5.

N4H – 02700 /5/.⁵⁰ ანდრონიკ არაკელისძე მამიკონიანი, დაბადებული 1905 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი 1925 წლიდან, მუშაობდა სარეწაო კავშირის თავმჯდომარის მოადგილედ. კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობის ყალბი ბრალდებით საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 14 ივლისს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. იგი დაპატიმრეს და საქმე მოსკოვში გაიგზავნა სასჯელის დადგენის მიზნით. საბჭოთა კავშირის უზენაესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის 1937 წლის 14 სექტემბრის დადგენილებით დახვრიტეს. ანდრონიკ არაკელისძე მამიკონიანი ამჟამად რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო. საგულისხმოა, რომ 1937 წლის მაისიდან 1938 წლის აპრილამდე სარეწაო კოპერაციის პარტიული ორგანიზაციის 48 წევრიდან 20 კომუნისტი (40%) „ხალხის მტრად“ იყო შერაცხული.⁵¹ დაპატიმრებულების ნაწილი დახვრიტეს, ხოლო სხვები რუსეთის უკაცრიელ მხარეში გადაასახლეს. ბათუმში დახვრეტილთა სიაშია შეტანილი სარეწაო კოპერაციის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი კონსტანტინე ალექსანდრესძე ხოფერია. სარეწაო კავშირის კულტურის მუშაკი აკოფ ვართანისძე ვოიზიანი, რომელიც პარტიის წევრობის კანდიდატი იყო 1932 წლიდან (დაბადებული 1909 წელს, ეროვნებით სომეხი) საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის ბიუროს 1937 წლის 27 აგვისტოს დადგენილებით პარტიის წევრობის კანდიდატობიდან გარიცხეს ფარული კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტი, ორპირი. ამ ფალსიფიცირებული ბრალდებით დააპატიმრეს და 10 წლით პატიმრობა მიუსაჯეს. საბჭოთა კავშირის უმაღლესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის 1955 წლის 7 მაისის განჩინებით აკოფ ვართანისძე ვოიზიანი რეაბილიტირებულია.⁵²

ადმინისტრაციულ პერსონალის გარდა დააპატიმრეს სარეწაო კავშირში გაერთიანებული არტელების თავმჯდომარეები და სხვა პასუხისმგებელი მუშაკები. 1936-1937 წლებში სარეწაო კავშირში გაერთიანებული იყო არტელები „კოოპერატორი“, „მკერავი“, „თვითშრომა“, „ქალთა გამარჯვება“, „ქალთა შრომა“, „საჭაპანო ტრანსპორტი“, „კავკაზი“, „აჭარფოტო“, „ქიმშრომა“, „პირველი მაისი“, „დამკვეთი“, „სხივი“, „პურის გემო“, „ელექტრომშენებლობა“, „ნაპერწკალი“, „გამცილებელი“, „კუსტპრომა“, „მეტალურგი“, „ლაზი“, „გაერთიანება“ (ქობულეთის რაიონი). 1937 წლის 19 ივნისს საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ განიხილა არტელი „კოოპერატორის“ თავმჯდომარის შალვა ილარიონისძე ჯაშის საქმე. მას ბრალად წაუყენეს 1922-1923 წლებში ნაციონალ-უკლონისტებისა და 1927-1928 წლებში კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტებისადმი მხარდაჭერა, „83-ის პლატფორმაზე“ ხელმოწერა. ამ ბრალდებით კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტად გამოაცხადეს. შალვა ილარიონისძე ჯაში კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს, რომლის წევრი 1917 წლიდან იყო, საქმე შინსახკომს გადაეცა. შინსახკომმა მას წაუყენა სისხლის სამართლის კოდექსის ორი მუხლი: 58-8 და 58-11, რაც ნიშნავდა ტერორს და ყოველ-

⁵⁰ ინტერნეტის მასალა: სტალინური სიები საქართველოდან (ელექტრონულ მონაცემთა ბაზა).

⁵¹ აცსა, ფ. პ-347, ან. 1, ს. 11, ფურც. 28, 43; ს. 12, ფურც. 14-17; ს. 13, ფურც. 20; ფ. პ-1, ან. 9, ს. 15, ფურც. 292.

⁵² რ. სურმანიძე. დასახ. ნაშრ., გვ. 76; აცსა, ფ. პ-1, ან. 8, ს. 377, ფურც. 179-180.

გვარ ორგანიზებულ ქმედებას დანაშაულის მომზადებისა და ჩატარებისათვის. საბჭოთა კავშირის უზენაესი სასამართლოს სამხედრო კოდექსის 1937 წლის განჩინებით შალვა ილარიონისძე ჯაში დახვრიტეს. ამჟამად იგი რეაბილიტირებულია. 1958 წლის სექტემბერის კომუნისტურ პარტიაშიც აღადგინეს.⁵³

ფარულ ტროცკისტად შერაცხეს არტელ „გამცილებლის“ თავმჯდომარე გიორგი ივანესძე ბოგატირევი. იგი დაბადებულია 1902 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1928 წლიდან. კონტრრევოლუციურ ტროცკისტული ბრალდებით 1937 წლის ივნისში შინსახკომმა დააპატიმრა, ხოლო ამის შემდეგ საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ პარტიიდან გარიცხა.⁵⁴ არტელ „თვითშრომის“ თავმჯდომარის გაბრიელ ნიკოლოზისძე გიორგაძის მიმართ წაყენებული ერთ-ერთი ბრალდება ის იყო, რომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არმიაში მსახურობდა. კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტად შერაცხეს, შინსახკომმა დააპატიმრა და საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის ივლისში კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. გაბრიელ ნიკოლოზისძე გიორგაძე 1937 წელს ბათუმში დახვრიტეს.⁵⁵

მიხეილ ართუნიანისძე ოვაკიმიანი, ეროვნებით სომეხი, არტელ „მკერავის“ თავმჯდომარედ მუშაობდა. დაბადებულია 1907 წელს. კომუნისტურ პარტიაში მიიღეს 1928 წელს. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიუროს 1937 წლის ივლისის დადგენილებაში ნათქვამია, რომ მიხეილ ოვაკიმიანს კავშირი ჰქონდა ტროცკისტებთან. ამასთან, სისხლის სამართლის დამაშავება, რადგან კომუნისტურ პარტიასა და შინსახკომს აკრიტიკებდა. ამ ბრალდებით კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს და დააპატიმრეს. 1937 წელს ბათუმში დახვრიტეს.⁵⁶ მისი მეუღლე ესფირ იაკოვლევის ასული ოვაკიმიანი აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის საშინაო ვაჭრობის კომისარიატში მუშაობდა. იგი კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1932 წლიდან.

ესფირ იაკოვლევის ასული ოვაკიმიანი მტკივნეულად განიცდიდა ქმრის დაპატიმრებას. ყოველთვის იცავდა ქმარს, რომ იგი დამნაშავე არ იყო და უსამართლოდ დააპატიმრეს. ესფირ იაკოვლევის ასულ ოვაკიმიანს აბრალებდნენ, რომ ვერ ამხილა ქმარი, როგორც კონტრრევოლუციონერი. ამ მბარდებას იგი დაბეჯითებით პასუხობდა: ჩემი ქმრისათვის არ შემიმჩნევია კონტრრევოლუციური საქმიანობა, დამნაშავე არ არის. მიუხედავად ამისა, ესფირ იაკოვლევის ასული ოვაკიმიანი საშინაო ვაჭრობის სახალხო კომისარიატის პარტიულმა ორგანიზაციამ 1937 წლის 28 ივლისს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა და დააპატიმრეს.⁵⁷

ანდრია სერგოსძე ოვანეზოვი დაპატიმრებისას სარეწაო არტელ „მეტალურგის“ თავმჯდომარედ მუშაობდა. იგი დაბადებულია ქბათუმში 1908 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1931 წლიდან. საშუალო განათლება ჰქონდა. 1937 წლის ივლისში შინსახკომმა დააპატიმრა კონტრრევოლუციურ-ტროცკის-

⁵³ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 24, ფურც. 63.

⁵⁴ იქვე, ფურც. 110-111.

⁵⁵ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 24, ფურც. 113-114.

⁵⁶ იქვე, ფურც. 115-116; რ. სურმანიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 52.

⁵⁷ აცსა, ფ. პ-88, ან. 1, ს. 2, ფურც. 46-49.

ტული საქმიანობის ბრალდებით: ტერორისტული აქტი (სისხლის სამართლის კოდექსის 58-8 მუხლი), საბოტაჟი (მუხლი 58-7), ყოველგვარი ორგანიზებული ქმედება, მიმართული დანაშაულის მომზადებისა და ჩატარებისათვის (მუხლი 58-11). საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 14 ივლისს გარიცხა კომუნისტური პარტიიდან. ბიუროს დადგენილებაში წერია, რომ ანდრია სერგოსძე ოგანეზოვს კავშირი ჰქონდა ანტისაბჭოთა კონტრრევოლუციონერ ტროცკისტებთან (სიხარულიძე, ხოფერია, გიორგაძე, მამიკონიანი, ოვაკიმიანი, არზუმანიანი). ანდრია ოგანეზოვი არის ფარული ტროცკისტი.

საქართველოს შინსახკომთან არსებული „სამეულის 1937 წლის 15 ოქტომბრის დადგენილებით ანდრია სერგოსძე ოგანეზოვს სასჯელის უმაღლესი ზომა—დახვრეტა მიუსაჯეს. იგი დახვრიტეს ქ. ბათუმში 1937 წლის 30 ნოემბერს. საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1989 წლის 16 იანვრის ბრძანებულების 1 პუნქტის თანახმად რეაბილიტირებულია.⁵⁸

1937 წლის აგვისტოში დააპატიმრეს არტელი „კოოპერატორის“ თავმჯდომარე ალექსანდრე ამბარცუმისძე ბალანოვი, ეროვნებით სომეხი, რომელიც დაბადებულია 1896 წელს. იგი კომუნისტური პარტიის წევრად ითვლებოდა 1924 წლიდან. ალექსანდრე ბალანოვის მიმართ წაყენებული ბრალდებაც იყო კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობა. ამ ფალსიფიცირებული ბრალდების საფუძველზე იგი შინსახკომმა დააპატიმრა, ხოლო საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 22 აგვისტოს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. მიხეილ ოვაკიმიანის დაპატიმრების შემდეგ არტელ „მკერავის“ თავმჯდომარედ დანიშნეს სარქის მიხეილისძე დალაკოვი, რომელმაც ამ თანამდებობაზე მცირე ხანს იმუშავა. 1937 წლის აგვისტოში სარქის მიხეილისძე დალაკოვი კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტული ბრალდებით შინსახკომმა დააპატიმრა, ხოლო საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. ასეთივე ხვედრი ეროგო არტელ „აჭარფოტოს“ თავმჯდომარეს ივანე აკოფისძე აშრაფიანს, რომელიც დაბადებულია 1896 წელს, ხოლო კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1932 წლიდან.⁵⁹

სარეწაო არტელ „ეკონომიკსა“ თავმჯდომარედ მუშაობდა აპოლონ მაღაქისძე ბასილია. იგი დაბადებულია 1897 წელს, ხოლო კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1925 წლიდან. კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტობის ბრალდებით 1937 წლის აგვისტოში შინსახკომმა დააპატიმრა. ამ ფაქტის საფუძველზე საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 22 აგვისტოს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. აპოლონ მაღაქისძე ბასილია 1937 წელს ბათუმში დახვრიტეს. ამავე ბრალდებით დააპატიმრეს არტელ „ეკონომიკას“ მეზუფეთე ელისე კაპიტონისძე მამალაძე. იგი დაბადებულია 1902 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრად მიიღეს 1926 წელს. 1937 წლის 22 აგვისტოს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს. ანალოგიური ბრალდებით დააპატიმრეს არტელი „ენერგიის“ თავმჯდომარე გრიგორ კონდრატისძე ფასეიშვილი, რომელიც კომუნის-

⁵⁸ აცსა, ფ. პ- 347, ან. 1, ს. 12, ფურც. 17-18; სისხლიანი გრიგალის ექო. აჭარა. თბილისი, 2001, გვ. 64.

⁵⁹ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 25, ფურც. 37-38.

ტური პარტიიდან გარიცხეს და „ხალხის მტრად“ გამოაცხადეს⁶⁰. „კონტრრევოლუციურ საქმიანობის“ ბრალდებით 1937 წელს დააპატიმრეს სარეწაო კოოპერაციის ერთ-ერთი არტელის თავმჯდომარე ტარასი მერაბისძე დოლიძე. იგი დაბადებულია 1880 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1921 წლიდან. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა 1937 წლის 15 ოქტომბერს ბრალდებით კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტი, ხალხის მტერი. ტარასი მერაბისძე დოლიძე ბათუმში დახვრიტეს 1937 წელს.⁶¹

გაბრიელ ნიკოლოზისძე გიორგაძე კომუნისტური პარტიის წევრად 1921 წელს მიიღეს (დაბადებულია 1895 წელს). საბჭოთა ხელისუფლების დროს არაერთი საპასუხისმგებლო თანამდებობა ეკავა. 1929 წელს აჭარისწყლის პიდროელექტროსადგურის სამშენებლო კომპანიის პროფკავშირის კომიტეტის თავმჯდომარედ მუშაობდა. 1937 წლისათვის სარეწაო კავშირის არტელ „თვითშრომის“ თავმჯდომარე იყო. გაბრიელ გიორგაძეს ბრალად წაუყენეს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არმიაში სამსახური და ფარულ კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტად შერაცხეს. ამ ბრალდებით საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის ივლისში კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა და საქმე შესასწავლად შინსახკომს გადასცა. ფალსიფიცირებული მასალების საფუძველზე საქართველოს შინსახკომთან არსებული სამეულის 1937 წლის 15 დეკემბრის დადგენილებით გაბრიელ ნიკოლოზისძე გიორგაძე დახვრიტეს. აჭარის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმის 1957 წლის 1 ივნისის დადგენილებით რეაბილიტირებულია. 1959 წელს იგი კომუნისტურ პარტიაშიც აღადგინეს.

სამსონ ღიმიტრისძე ცინცაბაძე სარეწაო კავშირის არტელ „ქიმშრომაში“ მუშაობდა. კომუნისტური პარტიის წევრად ითვლებოდა 1905 წლიდან. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ იგი 1938 წლის 27 მარტს პარტიიდან გარიცხა იმ მოტივით, რომ 1922-1923 წლებში მონაწილეობდა „ნაციონალ-უკლონისტების“ ორგანიზაციაში, ხოლო 1927-1928 წლებში მხარს უჭერდა ტროცკისტულ ოპოზიციას, ხელი მოაწერა „83-ის პლატფორმას“.

მურად რასიყისძე ლორთქიფანიძე არტელ „კუსტპრომის“ თავმჯდომარის მოადგილედ მუშაობდა. დაბადებულია ქედის რაიონში 1891 წელს. კომუნისტურ პარტიაში მიიღეს 1926 წელს. დააბრალეს კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობა, „ხალხის მტრად“ გამოაცხადეს. ამ ბრალდებით 1937 წლის სექტემბერში შინსახკომმა დააპატიმრა. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 15 სექტემბერს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. მურად რასიყისძე ლორთქიფანიძე 1937 წელს ბათუმში დახვრიტეს.⁶² ამჟამად რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო.

ამავე ბრალდებით 1937 წლის ნოემბერში შინსახკომმა დააპატიმრა არტელი „საჭაპანო ტრანსპორტის“ თავმჯდომარე ლუკა გიორგისძე ბოგვერაძე, რომელიც კომუნისტური პარტიის წევრად ითვლებოდა 1930 წლიდან. იგი კომუნის-

⁶⁰ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 25, ფურც. 39-41, 85.

⁶¹ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. ს. 129, ფურც.

⁶² აცსა, ფ. პ-1, ან. 9, ს. 353, ფურც. 107; ან. 11, ს. 323, ფურც. 1-7; ფ. პ-6, ან. 12, ს. 12, ს. 25, ფურც. 128; გვზ. აჭარა, 1997, 17 მაისი (N95-96).

ტური პარტიიდან გარიცხა სარეწაო კავშირის პარტორგანიზაციამ, ხოლო პარტიის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ აღნიშნული დადგენილება უყოყმანოდ დამტკიცა. ლუკა გიორგის ძე ბოგვერაძის ბრალდებულობა იმაში გამოიხატებოდა, რომ კავშირურთიერთობა ჰქონდა ტროცკისტებთან და ამის გამო თვითონაც კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტად მონათლეს. სარეწაო არტელი „გაერთიანება“ ქობულეთის რაიონში იყო. საქართველოს კომპარტიის ქობულეთის XI რაიონულ კონფერენციაზე (1938 წლის 25 მაისი) ითქვა, რომ არტელ „გაერთიანებაში“ 10 ადამიანი ხალხის მტერი აღმოჩნდა, რომლებიც თურმე ხელს უშლიდნენ მუშაობაში.⁶³

1937-1938 წლებში სასტიკი რეპრესიები განიცადეს ტრანსპორტის მუშაკებმა. მაშინ აჭარაში ოთხი სახეობის ტრანსპორტი არსებობდა: საჭაპანო, საზღვაო, სარკინიგზო და საავტომობილო. საჭაპანო ტრანსპორტის შესახებ ზემოთ ითქვა. საზღვაო ტრანსპორტი წარმოდგენილი იყო ბათუმის პორტის სახით, რომელიც საქართველოს საზღვაო ჭიშკარს წარმოადგენს. 1936 წელს და 1937 წლის პირველ ნახევარში ტრანსპორტის მუშაკებს პარტიიდან რიცხავდნენ, თანამდებობიდან ხსნიდნენ, ზოგ შემთხვევაში აპატიმრებდნენ. მაშინ დახვრეტები სისტემატური არ ყოფილა. 1937 წლის მეორე ნახევარში და 1938 წელს პორტის მუშაკების დაპატიმრება-გადასახლება-დახვრეტები მასობრივი გახდა.

ვასილ ერმილისძე ბერძენიშვილი ჩოხატაურის რაიონიდან იყო. ბათუმის პორტში მუშად მუშაობდა. დაბადებულია 1894 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1925 წლიდან. მის მიმართ წაყენებული ბრალდება ის იყო, რომ 1928 წელს ხელი მოაწერა „83-ის პლატფორმას“. ამის გამო 1929 წელს პარტიული საყვედური გამოუცხადეს. შემდგომ აღიარა შეცდომა, ჩამოშორდა ოპოზიციას. მაგრამ მაინც კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტად თვლიდნენ. საბჭოთა კავშირის შინსახკომთან არსებული სამეულის 1936 წლის 29 დეკემბრის დადგენილებით 5 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიესაჯა. სასხელის მოხდის შემდეგ 1950 წელს სპეცგადასახლებაში იმყოფებოდა. აჭარის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმის 1957 წლის 16 აპრილის დადგენილებით ვასილ ერმილესძე ბერძენიშვილი რეაბილიტირებულია. პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის ბიუროს 1957 წლის 25 ნოემბრის დადგენილებით კომუნისტურ პარტიაში აღდგენილია 1925 წლიდან.

ასეთივე ხვედრი წილად ხვდა ბათუმის პორტის მუშას გია ამბაკოსძე მამალაძეს, რომელიც დაბადებულია ჩოხატაურის რაიონში 1890 წელს. იგი კომუნისტური პარტიის წევრად ითვლებოდა 1918 წლიდან. გ. მამალაძე 1936 წელს დააპატიმრეს ბრალდებით ხელი მოაწერა „83-ის პლატფორმას“. ასეთი პოზიცია „კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტებისადმი“ თანაგრძნობას ნიშნავდა. 1929 წელს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს. შემდგომში მოინანია და ორი წლის შემდეგ პარტიაში აღადგინეს. მაგრამ ფარულ ტროცკისტად თვლიდნენ და საბჭოთა კავშირის შინსახკომთან არსებული განსაკუთრებული სათათბიროს 1936 წლის 29 დეკემბრის დადგენილებით 5 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიესაჯა. სასხელის მოხდის შემდეგ, 1950 წლიდან სპეცგადასახლებაში იმყოფებოდა. აჭარის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმის ამბაკოსძე მამალაძე რე-

⁶³ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 26, ფურც. 127- 128; ფ. პ-11, ან. 2, ს. 117, ფურც. 16.

აბილიტირებულია. 1957 წელს კომუნისტურ პარტიაში აღადგინეს 1918 წლის სტატუსით.

კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტების საჯარო სასამართლო პროცესების გამო ტრანსპორტის მუშაკებიც გაოცებული იყვნენ. ზოგიერთები გაბედულად გამოთქვამდნენ თავიანთ შეხედულებას, რაც მათი დასჯის საფუძველი ხდებოდა. მაგალითად, 1937 წლის იანვარში პორტში ჩატარდა მუშა-მოსამსახურეთა მიტინგი, რომელიც მიემდგვნა ტროცკისტული პარალელური ცენტრის სასამართლო პროცესს. მიტინგზე სიტყვით გამოვიდა მუშა დოცენკო, რომელიც იცავდა ტროცკის შეხედულებას. იმის გამო მოხსნეს პორტის პარტიული ორგანიზაციის მდივანი ნიკოლოზ თევდორესძე კრული.

საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 27 თებერვალს განიხილა ბათუმის პორტის პარტიული ორგანიზაციის მუშაობა. დადგენილებაში ნათქვამია, რომ ნიკოლოზ კრულმა ვერ გამოიჩინა პოლიტიკური სიფხიზლე. პორტში მომრავლდნენ კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტები. მათ შორის: თოფურიძე, დოლიძე, ბოჭორიშვილი, მაგონი, თავართქილაძე, მიქაშავიძე, თოდრია, მელუა, ბოლქვაძე და სხვები. 1937 წლის თებერვალში პორტის პარტიულმა ორგანიზაციამ კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა ნიკოლოზ თევდორესძე კრული. იგი დაბადებულია 1904 წელს, ხოლო კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1926 წლიდან. პორტის პირველადი პარტიული ორგანიზაციის დადგენილება 1937 წლის 9 მარტს დაამტკიცა საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ.⁶⁴

ბათუმის პორტის მუშა-მოსამსახურეებს, როგორც სხვებს, სამუშაოდან ათავისუფლებდნენ, კომუნისტური პარტიიდან რიცხავდნენ, აპატიმრებდნენ იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ ოჯახის წევრები თუ ნათესავები დაპატიმრებულები ჰყავდათ, ანდა გაბედულად გამოთქვამდნენ თავიანთ შეხედულებას, როგორც კულუარებში, ისე საჯაროდ ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების შესახებ და სხვა. მაგალითად, ქრისტეფორე ივანესძე მელუა კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1907 წლიდან (დაბადებულია 1879 წელს). ბათუმის პორტში მუშაობდა საწყობის გამგედ. მას გაუხსენეს, რომ 1927 წელს ითვლებოდა ტროცკისტული ორგანიზაციის წევრად. თავის დროზე განცხადებაც დაუწერია, რომ წვევტდა კავშირს ტროცკისტებთან, მაგრამ, ხელისუფლების ცნობით, ფარული ტროცკისტი, ორპირი იყო. ცოლიც და შვილიც ტროცკისტებად მოიაზრებოდნენ. ამ ბრალდებით საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 1 იანვარს ქრისტეფორე ივანესძე მელუა პარტიიდან გარიცხა. ვასილ ელისესძე გრიგორაში დაბადებულია 1903 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრობის კანდიდატი იყო 1931 წლიდან. იგი ბათუმის პორტში მუშაობდა მუშაობდა. ტროცკისტებთან კავშირუროთიერთობის ბრალდებით 1937 წლის თებერვალში პარტიის წევრობის კანდიდატობიდან გარიცხეს და დაპატიმრეს.⁶⁵ ვლადიმერ ბესარიონისძე მექვაბიშვილი კომუნისტური პარტიის რიგებში. 1917 წლიდან ირიცხებოდა. იგი ბათუმის პორტის მუშათა შორის აქტიური

⁶⁴ აცსა, ფ.პ-1, ან 4, ს. 210, ფურც. 27-31; ფ.პ-6, ან. 12, ს. 23, ფურც. 8. ფ.პ-1, ან.9, ს. 76, ფურც. 250-252.

⁶⁵ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 22, ფურც. 48, 73.

ტროცკისტი ყოფილა. 1937 წლის 29 იანვარს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს.

ბათუმის პორტის პარტიულმა ორგანიზაციამ 1937 წლის თებერვალში კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა მეზღვაური გერასიმე სპირიდონისძე კუკულაძე. ბრალდებად წაუყენეს ორი გარემოება: პირველი ის, რომ, 1918-1921 წლებში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არმიაში მსახურობდა, მეორე, მძა სამსონ სპირიდონისძე კუკულაძე დაპატიმრებულ იყო, რომელიც 1937 წელს ბათუმში დახვრიტეს. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ დაამტკიცა პორტის პარტიული ორგანიზაციის დადგენილება გერასიმე სპირიდონისძე კუკულაძის კომუნისტური პარტიიდან გარიცხვის შესახებ.⁶⁶

ბათუმის პორტში მუშა-მოსამსახურეთა სამუშაოდან დათხოვნები, დაპატიმრებები 1937-1938 წლებში განუწყვეტლად მიმდინარეობდა. 1937 წლის ივლისში კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს და დააპატიმრეს პორტის კეთილმოწყობის სამსახურის გამგე გიორგი ფარსადანისძე გიორგობიანი. იგი დაბადებულია 1887 წელს, ხოლო კომუნისტური პარტიის წევრად ითვლებოდა 1902 წლიდან. გიორგი გიორგობიანის ბრალეულობა იმაში მდგომარეობდა, რომ 1937 წლის 10 ივლისის მიტინგზე, რომელიც გაიმართა ბუდუ მდივნის, მ. ტოროშელიძის და სხვების სასამართლო განჩინებასთან დაკავშირებით, სინანული გამოთქვა. ცხადია, ძველი თაობის კომუნისტმა ყველაზე კარგად იცოდა ბუდუ მდივნისა და სხვა მსჯავრდებულების დამსახურება. ამიტომ სინანულის გამოხატვა ბუნებრივი, ადამიანური პროცესია. გიორგი ფარსადანისძე გიორგობიანი კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტად შერაცხეს. იგი პორტის პარტიულმა ორგანიზაციამ კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 14 ივლისს დაამტკიცა პორტის პარტიული ორგანიზაციის დადგენილება. ამავე დღეს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს პორტის მუშა ხეპო ბარტანოსძე გრიგორიანი, რომელიც პარტიის წევრი იყო 1928 წლიდან (დაბადებულია 1899 წელს). ბრალად წაუყენეს დაშინაების პარტიაში ყოფნა და ძმის ამერიკაში ცხოვრება.⁶⁷

კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობის ყალბი ბრალდებით 1937 წლის ივლისისათვის სამუშაოდან დათხოვნილი იყო 18 კაცი. კომუნისტური პარტიიდან გარიცხვები, დაპატიმრება-დახვრეტები გრძელდებოდა. 1937 წლის ივლისში დააპატიმრეს პორტის მუშაკი დომენტი პეტრესძე კოკაია, დაბადებულია 1896 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1927 წლიდან. იგი კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა პორტის პარტიულმა ორგანიზაციამ. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ პორტის პარტიული ორგანიზაციის დადგენილება 1937 წლის 9 აგვისტოს დაამტკიცა. დომენტი პეტრესძე კოკაია ბათუმში დახვრიტეს 1937 წელს.

საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 9 აგვისტოს განიხილა ბათუმის პორტის მუშა-მოსამსახურეთა ანტისაბჭოთა ელემენტებისაგან გაწმენდის შესახებ. დადგენილებით გათვალისწინებული იყო 42 მუშა-მოსამსახურის სამუშაოდან დათხოვნა. 1937 წლის აგვისტოში კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს პორტის დისპეჩერი არტემ ნესტორისძე

⁶⁶ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 22, ფურც. 48, 73.

⁶⁷ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 24, ფურც. 150; ს. 25, ფურც. 7, 25.

ლომთათიძე, რომელიც დაბადებულია 1895 წელს. კომუნისტური პარტიის წევრად ითვლებოდა 1919 წლიდან. მას აბრალდებდნენ ტროცკისტებთან კავშირს და ბათუმში ინგლისელების ბატარეაში სამსახურს. არტემ ნესტორისძე ლომთათიძის დასასჯელად გამოიყენეს სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლები: 58-7, 58-10, 58-11, რაც ნიშნავდა საბოტაჟს, აგიტაცია-პროპაგანდას საბჭოთა ხელისუფლების დამხობის მიზნით, ყოველგვარ ორგანიზებულ ქმედებას დანაშაულის მომზადებისა და ჩატარებისათვის. ამ მუხლების საფუძველზე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სპეცკოლეგიის 1937 წლის ნოემბრის დადგენილებით 15 წლით პატიმრობა მიესაჯა. საქართველოს უმაღლესი სასამართლოს 1957 წლის 8 მარტის დადგენილებით არტემ ნესტორისძე ლომთათიძე რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო.

ამავე ბრალდებით 1937 წლის 22 აგვისტოს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს პორტის გასამხედროებული ნაწილის მეთაური შალვა ლავრენტისძე მახარაძე, რომელიც პარტიის წევრი იყო 1932 წლიდან (დაბადებულია 1897 წელს).⁶⁸

თეოდორ გაბრიელისძე მაჩხელიანი, დაბადებული 1912 წელს, პარტიის წევრობის კანდიდატი 1937 წლიდან, ბათუმის პორტის კარანტინის სამსახურის უფროსად მუშაობდა. მას ბრალად ედებოდა ახალგაზრდა მარქსისტთა ორგანიზაციის წევრობა, საბჭოთა სახელმწიფოს მიმართ ძირგამომთხრელი საქმიანობა. იგი პარტიის წევრობის კანდიდატობიდან გარიცხეს და დააპატიმრეს. საქართველოს შინსახკომთან არსებული სამეულის 1937 წლის 16 დეკემბრის დადგენილებით 10 წლის თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯეს. სასჯელის მოხდის შემდეგ დაბრუნდა ბათუმში. აჭარის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმის 1956 წლის 27 მარტის დადგენილებით რეაბილიტირებულია.⁶⁹

„ხალხის მტრის“, მაკნებლის იარლიყით 1937 წლის სექტემბერში დააპატიმრეს ბათუმის პორტის უფროსი აკაკი ვასილისძე გოგენია, ბარჟის უფროსი მურად მემედისძე სოსელია, პორტის ტექნიკური ხელმძღვანელი პოდოსი მელიქონისძე ოვანესიანი, კარანტინის სამეურნეო ნაწილის გამგე გრიგოლ არუთინისძე კოკიანი, დისპეჩერი სერგეი იაკობისძე სახნოვი და სხვები. აკაკი ვასილისძე გოგენია დაბადებულია სენაკის მაზრაში 1892 წელს. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 15 სექტემბერს ხუთივე პიროვნება კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა, როგორც კონტრრევოლუციონერთროცკისტები. აკაკი ვასილისძე გოგენია 1937 წელს ბათუმში დახვრიტეს. 1937 წლის ნოემბერში ანალოგიური ბრალდებით დააპატიმრეს პორტის ახალი უფროსი, ეროვნებით ებრაელი ისაკ აბრამისძე ვერენიდი, რომელიც დაბადებულია 1891 წელს, კომუნისტურ პარტიაში მიიღეს 1924 წელს. ისაკ აბრამისძე ვერენიდი 1937 წლის 25 ნოემბერს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს, როგორც კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტი. საბჭოთა კავშირის უზენაესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის 1937 წლის 13 დეკემბრის დადგენილებით დახვრიტეს. საბჭოთა კავშირის უმაღლესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიის 1955 წლის 14 მაისის განჩინებით ისაკ აბრამისძე ვერენიდი რეაბილიტირებულია ბრალდების დაუმტკიცებლობის გამო.

⁶⁸ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 25, ფურც. 25, 11, 42, 55; ფ. პ-1, ფნ. 9, ს. 218, ფურც. 109.

⁶⁹ აცსა, ფ. პ-1, ან. 8, ს. 375, ფურც. 214-215; ან. 11, ს. 70, ფურც. 1-12.

1937 წლის 25 ნოემბერს კომუნისტური პარტიდან გარიცხეს პორტის უფროსის მეუღლე ეფემია სავონას ასული ვერენიდი. იგი დაბადებულია 1904 წელს, ხოლო კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1931 წლიდან. ბრალდება ის გახდა, რომ არ ამხილა ქმარი, ისაკ აბრამისძე ვერენიდი, როგორც კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტი, მავნებელი, „ხალხის მტერი“. კონტრრევოლუციონერ ტროცკისტობის ბრალდებით კომუნისტური პარტიდან გარიცხეს პორტის მუშა მაკარ სარქისისძე ასტურიანი. იგი დაბადებულია 1880 წელს, ხოლო კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1924 წლიდან.⁷⁰ ტრაგიკულად დაასრულა სიცოცხლე აქიფ შერიფისძე ტანტიბამ, რომელიც დაპატიმრებისას შორეული ნაოსნობის კაპიტანი იყო. ეროვნებით აფხაზი, მაგრამ აჭარაში დაბადებული გაზრდილია. აქიფ ტანტიბამ შრომითი საქმიანობა მეზღვაურობით დაიწყო და ამ საქმიანობას 21 წელი შეაღია. უკვე 1927 წელს გემის კაპიტანი გახდა და მისი მეთაურობით ხომალდი ზღვებსა და დკეანეებს სერავდა. ზღვაოსნობაში გამოჩენილი მამაცობისათვის დაჯილდოვებული იყო ლენინის ორდენით. მიუხედავად ამისა, 1937 წელს ხალხის მტრის მავნებლის ფალსიფიცირებული ბრალდებით დააპატიმრეს და უგზო-უკვლოდ დაიკარგა. ამჟამად აქიფ შერიფისძე ტანტიბა რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო.

შინსახეობაა „კონტრრევოლუციონერ ტროცკისტები“ გამოავლინა რკინიგზის ტრანსპორტის სისტემაში. აჭარაში რკინიგზის ტრანსპორტის ხუთი ორგანიზაცია ფუნქციონირებდა: საორთქმავლო დეპო, დისტანცია, სავაგონო დეპო, სატვირთო სადგური და სამგზავრო სადგური. ყველა მათგანში შექმნილი იყო პირველადი კომუნისტური ორგანიზაცია. საერთო ხელმძღვანელობას ახორციელებდა საბჭოთა კავშირის გზათა სახალხო კომისარიატის ამიერკავკასიის რკინიგზის სამმართველო, რომლის უფროსი იყო როზენცვეიგი. კონტრრევოლუციონერ ტროცკისტობის ბრალდებით იგი 1937 წლის დასაწყისში დააპატიმრეს. რკინიგზის ტრანსპორტის ბათუმის კვანძის პარტიულ კრებაზე (1937 წლის 11 თებერვალი) აღინიშნა: როზენცვეიგის ბრძანებით ბათუმიდან გამიზნულად გაიყვანეს კარგი ორთქმავლები. ამასთან, ორთქმავლები გადაიყვანეს ნახშირზე, რის შედეგად გაუარესდა მატარებლების მოძრაობა, მგზავრთა გადაადგილება და ტვირთის გადატანა.⁷¹

ამიერკავკასიის რკინიგზის ბათუმის კვანძში კონტრრევოლუციონერ ტროცკისტებად ითვლებოდნენ ცაგარეიშვილი, წილოსანი, ეპიტოვი, აღლაძე, ბერძენიშვილი, ცენტერაძე, გორდელაძე, ნესტოროვი, მაგრაღიტაძე, ბიბილაშვილი, ჟორჟოლაძე, ბოგუცკი, ლომაძე, ჩხიკვაძე, ამაღლობელი და სხვები. ამიერკავკასიის რკინიგზის ბათუმის საორთქმავლო დეპოში 1937 წლის 15 თებერვალს განიხილეს კომუნისტების ელიზბარ ჩაგუნავას, ერასტი სოსელიას, ონისე შენგელიას, ლუკა ჩახალაიას კონტრრევოლუციური საქმიანობის შესახებ. მათი ბრალეულობა იმაში მდგომარეობდა, რომ გამოთქვეს თავიანთი აზრი კონტრრევოლუციურ ტროცკისტული პარალელური ცენტრის მონაწილეთა სასამართლო პროცესთან დაკავშირებით. ისინი კომუნისტური პარტიდან გარიც-

⁷⁰ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 25, ფურც. 115, 126, 127, 128; ს. 26, ფურც. 151, 152; გაზ. აჭარა, 1997, 17 მაისი (N95-96). აცსა, ფ. პ-1, ან. 11, ს. 21, ფურც. 2-6.

⁷¹ აცსა, ფ. პ-86, ან. 1, ს. 1, ფურც. 3-7.

ხეს.⁷² სატვირთო სადგურის უფროსის ცაგარეიშვილის ბრალეულობა ის ითვლებოდა, რომ ცუდად გადააკეთა სადგურთან მიმავალი რკინიგზა, აგრეთვე დამახინჯებები იყო კადრების შერჩევა-დანიშვნაში, რის გამო ხდებოდა ავარიები და ადგილი ჰქონდა სხვა ნაკლოვანებებს. ამ მიზეზით კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს 18 კაცი.⁷³ ვერ გამოვრიცხავთ, რომ ასეთი შემთხვევები არ იყო. მაგრამ კონტრრევოლუციურ ტროცკისტობა არაფერ შუაშია.

გიორგი იოსებისძე გორდელაძე კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1926 წლიდან. იგი მუშაობდა ამიერკავკასიის რკინიგზის ბათუმის სადგურში. მის ბრალეულობა ის იყო, რომ 1922 წლამდე იმყოფებოდა საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში (მენშევიკები), მონაწილეობდა ანტისაბჭოთა გამოსვლებში. ამ ბრალდებით გიორგი იოსებისძე გორდელაძე საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 20 ივლისს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა და საქმე გადაეცა შინსახკომს. ვალერიან აფანასისძე ბერძენიშვილი (დაბადებულია ჩოხატაურის რაიონში 1899 წელს) პარტიის წევრად მიიღეს 1925 წელს. მუშაობდა ამიერკავკასიის რკინიგზის ბათუმის სატვირთო სადგურში. იგი შერაცხეს ფარულ კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტად კულუარულად თუ ოფიციალურად ანტისაბჭოთა გამონათქვამების გამო. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ ამ ბრალდებით ისინი 1937 წლის 9 აგვისტოს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა.⁷⁴

კონტრრევოლუციურ ტროცკისტული საქმიანობის ბრალდებით 1937 წელს ბათუმში დახვრიტეს ამბერკი დავითისძე ბიბილაშვილი. იგი დაბადებულია ზესტაფონის რაიონში 1903 წელს. კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1926 წლიდან. ამბერკი ბიბილაშვილი საორთქმავლო დეპოს ჯერ უფროსი იყო, შემდეგ მოადგილე და ამავე დროს შემკეთებელი სახელოსნოს ხელმძღვანელი. ა. ბიბილაშვილი 1935 წელს მოხსნეს საორთქმავლო დეპოს უფროსის პოსტიდან და გაირიცხა კომუნისტური პარტიიდან იმ მიზეზით, თითქოს საწარმო დანაგვიანებული იყო უცხო, მტრული ელემენტებით. 1937 წლისათვის ა. ბიბილაშვილი კვლავ საორთქმავლო დეპოს უფროსია და კომუნისტურ პარტიაშიც ირიცხებოდა. მას ახალი ბრალდებები წაუყენეს: თურმე ხელი შეუწყო საორთქმავლო დეპოს მომუშავეებს კასიანოვსა და კაპლუნს ჭუჭყიან ქაღალდზე დაეხატათ სტალინის სურათი, შემდეგ ქსოვილის ნაჭერზე და ბინის კედელზეც დახატეს. ბოლოს ქაღალდსა და ქსოვილის ნაჭერზე დახატული სტალინის სურათები ქუჩაში გადაყარეს. ა. ბიბილაშვილმა ეს ფაქტი იცოდა და დამალა. ამავე დროს კასიანოვისა და კაპლუნისათვის უთქვამს: „რა გაგიკეთა თქვენ სტალინმა, რომ მას ხატავთ“. ამის გამო მას საორთქმავლო დეპოს პარტიულმა ორგანიზაციამ საყვედური გამოუცხადა პირად საქმეში შეტანით.

ამბერკი ბიბილაშვილის გამოსვლა საორთქმავლო დეპოს პარტიულ კრებაზე (1937 წლის 17 მაისი) თურმე ანტისაბჭოთა შინაარსისა ყოფილა. კერძოდ, მას უთქვამს: „მე ტერორის ქვეშ ვიმყოფებოდი და ვინც ამ დეპოში მოვა სამუშაოდ, მას უნდა ეკიდოს ხანჯალი“. ა. ბიბილაშვილს აბრალებდნენ კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტებად შერაცხული მომუშავეებისათვის მატერიალური

⁷² აცსა, ფ. პ-37, ან. 1, ს. 14, ფურც. 6-11.

⁷³ აცსა, ფ. პ-47, ან. 1, ს. 9, ფურც. 34-40.

⁷⁴ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 24, ფურც. 210; ს. 25, ფურც. 13.

დახმარების აღმოჩენას; აგრეთვე იმას, რომ მისი მუშაობის დროს გაიზარდა „ავადმყოფი“ ორთქმავლების რაოდენობა; დეფექტურად გაჩარხეს მატარებლის გოგორწყვილები. ა. ბიბილაშვილი ტროცკისტობის ბრალდებით დაპატიმრებულ და გადასახლებაში მყოფი ძმის განთავისუფლებისათვის ზრუნავდა, ამ მიზნით თბილისში დადიოდა. ცხადია, აღნიშნული ბრალდებები თითოდაც გამოწვეულია. არადა ამ ფალსიფიცირებული ბრალდებით ამბერკი დავითისძე ბიბილაშვილი რკინიგზის პარტიულმა ორგანიზაციამ 1937 წლის 31 ივლისს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. იგი შინსახკომმა დააპატიმრა. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ რკინიგზის კვანძის პარტიული ორგანიზაციის დადგენილება 1937 წლის 22 აგვისტოს დაამტკიცა. ამბერკი დავითისძე ბიბილაშვილი თანამდებობიდან მოხსნეს და, როგორც ზემოთ აღინიშნა, დახვრიტეს.⁷⁵ ამჟამად ამბერკი დავითისძე ბიბილაშვილი რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო.

1937 წელს ბათუმში დახვრიტეს მირიან იროდიონისძე (იროდისძე) ცენტერაძე, რომელიც რკინიგზის ბათუმის სამგზავრო სადგურში მეკუჭნავედ მუშაობდა. იგი დაბადებულია ჩოხატაურის რაიონში 1897 წელს, ხოლო კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1918 წლიდან, კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტობის ყალბი ბრალდებით მირიან იროდიონისძე ცენტერაძე შინსახკომმა 1937 წლის ოქტომბერში დააპატიმრა, ხოლო საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 17 ოქტომბერს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა.⁷⁶ ამჟამად მირიან იროდიონისძე ცენტერაძე რეაბილიტირებულია ბრალდების დაუმტკიცებლობის გამო.

პლატონ ყაისარისძე ჩხიკვაძე საორთქმავლო დეპოს შემკეთებელი საამქროს ოსტატად მუშაობდა. იგი ადრე მატარებლის წამყვანის თანაშემწე იყო. პლატონ ჩხიკვაძე კონტრრევოლუციონერ ტროცკისტად გამოაცხადეს იმის გამო, რომ 1924 წლის აჯანყების მონაწილედ ჩათვალეს. ამ ბრალდებით ამიერკავკასიის რკინიგზის ბათუმის კვანძის პარტიულმა ორგანიზაციამ 1937 წლის 15 ნოემბერს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ აღნიშნული დადგენილება დაამტკიცა. იგი დააპატიმრეს. ვლადიმერ იოსებისძე მარგალიტაძე დაბადებულია 1900 წელს. კომუნისტური პარტიის წევრი გახდა 1926 წელს. კონტრრევოლუციურ-ტროცკისტული საქმიანობის ფალსიფიცირებული ბრალდებით 1937 წლის დეკემბერში შიმსახკომმა დააპატიმრა. ამ ფაქტის საფუძველზე საქართველოს კომპარტიის ბათუმი საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 24 დეკემბერს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. ჭიჭიკო სილოვანისძე ღომადე, დაბადებული 1900 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი 1917 წლიდან, მუშაობდა ამიერკავკასიის რკინიგზის ბათუმის დისტანციაში ბრიგადირად. საქართველოს კომპარტიის ქობულეთის რაიკომის ბიურომ კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა 1937 წლის 1 ივლისს. მის მიმართ წაყენებული ბრალდება მდგომარეობდა, თითქოს აგიტაციას ეწეოდა საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ, შერაცხული იყო კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტად, ხელი მოაწერა „83-ის პლატფორმას, ითვლებოდა კონტრრევოლუციური ორგანიზაციის წევრად. საქართველოს შინსახკომთან

⁷⁵ აცსა, ფ.პ-37, ან.1, ს. 14, ფურც. 37-64; ფ. პ-6, ან. 12, ს. 25, ფურც. 52.

⁷⁶ აცსა, ფ.პ-6, ან. 12, ს. 26, ფურც. 37; რ. სურმანიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 68.

არსებული სამეულის 1937 წლის 13 დეკემბრის დადგენილებით 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიესაჯა, შრომა-გასწორების ბანაკში ყოფნით. სასჯელის მოხდის შემდეგ დაბრუნდა სამშობლოში. ამჟამად ისინი რეაბილიტირებული არიან დანაშაულის არარსებობის გამო⁷⁷.

XX საუკუნის 30-იანი წლებში საავტომობილო ტრანსპორტი აჭარაში განვითარების დაბალ დონეზე იყო. 1937 წლისათვის ბათუმში ფუნქციონირებდა საავტომობილო ტრესტი, რომლის განკარგულებაში ითვლებოდა 41 ავტომობილი. ტრესტის მუშაობაში არსებობდა ნაკლოვანებები და ხარვეზები. ეს მდგომარეობა შინსახკომმა მავნებლობით შეფუთა. კონტრრევოლუციონერ-ტროცკისტებად გამოაცხადეს საავტომობილო ტრესტის როგორც ხელმძღვანელები, ისე რიგითი მომუშავენი: კაპანაძე, არხონდოპულო, ბაგრატიონი, გალოგრე, გურგენაძე და სხვები. მათი მავნებლობა გამოიხატებოდა, თითქოს გამიზნულად გაჭიანურდა გარაჟის მშენებლობა, რის გამოც ავტომობილები ღია ცისქვეშ იყო გაჩერებული, ავტომობილები ნაადრევად გამოდიოდა მწყობრიდან. ადამიანები წვიმიანი ამინდის დროს ფარდულის გარეშე მუშაობდნენ. თურმე ამ მდგომარეობით კოლექტივში უნდა შექმნილიყო უკმაყოფილება. ამასთან, ხარჯთაღრიცხვის გარეშე მიმდინარეობდა ხულოს რაიონის ცენტრში ავტოგარაჟის მშენებლობა და მწვანე კონცხზე დასასვენებელი სახლის გაფართოება, ვერ აითვისეს გამოყოფილი თანხები. ამ მდგომარეობისათვის დამნაშავედ თვლიდნენ ავტოტრესტის დირექტორს სევასტი კაპანაძესა და მოადგილეს არხონდოპულოს.

სევასტი ვასილის კაპანაძე დაბადებულია შოროპნის რაიონში 1895 წელს. კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1928 წლიდან. იგი 1937 წლის სექტემბერში შინსახკომმა დააპატიმრა. ავტოტრესტის პარტიულმა ორგანიზაციამ სევასტი ვასილისძე კაპანაძე კომუნისტური პარტიიდან გარიცხა. პარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ პირველადი პარტიული ორგანიზაციის დადგენილება 1937 წლის 12 ოქტომბერს დაამტკიცა.⁷⁸ მამის დაპატიმრებას მოგვიანებით იხსენებს მისი შვილი ელენე სევასტის ასული კაპანაძე. იგი წერს: მამის დაპატიმრებისას ათი წლისა ვიყავი, ჩვენთან სახლში მოვიდნენ უცნობი ადამიანები, გაჩხრიკეს მთელი ბინა, წაიღეს ძვირფასი ნივთები, წაიყვანეს მამაჩემი... მე და დედა წვიმიან ამინდში პირუტყვივით გამოგვყარეს ბინიდან, წარგვართვეს მთელი ქონება, დაგვტოვეს ბედის ანაბარა. ყველამ ზურგი შეგვაქცია, როგორც „ხალხის მტრის“ ოჯახს, არა იმისათვის, რომ ეძულდით, არამედ შიში ჰქონდათ ხელისუფლებისა. მამაჩემის შესახებ იმის შემდეგ არაფერი გაგვიგია.⁷⁹

სევასტი ვასილისძე კაპანაძის მიმართ წაყენებული ბრალდება იყო: ტერაქტი (სისხლის სამართლის კოდექსის 58-8 მუხლი), რკინიგზის, წყალგაყვანილობის, საზოგადოებრივი საწყობებისა და კავშირგაბმულობის მწყობრიდან გამოყვანა ან დაზიანება (მუხლი 58-9), ყოველგვარი ორგანიზებული ქმედება, მიმართული დანაშაულის მომზადებისა და ჩატარებისათვის (მუხლი 58-11). ამ მუხლების გამოყენებით საქართველოს შინსახკომთან არსებული „სამეულის“ 1937 წლის 16 დეკემბრის დადგენილებით სევასტი ვასილისძე კაპანაძეს სასჯელის უმაღლესი

⁷⁷ აცსა, ფ.პ-37, ან.1, ს. 14, ფურც. 64-65; ფ. პ-6, ან. 12, ს. 26, ფურც. 171, ფ.პ-1, ან.9, ს.5, ფურც. 102-103.

⁷⁸ ნ. ცეცხლაძე, რეაბილიტაცია. ბათუმი, 1990, გვ. 43.

⁷⁹ ნ. ცეცხლაძე, რეაბილიტაცია. ბათუმი, 1990, გვ. 43.

ზომა-დახვერება მიუსაჯეს. იგი დახვერიტეს ბათუმში 1937 წლის 22 დეკემბერს. ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის სამხედრო ტრიბუნალის 1956 წლის 22 ივნისის განჩინებით (N1247/6) სევესტი ვასილისძე კაპანაძე რეაბილიტირებულია. საქმე წარმოებით შეწყდა მის ქმედებაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის გამო.⁸⁰

ავტორტესტის მოღარე ხარღამში დიონისესძე გალოგრე დაბადებულია ოზურგეთის მაზრაში 1904 წელს. კომუნისტურ პარტიაში 1924 წელს მიიღეს. ადრე იმყოფებოდა საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში. ანტისაბჭოთა გამონათქვამების გამო საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საქალაქო კომიტეტის ბიურომ 1937 წლის 19 ივნისს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს. ავტორტესტის ბენზინის გასამართავი სადგურის გამგე ილია არჩილისძე გურგენიძე კომუნისტური პარტიის წევრად ითვლებოდა. 1931 წლიდან მას ბრალად დასდეს ის, რომ პარტდოკუმენტების შემოწმებისა და გამოცვლისას დამალა თავისი წარსული, კერძოდ, იყო საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის (მენშევიკები) წევრი, მსახურობდა დემოკრატიული რესპუბლიკის გვარდიაში, 1918 წლის მაისიდან 1920 წლის მაისამდე მონაწილეობდა ბოლშევიკების გამოსვლების ჩახშობაში სუფსაში, თელავში, ჭალადიდში და სხვა ადგილებში, ეს ბრალდებები ბოლშევიკური ხელისუფლებისათვის ცნობილი იყო. ამდაგვარი პირების მიმართ ამნისტიაც იყო გამოცხადებული, მაგრამ 1937 წელს გაუხსენეს და 1937 წლის 14 ივლისს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს.⁸¹ ავტორტესტის მძღოლი სოფრომ ნიკიფორესძე კალანდარიშვილი 1937 წლის 25 ნოემბერს კომუნისტური პარტიიდან გარიცხეს ბრალდებით კარგ დამოკიდებულებაში იყო საავტომობილო ტრესტის მმართველთან სევესტი კაპანაძესთან და სხვა ხელმძღვანელებთან.

ახმედ მერჯანისძე დიასამიძე, დაბადებული 1888 წელს, კომუნისტური პარტიის წევრი 1929 წლიდან, 1938 წელს დააპატიმრეს. მაშინ ქალაქ ბათუმში ლომბარდის დირექტორად მცუშაობდა. საქართველოს შინსახკომთან არსებული სამეულის 1938 წლის 14 მარტის დადგენილებით დახვერიტეს. ახმედ დიასამიძე დაბრალდა, თითქოს ეწეოდა აგიტაცია-პროპაგანდას საბჭოთა ხელისუფლების დამხობის მიზნით და ყოველგვარ ორგანიზებულ ქმედებას დანაშაულის მომზადებისა და ჩატარებისათვის. იგი პარტიიდან გარიცხეს დააპატიმრების შემდეგ, როგორც მაშინ ჩვეულებრივ ხდებოდა. აჭარის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმის 1956 წლის 17 ივნისის დადგენილებით გაუქმდა საქართველოს შინსახკომთან არსებული სამეულის 1938 წლის 14 მარტის დადგენილება. ახმედ მერჯანისძე დიასამიძე რეაბილიტირებულია დანაშაულის არარსებობის გამო. საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის ბიუროს 1959 წლის 18 მარტის დადგენილებით კომუნისტურ პარტიაში აღადგინეს 1929 წლიდან.⁸²

⁸⁰ სისხლიანი გრიგალის ექო. აჭარა, თბილისი, 2001, გვ. 49.

⁸¹ აცსა, ფ. პ-6, ან. 12, ს. 24, ფურც. 47, 151.

⁸² აცსა, ფ. პ-1, ან. 9, ს. 310. ფურც. 201.

Otar Turmanidze

***Repression of agricultural and industrial staff, culcers and
other unwanted people
Summary***

In the second half of the 30s of the 20th century, there were economic and industrial workers who were victims of political repressions: factories, directors of state farms, chairmen of farms, heads of economic and trade unions, deputies, heads of departments, other workers, culcers and other unwanted people. This article refers to the repressed people of this category.

ლევინის ბინადარი სამოლეთიდან

2002 წელს, ქართველი ემიგრანტი ქალის, მწერლისა და ქველმოქმედის **თამარ გოგოლიშვილი-პაპაგას** (1988-1976 წწ) წიგნში, „გაბნეული საფლავე-ბი“ ლევინში დაკრძალულთა სიაში იხსენიება აჭარის ერთადერთი მკვიდრის, შერიფ ბერიძის (1887-1971) სახელ-გვარი, რომელიც სხვა ქართველ ემიგრანტებთან ერთად პანთეონში განისვენებს.¹ ამ დროისთვის კარგად იყო ცნობილი მეორე მსოფლიო ომში დაღუპულ და უგზო-უკვლოდ დაკარგულ ქართველ მეომართა გვარები. მათ შორისაა ხიხაძირის სასოფლო საბჭოს მკვიდრი შერიფ ბერიძე (1918-?). ამ ორი პიროვნების ასაკობრივი სხვაობის მიუხედავად, დამებადა კითხვა, ხიხაძირელი ჭაბუკი და ლევინში დაკრძალული მებრძოლი ერთი და იგივე პიროვნება ხომ არაა? ამის გასარკვევად გაზეთ „აჭარაში“ გამოვაქვეყნე წერილი „იქნებ თქვენი შვილია, ხიხანელებო?!“²

წერილს გამოეხმაურნენ ხიხანის ხეობის მკვიდრნი (**ჯემალ ბერიძე, გურამ ბარათაშვილი**), აგრეთვე აჭარის შრომისა და სამხედრო ძალების ვეტერანთა საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე **ევარსლან ლომაძე**, მაგრამ მიზანს ვერ მივაღწიეთ და შერიფ ბერიძის ვინაობა კვლავ იდუმალიად დარჩა.

გაზეთ „აჭარის“ ფურცლებზე მოგვიანებით გამოგვეხმაურა შუახევის რაიონის სოფელ სამოლეთის მკვიდრი, **ამირან ბერიძე**, რომელმაც ერთგვარად ნათელი მოჰფინა შერიფ ბერიძის ვინაობას. ბატონი ამირანი აღნიშნავდა: „შერიფ ბერიძე შუახევის რაიონის სოფელ სამოლეთში ცხოვრობდა. დედა ადრე გარდაეცვალა. დარჩა მამა **ოსმან ბერიძე**, ძმები **ქემალ და სიმონ ბერიძეები**. აგრეთვე ორი და. და-ძმებს (გარდა სიმონისა, რომელიც ოსმანს მეორე ცოლისგან შეეძინა) შერიფი კარგად ახსოვდათ და მასზე ჩვენს დრომდე არაერთ ეპიზოდს იგონებდნენ.

1918 წელს უცოლშვილო შერიფ ბერიძე სოფლიდან ბარად, ქალაქ ბათუმში წავიდა. აქ ის დაუმეგობრდა ერთ ვაჭარს, ეროვნებით სომეხს, მასთან ერთად გახსნა მაღაზია, სადაც ისინი საკმაოდ წარმატებულად საქმიანობდნენ, ჰქონდათ მოგება და შერიფიც ოჯახს დიდ დახმარებას უწევდა. შერიფის მოვალეობას შეადგენდა მეზობელი ქვეყნებიდან დეფიციტური და იაფი საქონელი ფარულად შემოეტანა. სამწუხაროდ, ერთ ღამეს მაღაზია გაქურდეს, წაიდეს ყველაფერი, რის გამოც შერიფი იძულებული გახდა სოფელში დაბრუნებულიყო.

შერიფ ბერიძის თანასოფლელი **მემედ-ალი ბერიძე** მოგვიყვას, რომ 1921 წლის დასაწყისში, ღამით, შერიფს უცნობი კაცი ესტუმრა, სახლიდან გაიყვანა და სოფლის განაპირას დიდხანს ელაპარაკებოდა. ამ საუბრის შინაარსი არავინ იცის. მაგრამ ფაქტია, რომ შერიფ ბერიძე ამ კაცთან ერთად ბათუმში წავიდა და მას შემდეგ სახლში აღარ დაბრუნებულა. ამ დროს საზღვარზე გადასვლა-გადმოსვლა არავითარ სიძნელეს არ წარმოადგენდა. ამიტომ ადამიანის დაკარგვა, მით უმეტეს საზღვრისპირა სოფლიდან, ჩვეულებრივი ამბავი იყო. შერიფ ბერიძეც დაკარგულად ჩათვალეს.*

* ამ დროს შერიფი ქართულ გვარდიაში ირიცხებოდა (იხ. ქვემოთ). „უცნობი კაცი“, რომელიც 1921 წლის დასაწყისში შერიფს სამოლეთში ესტუმრა, ჩვენი აზრით იყო

1930 წელს ოჯახმა მისგან პირველი წერილი მიიღო. ავტორი იტყობინებოდა, რომ ცოცხალია და კარგადაა. თუმცა ცხოვრება უჭირს, რადგანაც თვეში 40 ფრანკს იღებს. აქედან ნახევარი პროდუქტებში ეხარჯება, ნახევარს ბინის ქირად იხდის. ეს იყო და ეს. ამის შემდეგ დიდხანს მისგან აღარაფერი მოსულა. შესაძლოა წერილებს გზავნიდა კიდევ, მაგრამ იმ დროს ემიგრანტთა ოჯახებს საბჭოთა ხელისუფლება მტრულად უყურებდა. ამიტომ 27 წლის შემდეგ მოსული ერთადერთი წერილი ოჯახის წევრებს არც კი წაუკითხავთ, ისე გაანადგურეს.

თამარ პაპავას წიგნში დასახელებული და ლევილში დაკრძალული შერიფ ბერიძის დაბადების თარიღი (1887 წ.) ზუსტად ემთხვევა მის ასაკს. შერიფის თანატოლი **ომერ ბერიძე**, რომელიც 1990 წელს 103 წლის ასაკში გარდაიცვალა, ამბობდა, რომ მე და შერიფი ერთ თვეში დავიბადეთ და ბავშვობაც, როგორც ტოლ-სწორებს, ერთად გვაქვს გატარებულიო.³

ასეთი იყო **ამირან ბერიძის** გამოსხმავრება, რომელმაც გვიბიძგა გაგვეჩვენებინა კვლევა-ძიება. წერილით მივმართეთ საქართველოს დესპანს პარიზში, ქალბატონ **ნათელა ლალიძეს**, რომელსაც შუამდგომლობას ეთხოვდით ქართულ სათვისტომოსთან, კერძოდ, ბატონ **მამია ბერიშვილთან**, მაგრამ, სამწუხაროდ, იგი გარდაცვლილი აღმოჩნდა. ქალბატონმა ნათელამ ჩვენი თხოვნა გადასცა ქართული სათვისტომოს ერთ-ერთ უხუცეს წევრს, ქალბატონ **თამარ პატარიძეს**, რომელმაც მოგვაწოდა მოკლე, მაგრამ ჩვენთვის საინტერესო ცნობა. „საფრანგეთში ქართულ სათვისტომოში ბატონი შერიფ ბერიძე გამოირჩეოდა არაჩვეულებრივი შრომისმოყვარეობით, რითაც თანამემამულეების პატივისცემა დაიმსახურა. საფრანგეთში ცხოვრების დროსაც შერიფ ბერიძეს ოჯახი არ შეუქმნია. დაკრძალულია ლევილში, ქართველთა სასაფლაოზე (1887-1971). დიდი და პატიოსანი შრომით მოპოვებული მცირე დანაზოგი მან დაუტოვა იმ თანამემამულეებს, ვისაც თავისი დასამარხი ფული არ გააჩნდა.“⁴

ამგვარად, საფრანგეთის ქართულ სოფელში მრავალ „სად წაყვანილ საღაურთა“ შორის განისვენებს ჩვენი ქვეყნის ოკუპაციისა და ძალმომრეობის კიდევ ერთი მსხვერპლი, მთიანი აჭარის ერთი მკვიდრი, ბათუმის გათავისუფლებისთვის მებრძოლი, შერიფ ოსმანის ძე ბერიძე, რომლის შესახებ ქართველმა საზოგადოებამ არაფერი იცოდა.

ბურუსით იყო მოცული მისი მოღვაწეობა ბათუმში 1920-1921 წლებში, აგრეთვე უცხოეთში წასვლის დრო, მიზეზები და წინაპირობები. ადრე ჩვენ ვფიქრობდით, რომ შერიფ ბერიძე უცხოეთში 1921 წელს გაჰყვა ქართულ ემიგრაციას, მაგრამ ჩვენს მიერ ბოლო დროს მიკვლეული მასალებით დადასტურდა, რომ იგი 1921 წელს საქართველოდან არ წასულა, მონაწილეობდა 1924 წლის აჯანყების მოწყობაში და მხოლოდ ორი წლის შემდეგ შეძლო საქართველოდან ფარულად წასვლა აჯანყების მონაწილეებთან ერთად.

სანამ უშუალოდ ამ თემაზე ვისაუბრებდეთ, აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ შერიფ ბერიძე ბათუმში მოღვაწეობდა არა ოდენ რიგითი ვაჭარი და

გიორგი მაზნიაშვილის სწრაფმრბოლი შიკრიკი, რომელიც 1921 წლის მარტში გენერლის დავალებით დაფანტულ გვარდიელებს აგროვებდა. შერიფ ბერიძე მონაწილეობდა 21-23 მარტის ბრძოლებში, რომელსაც ოკუპანტთაგან ბათუმის გათავისუფლება მოჰყვა.

კონტრაბანდისტი, არამედ ის აქტიურად იყო ჩაბმული დამოუკიდებელი საქართველოს სტრუქტურების ჩამოყალიბებაში. როგორც ცნობილია, ოქტომბრის გადატრიალების შემდეგ, აჭარა ოკუპანტთა ხელიდან ხელში გადადიოდა. აქ დამოუკიდებლობამ გვიან ჩამოაღწია, რადგანაც მხარეში ხან ინგლისელები, ხანაც თურქები და თეთრგვარდიელები ბატონობდნენ.

ქართველი საზოგადოებრიობა აჭარაში რაზმავდა მოწინავე ძალებს მხარის დეოკუპაციის და დამოუკიდებლობის გამოცხადებისთვის. ჯერ კიდევ 1920 წლის თებერვლიდან მზადდებოდა თავისუფალი საქართველოს ერთიან ოჯახში აჭარის დაბრუნებისთვის საჭირო პირობები. ამ მიზნით აჭარის მაზრებში ტარდებოდა ხალხმრავალი კრებები, რომლებზეც მოსახლეობას განუმარტავდნენ საერთო ქართულ ოჯახში მხარის გაერთიანების დიდ ისტორიულ მნიშვნელობას. შეიქმნა ქართული გვარდიის აჭარის განყოფილება, რომლის წევრებად აირჩიეს მაზრების წარმომადგენლები: ახმედ ქიქავა, (ბათუმის მაზრა), აბდულ თხილაიშვილი (ქობულეთი), ოსმან მიქელაძე და შერიფ ბერიძე (ხულოს მაზრა) და სხვ.⁵

ჩამოთვლილთაგან ყველა მონაწილეობდა 1921 წლის 21-23 მარტში ბათუმის ოკუპანტთაგან გათავისუფლებისთვის ბრძოლებში, რომელსაც გენერალი გიორგი მაზნიაშვილი სარდლობდა. ამ დოკუმენტით ნათელი ხდება, რომ შერიფ ბერიძე იმდროინდელ საზოგადოებაში, განსაკუთრებით ბათუმში მოღვაწეობის პერიოდში, დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდა და მას ვხედავთ სიაში განსაკუთრებული დამსახურების მქონე მამულიშვილთა გვერდით.

დავუბრუნდეთ შერიფ ბერიძის ცხოვრებას 1921 წლიდან, საქართველოს ანექსიის დღეებიდან. როგორც ირკვევა, შერიფ ბერიძე, რომელსაც პროტესტით გამსჭვალული ქართული ძალებისთვის მრავალი სარგებლის მოტანა შეეძლო, იმთავითვე მოხვდა ამ ძალების ყურადღების ცენტრში. ეს იყო ადამიანი, რომელიც კარგად იცნობდა აჭარას, მის საზღვრებთან მისასვლელ გზებს (ხშირად გადადიოდა კონტრაბანდის გადმოსატანად), იცოდა თურქული ენა და როგორც მუსლიმანი, ნდობით სარგებლობდა აჭარის მოსახლეობაში.

კონსპირაციის მიზნით 1921 წლიდან შ. ბერიძემ შეიცვალა მხოლოდ სახელი და შერიფის ნაცვლად დაირქვა ივანე, თუმცა აჭარის მოსახლეობასთან ნდობის შესანარჩუნებლად, კვლავ მუსლიმან ქართველად დარჩა. ასე იხსენებენ მას თანამებრძოლები და მეთაურები. ანტისაბჭოთა აჯანყების მეთაურებთან ახლო ურთიერთობაში შერიფ ბერიძეს 1922 წლიდან ვხედავთ. იგი თან ახლდა ყოფილ ბოლშევიკს ცნობილ **ვლასა მანწკავას** და მონაწილეობდა მრავალ თავზეხელაღებულ ოპერაციებში.

1922 წლის 24 ნოემბერს **გ. მანწკავამ** თავის რაზმელებთან ერთად გაძარცვა ზესტაფონის სამილიციო დაწესებულება. მიზანი იყო იარაღის გატაცება, რაც მომავალი ანტისაბჭოთა აჯანყების განხორციელებისთვის აუცილებლად ჭირდებოდათ. ამ ოპერაციის შემდეგ **ვლასა მანწკავა** და **ივანე (შერიფ) ბერიძე** დაესწრნენ ჩიხორის ეკლესიაში გამართულ საიდუმლო კრებას. ამ შეხვედრის შესახებ, საინტერესო ცნობას ვკითხულობთ **ვადიკო ჩუბინიძის** მოგონებებში: „ჩვენი კრების დასასრულს მოვიდა ერთი ჩვენი რაზმელი **აბესალომ ურიათყოფელი**, **გრიგოლ აბაშიძის** (ნაც. დემოკრატი, ერთ-ერთი რაზმის უფროსი, რ.ს.) მოადგილე რაზმში და გადმოგვცა, რომ ხვალ 10 გიორგობისთვის 1922 წ. მე დავეუნიშნე პაემანი **გ. მანწკავას** და

თქვენც ინახულეთო. **ილიკო ჯუღელი, ბიძინა მდივანი, გოგიტა აბდუშელი** და **მე** წავედით ქვედა საზანოში და ჭუმბურიძის ბინაზე მოვიდა **ვ. მანწკავა** და **ივანე ბერიძე** (მუსლიმანი).⁶

იმავე 24 ნოემბერს საიდუმლო კრება გაუმართავთ სვირში **ალექსანდრე მდივნის** მარანში, აქ საუბარი იყო იმაზე, რომ უარი ეთქვათ აჯანყებაზე და იარაღი დაეყარათ, მაგრამ რაზმელთა შორის მრავალი ტერორისტი და დეზერტირი იყო; ისინი აჯანყებაზე უარის თქმას ემხრობოდნენ, მაგრამ იარაღის ჩაბარებაზე არ თანხმდებოდნენ. ამ აზრის ყოფილან **ვლასა მანწკავა** და **ივანე ბერიძე**. ამ მოვლენების შემდეგ, იკარგება ივანე (შერიფ) ბერიძის კვალი და იგი მხოლოდ 1924 წელს, აჯანყების დაწყების წინა დღეებში ჩნდება. თანაც, როგორც აჯანყების ერთ-ერთი აქტიური წევრი.

27 აგვისტოს საღამოს რვა საათზე, სოფელ დიდი რგანის ეკლესიის ეზოში „დამხვდა მოსული ორი კაცი: **კალისტე სარალიძე** და **ივანე ბერიძე** (მუსლიმანი), ცოტა ხნის შემდეგ მოვიდნენ: **ს. ხვედელიძე, ი. სამხარაძე, ედუკები: ი. ცომაკურიძე, გ. გველესიანი** და **ი. ყიფშიძე** (მღვდელი).⁷ აქ მათ კიდევ შეემატათ ქვაციხიდან და კაცხიდან 32 კაცი. ეკლესიაში ხანმოკლე საუბრის შემდეგ **ვალეკო ჩუბინიძეს** ისინი დაუნაწილებია სამ ჯგუფად: „პირველი ჯგუფის უფროსად დაენიშნე **პარმენ ქველიძე**. მის ჯგუფში შედიოდა 12 კაცი: **ი. ბერიძე, კ. სარალიძე, შ. კუპატაძე, უგრეხელიძე** და სხვ. რომლის ამოცანა იყო ჭიათურის სამაზრო ჩეკას აღება.“⁸

ნათელი ხდება, რომ ადრე **ვ. მანწკავასთან** ერთად აჯანყებაზე განრიდებული **ი. ბერიძე** კვლავ ჩადგა აჯანყებულთა რიგებში და მონაწილეობს ისეთ სახიფათო ოპერაციაში, როგორიც ბოლშევიკთა საგანგებო კომისიის შენობის აღებაა. ეს ოპერაცია, ისე როგორც საერთოდ აჯანყება, მარცხით დამთავრდა. ამის შემდეგ ვვარაუდობ, რომ შერიფ (ივანე) ბერიძე მიეკედლა **ვალეკო ჩუბინიძის** რაზმს, რომელმაც დაგეგმა თურქეთში გაქცევა მაჭახლის ხეობის გზით. 1926 წლის 25 ოქტომბერს, ლტოლვილები, რომელთაც აცილებდნენ ძმები **დურსუნ** და **ხასან ჯინჭარაძეები**,^{*} ბათუმში ჩამოვიდნენ. **ვ. ჩუბინიძის** დღიურში ნათქვამია:

„აჭარის წყალზე ფეხით გადავედით. მდინარე მაჭახელაზე ვიღაც ორმა კაცმა გადაგვიყვანა. სამი დღე და ღამე ვიარეთ ტყეზე... მივუახლოვდით საზღვარს დილით. გავუსწორდით საბჭოთა ბოძს, მე მივაფურთხე მას და ტყვიებიც მივაყარე. მშვიდობიანად ჩავედით ზედა მაჭახელაში.“⁹ შემდეგ ლტოლვილებმა ბორჩხა-ართვინ-ხოფას გავლით, გემით სტამბოლისკენ გასწიეს.

^{*} ამ გვარიდან გამოსული ერთი პიროვნების, მემედ ჭინჭარაძის შესახებ ცნობას წავაწყდი ექვითმე თაყაიშვილის საზღვარგარეთულ ჩანაწერებში. მეცნიერს მზად ჰქონდა სამშობლოდან წადებული ვრცელი ნაშრომი, „არქეოლოგიური ექსპედიცია ლეჩხუმსა და სვანეთში“, მაგრამ უსახსრობის გამო ვერ გამოსცა. პარიზში მცხოვრებმა ემიგრანტებმა წიგნის დასაბეჭდად შეაგროვეს შემოწირულობები. შემომწირველთა შორისაა მემედ ჭინჭარაძე. რომელსაც გაუღია 40 ფრანკი (**გურამ შარაძე**, დაბრუნება, I, თბილისი, 1991 წ. გვ. 173-175). ამ საკითხზე ჩემი წერილი გამოქვეყნდა გაზეთ „აჭარაში“ (№35, 30-31 მარტი, 2010 წ. გვ. 3), ახლობლებს ვთხოვდი გამომხმარებოდნენ, რასაც სამწუხაროდ შედეგი არ მოჰყვა და მემედ ჭინჭარაძის ვინაობაც დღემდე უცნობია.

ჩვენთვის უცნობია აქედან რა გზებით ჩააღწია შერიფ ბერიძემ პარიზში, მისი პარიზული ცხოვრების შესახებ კი ვიცით მხოლოდ ქალბატონ თამარ პატარიძის მოკლე წერილით, რომელიც ზემოთ მოვიტანეთ.

ლიტერატურა

1. **თამარ პაპავა.** გაბნეული საფლავეები. თბილისი. 1990 წ. გვ.
2. **რამაზ სურმანიძე.** იქნებ თქვენი შვილია, ხიხანელეხო. გაზ. „აჭარა“, №.... 2002 წ. 24 აპრილი, გვ.
3. **ამირან ბერიძის** გამოხმაურება ჩვენთან ინახება.
4. **თამარ პატარიძის** გამოხმაურება ჩვენთან ინახება.
5. აჭარის სამუზეუმო გაერთიანების ხელნაწერთა ფონდი №4, ს. 147, ფურ. 144.
6. **ვალერი ჩუბინიძე.** მოგონებანი. პარიზი. 1953 წ. გვ. 210.
7. იქვე, გვ. 210.
8. იქვე, გვ. 264.
9. იქვე, გვ. 328.

Ramaz Surmanidze

From Leuville's hometown Summary

In 2002, in Georgian immigrant woman, writer and philanthropist Tamar Gogolishvili-Papava (1988-1976) book "Scattered Graves" is named in the list of the only resident of Ajara, Sheriff Beridze, who is resting in the pantheon with other Georgian immigrants. On the basis of scientific literature and oral history in the article, there are separate issues of life and activity of this person.

ოთარ გოგოლიშვილი
ბათუმი თავისუფალი ქალაქი – ნავსადგური
(1878 – 1886 წწ.)

რადგან ბათუმის ნავსადგური შავი ზღვის
აღმოსავლეთ ნაწილში გემებისათვის ერთად-
ერთ თავშესაფარს წარმოადგენს, რუსეთის
მიერ მისი დაუფლება თურქეთს გამოაცლის
უკანასკნელ ნავსადგურს პონტოზე და შავ
ზღვას გახდიდა მხოლოდ და მხოლოდ
რუსეთის ზღვად.

კ.მარქსი

ბათუმის ისტორია შორეულ წარსულში იწყება. ქალაქის სახელწოდება ბათუსი – პირველდ მოიხსენიეს რომაელმა მწერალმა პლინიუსმა (23-79 წწ.) და ბერძენმა გეოგრაფმა არიანემ (95-175 წწ.) მათი გადმოცემის მიხედვით ბათუსი იყო პატარა დასახლება მდინარე ბათუსის პირასს, ბერძენი ისტორიკოსი პანერეტი თავის “ტრაპიზონის ქრონიკებში” 1373 წელს მოიხსენიებს ბათუმს, როგორც პატარა სოფელს, ასი წლის შემდეგ ვენეციელმა ელჩმა ამბროზიო კონტარინმა ბათუსს უწოდა პატარა ციხე-ქალაქი.

მე-16 საუკუნის შუა ხანებში ბათუმი რამდენჯერმე იქნა დაპყრობილი ოსმალების მიერ, მაგრამ მოსახლეობის თავდადებული ბრძოლის გამო მისი შენარჩუნება ღიდხანს ვერ შეძლეს, მხოლოდ XVIII საუკუნის პირველ მეოთხედში შეძლეს მისი დაპყრობა. XIX საუკუნის 20-იანი წლებიდან რუსეთის სტრატეგიული ინტერესების სფეროში მოექცა ბათუმი, როგორც გემებისათვის უშიშარი ნავსადგური. მეფისნაცვალმა ვორონცოვი 1853 წელს აღნიშნავდა, რომ “ბათუმის მცირე ნავსადგური სამართლიანად ითვლება ერთ-ერთ საუკეთესოდ... ყოველგვარი ქარის დროს მასში თავის შეფარება შეუძლია ღიდ სავაჭრო ხომალდებს”. რუსეთს აინტერესებს ბათუმის ნავსადგურიდან ევროპის ქვეყნებში გაეტანა სავაჭროდ საქონელი და დასავლეთ საქართველოდან ხე-ტყე და სხვა ბუნებრივი სიმდიდრე. აღსანიშნავია, რომ ბათუმზე გადიოდა სავაჭრო-სატრანზიტო გზა ინგლისიდან ირანის მიმართულებით, აქედან გამომდინარე ინგლისი ცდილობდა ამ გზით მცირე აზიაში გაბატონებას, რაც რუსეთის ინტერესებს ეწინააღმდეგებოდა.

საქართველოსა და ამიერკავკასიაში ბათუმის ნავსადგურით შემოდიოდა კონტრაბანდული საქონელი, რადგანაც არ იყო შავი ზღვით შემოტანისა და გატანის ბაუი. გურია, სამეგრელო, აფხაზეთი ინგლისურ ნაწარმს დებულობდა, რომელიც ხარისხით კონკურენციას უწევდა რუსულ საქონელს. ეს საფრთხეს უქმნიდა დასავლეთ საქართველოში ცარიზმის გაბატონებას. 1828 წელს ალექსანდრე გრიბოედოვმა და დიმიტრი ზალივეისკიმ შეიმუშავეს პროექტი, რომლის მიხედვითაც ითხოვდნენ “სასაწყობო ადგილს” შავ ზღვაზე და ყურადღებას ამახვილებდნენ მხოლოდ ბათუმის ნავსადგურზე, როგორც კომპანიისათვის თავისი მდებარეობით უადრესად სასარგებლო ადგილზე. კომპანია გაიყვანდა ბათუმამდე მოხერხებულ კომერციულ გზას და ყველაფერს გააკეთებს რაც საჭირო იქნებოდა საწყობებისა და ფაქტორებისათვის” [1]

ყოველივე ზემოთქმულის მიუხედავად რუსეთს ბათუმი აინტერესებდა სამხედრო-სტრატეგიული თვალსაზრისით. ბათუმი-ახალციხე, ბათუმი-ყარსი-

ერევანი, ბათუმი-თბილისი, ბათუმი-ართვინისა და არტაანის მდიდარი რაიონები, რაც საშუალებას მისცემდა შეჭრილიყო მცირე აზიაში და საბოლოოდ გადაეჭრა სამხრეთ-დასავლეთ საზღვრების: გურია, სამეგრელოს, იმერეთისა და აფხაზეთის უშიშროების საკითხი ოსმალეთისაგან, ხოლო შავი ზღვა როგორც კ. მარქსი აღნიშნავდა გადაიქცეოდა “რუსეთის ზღვად”. რუსეთის საგარეო პოლიტიკამ დღის წესრიგში დასვა ბათუმის შემოერთების აუცილებლობის საკითხი. 1804, 1806-1812, 1828-1829, 1853-1856 წწ. რუსეთ-ოსმალეთის ომებმა რუსეთისათვის სასურველი შედეგი ვერ გამოიღო. 1858 წ. ბათუმში გაიხსნა რუსეთის საზღვაო სანაოსნოს საზოგადოების სააგენტო. მნიშვნელოვნად გამოცოცხლდა ნავსადგურის ტვირთბრუნვა, დაიწყო ბათუმის სამეურნეო ცხოვრების აღმავლობა, ბათუმის ნავსადგური ხდებოდა “რუსული ნავსადგური”. იგი თანდათანობით იზიდავდა კავკასიის ტრანზიტს, აქედან გამომდინარე რუსეთის კონსული ტრაპიზონში მაშინი ურჩევდა მთავრობას აუცილებლად შეეძინათ ბათუმის ნავსადგური.

ცარიზმის მიზანიც ეს იყო. რუსეთის სამხრეთ საზღვრის უშიშროებისა და რუსული კაპიტალის შეუზღუდავი ბატონობის ინტერესებიდან გამომდინარე 1877-1878 წწ. რუსეთ-თურქეთის ომი რუსეთის გამარჯვებით დამთავრდა. 1878 წლის 18 თებერვალს სან-სტეფანოს ხელშეკრულებით რუსეთმა მიიღო ფულადი კონტრიბუცია. არტაანი, ბაიაზეთი, ბათუმი, ყარსი.

იმპერატორმა ალექსანდრე მეორემ განაცხადა “მარტო ბათუმი და ყარსი ღირს იმად, რომ რუსეთმა რამდენიმე მილიონი გასწიროს”. ინგლისმა მოითხოვა ზავის პირობების გადასინჯვა, წინააღმდეგ შემთხვევაში ომით იმუქრებოდა. ცარიზმი იძულებული გახდა დათმობაზე წასულიყო. [2]

კონგრესისათვის მზადების პერიოდში რუსეთის მთავრობამ კავკასიის მმართველებს დაავალა შემოერთებული ტერიტორიების დახასიათება, რომ დარწმუნებულიყო - ღირდა თუ არა ბრძოლა ბათუმისათვის. განხილული იქნა სხვადასხვა მოსაზრებები: უმრავლესობა აღიარებდა რუსეთის იმპერიისათვის ამ მხარის ეკონომიკურ და სტრატეგიულ მნიშვნელობას. გაზეთი “კავკაზი” წერდა: “ბათუმის დაუფლებით რუსეთი გაბატონდება შავ ზღვაზე, შეფერხდება სპარსეთთან ინგლისის ვაჭრობა და ეს იქნება პირველი პუნქტი სუეცის არხისკენ. იყო საწინააღმდეგო აზრიც: “რომ ბათუმი უმნიშვნელოა წესიერი ნავსადგურის უქონლობის გამო”, ე.ი. ვერასოდეს გახდება პორტსმაუტი.

1878 წლის 18 ივნისიდან 13 ივლისამდე მიმდინარეობდა ბერლინის კონგრესი. რუსეთმა დათმო ბალკანეთზე მაკედონია, მცირე აზიაში ბაიაზეთი. მიუხედავად აზრთა სხვადასხვაობისა რუსეთის დელეგაციამ ბერლინის კონგრესზე ბათუმი შეინარჩუნა. ტრაქტატის VIII პუნქტით ბათუმი გადაეცა თავისუფალი ქალაქ-ნავსადგურის ანუ პორტო-ფრანკოს სტატუსით.

პორტო-ფრანკო იტალიური სიტყვაა და ეწოდება იმ ზღვისპირა ნავსადგურს, რომელიც სარგებლობს ადგილობრივი და საზღვარგარეთული საქონლის უბაჟოდ მიღება-გატანის უფლებით და ვრცელდება ნავსადგურის განსაზღვრულ ტერიტორიაზე, რომელსაც პორტო-ფრანკოს კვარტალს უწოდებენ, საბაჟო საზღვრითაა იზოლირებული ქალაქის სხვა ნაწილისაგან. პორტო-ფრანკოს კვარტალში არის საწყობები, სადაც ხდება საქონლის მიღება, დახარისხება, შეფუთვა და გაგზავნა იმ პუნქტებში, სადაც მათი რეალიზაციისათვის სარფიანი პირობებია. პირველი პორტო-ფრანკო შეიქმნა 1547 წ. იტალიის ქალაქ ლივორნოში, 1595 წ. გენუაში, 1661 წელს ვენაში,

1664 წ. ალტინეში, 1669 წ. მარსელში, 1706 წ. გიბლარტარში, 1727 წ. ჰამბურგში, 1824 წ. ბრუმენში, 1833 წ. ლიუბეკში, 1817-1859 წ. ოდესა იყო თავისუფალი ქალაქი-ნავსადგური, 1862 წ. ვლადივასტოკი, მესამე ქალაქი რუსეთის იმპერიაში პორტო-ფრანკოს სტატუსით იყო ბათუმი. ბერლინის კონგრესის დადგენილებით ბათუმი რუსეთს გადაეცა 1878 წლის 25 აგვისტოს. იმავე წლის ოქტომბრისათვის დასრულდა ქალაქის ახალი სტატუსის შემუშავება, ბათუმი გახდა სავაჭრო-სასაწყობო ცენტრი, სადაც ევროპული საქონლით ვაჭრობა მხოლოდ პორტო-ფრანკოს ზონაში შეიძლებოდა. ქალაქს დაუწესდა ოთხი საბაჟო კარი: 1. ოზურგეთის - ქობულეთ-გურიისაკენ, 2. კახაბრის - ქედა-ხულოსაკენ, 3. ჭოროხის - ბორჩხა-ართვინისკენ, 4. ჭოროხის ბოლოს, გონიო-სარფის გზით ყარს-ტრაპიზონისკენ. ნებისმიერ საქონელზე მეპატრონეს უნდა გადაეხადა დაწესებული ბაჟი ანუ გადასახადი. 1878 წლის 20 ოქტომბერს კომისიამ პორტო-ფრანკოს დეპარტამენტის ღირექტორის, სატრანზიტო საბაჟოს გამგის და ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორის ხელმოწერით საბოლოოდ დაადგინა თავისუფალი სავაჭრო ზონის საზღვრები და ტერიტორია. იგი იწყებოდა მდინარე ბარცხანის წყალიდან და მთავრდებოდა მდინარე მეჯინისწყალთან, სულ მოიცავდა ორიათას დენსენტინა ფართობს [3]

თავისუფალი ნავსადგური ბათუმში ოფიციალურად გაიხსნა 1778 წლის 28 ოქტომბერს. ადმინისტრაციას შეადგენდნენ სასაწყობო საბაჟოს მმართველი დიმიტრი ბიკოვი. წევრები: ივანე ერისთავი და პეტრე ლობარი, ხაზინადარი ივანე ეფრემოვი, მდივანი ლეონარდ ჩავესკი, თარჯიმნები, საწყობის ზედამხედველები, გემების ზედამხედველები, კარანტინის უფროსი დ. ცური-ნოვი, საკარანტინო პორტის უფროსი პეტრე ფოცხვერაშვილი. 1899, 1880, 1881 წწ. ბათუმის პორტში შემოვიდა რუსეთის, ავსტრიის, საფრანგეთის, თურქეთის, ინგლისის გემები დატვირთული სხვადასხვა საქონლით. უკან გაბრუნებისას ბათუმიდან წაიღეს მატყლი, დაუმუშავებელი ბამბა, აბრეშუმის პარკი, ტყავი, ხე-ტყე-ბეწვეული, მარგანეცი, ხალიჩები, სიმინდი, ხორბალი და ა.შ.

ნავსადგურის ტვირთბრუნვა დღითი-დღე იზრდებოდა, განსაკუთრებით ბათუმ-სამტრედიის რკინიგზის ამუშავების შემდეგ. ბათუმის ნავსადგური გახდა მოხერხებული და კეთილმოწყობილი, უსაფრთხო. ნავსადგურის ტვირთბრუნვა გაზარდა ბაქოს ნავთობის ექსპორტმა. 1881 წელს გაიტანეს 926405 ფუთი ნავთობპროდუქტი, 1883 წლის მარტიდან, როდესაც დასრულდა ბათუმ-სამტრედიის რკინიგზის მშენებლობა და ფოთი-თბილისის მაგისტრალით ბათუმი უშუალოდ ბაქოს დაუკავშირდა. ბათუმი ბაქოს ნავთობის ექსპერტის ძირითად ცენტრად იქცა. ბათუმს მასობრივად მოაწყდა ხალხი იმპერიის ყველა კუთხიდან. ერთბაშად ამდენი ხალხის მოძღვავებამ გააძვირა ცხოვრების პირობები, ბათუმი უცხოელ ვაჭარ-მრეწველების ყურადღების ცენტრში მოექცა. აქ დამკვიდრდნენ მანთაშევის, როტმილდის, ნობელის, მსხვილი და წვრილი ფინანსური მაგნატები. ქალაქში გაიხსნა საზღვარგარეთის 20-მდე ქვეყნის საკონსულო, რომლებიც იცავდნენ თავიანთი მოქალაქეების ინტერესებს [4].

ქალაქში გაჩაღდა ინტენსიური მშენებლობა. აიგო საცხოვრებელი სახლები, გაიხსნა თამბაქოს ოთხი ფაბრიკა, რვა სასტუმრო, ოთხი საკონდიტრო, 21 სასადილო, 15 საგალანტერიო და 12 ტანსაცმელ-ფეხსაცმელის მაღაზია.

1883 წელს ამუშავდა ნავთის ჭურჭლის დამამზადებელი ბუნებისა და პალა-შოვსკის, როტშილდის ქარხანა. 1885 წელს სიდირიდისა და რიხნერის სა-წარმო, დაიწყო ჭაობების ამოშრობა, ქუჩების კეთილმოწყობა, გაიყვანეს წყალი, გაფართოვდა ნავსადგური. რუსეთს აფიქრებდა იაფი ინგლისური და საერთოდ ევროპული საქონელი, რომელიც მაღალი ხარისხის გამო ადვი-ლად სადღებოდა, ამიტომ ხელისუფლებამ პორტო-ფრანკოს გასამყარად სრული იზოლირება დაუწესა საბაჟო კარანტირების და მკაცრი პოლიციუ-რი რეჟიმით. ასეთი ხელოვნური ბარიერის შემოღებამ გაართულა სოფელსა და ქალაქს შორის ვაჭრობა. ეგრეთწოდებული კარანტირები, სადაც ხდებო-და პორტო-ფრანკოს ზონის გარეთ გასატანი ნაყიდი საქონლის დათვალიე-რება და კონტრაბანდის შემთხვევაში მკაცრონეზე ჩამორთმევა, დაჯარიმე-ბა მოსახლეობის დიდ უმრავლესობას იწვევდა. დაიწყო მოსახლეობის გა-დასახლებაში (მუჰაჯირად) წასვლა. დავით კლდიაშვილი შექმნილი ვითარე-ბის გამო წერდა: “პორტო-ფრანკოს” დროს ქალაქის გარშემო სადარაჯოები იყო და ყოველი გამგელელ-გამომგელელი იხსრიკებოდა, დარაჯებისაგან ათა-სი თვითნებობა და შევიწროება ხდებოდა. ასეთ ვითარებაში გაუარესდა ად-გილობრივი მოსახლეობის მდგომარეობა. რუსეთის ხელისუფლებისადმი ისედაც უნდობლად განწყობილნი ვეღარ ეგუებოდნენ ხელოვნურ დაბრკო-ლებებს და ოსმალეთში გასახლებას ამჯობინებდნენ. მთავრობას ნაკლებად აწუხებდა შექმნილი მდგომარეობა. ის ვერ ეგუებოდა, რომ პორტო-ფრანკო მის ინტერესებს ვერ აკმაყოფილებდა, ვერ იყენებდა ბათუმს, როგორც სამ-ხედრო ბაზას, ვერ ურიგდებოდა ამიერკავკასიაში ინგლისელთა, საერთოდ ევროპელთა ეკონომიკურ მეტოქეობას. 1886 წლის 27 ივნისს ცარიზმმა ბა-თუმის პორტო-ფრანკო გააუქმა. ამ ფაქტს გამოეხმაურა XIX საუკუნის ქარ-თული პრესა – ილია ჭავჭავაძე, ნიკო ნიკოლაძე, სერგი მესხი უარყოფითად აფასებდნენ ბათუმის პორტო-ფრანკოს. არ მოსწონდათ მისი მოწყობის ორ-განიზაციული პრინციპი და სხვა ნეგატიური მოვლენები. პრესა კონტრაბან-დული საქონლის გაერცვლებაზე და საბაჟო სამსახურის მოხელეთა განთა-ვისუფლებაზე ამახვილებდა ყურადღებას. ილიას სიტყვით “პორტო-ფრანკო სახეირო დარჩა ორიოდვე ვაჭარისა და თვით ქალაქში მცხოვრებთათვის”. ქართული საზოგადოება მიესალმა პორტო-ფრანკოს გაუქმებას. ილია წერ-და “სიხარულით მივეგებოთ მაგ პორტო-ფრანკოს გაუქმებას, რომელიც მარტო სახელი იყო და არა სახრავი ქვეყნისთვის, ბათუმის ამგვარ სტა-ტუსს კოლონიური საქართველოსათვის რაიმე არსებითი როლის შესრულე-ბა არ შეეძლო, ჩვენ რომ ჩვენის საკუთარი ქვეყნის ინტერესებით შევხედოთ ამ გაუქმების საქმეს, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ არც პორტო-ფრანკოს ყოფ-ნას მოჰქონდა ჩვენთვის სარგებლობა და არც მისი არ ყოფნა მოგვიტანს ზარალს” [5].

ბათუმის განვითარება სწრაფი ტემპით მიმდინარეობდა. იგი კავკასიის მთავარი სატრანზიტო ცენტრი იყო. ექსპორტის ძირითად საგანს ნავთობ-პროდუქტები წარმოადგენდა. ბათუმის ნავსადგურით საგარეო ვაჭრობას აწარმოებდა სანაოსნო კომპანიები და საზოგადოებები. მათმა რიცხვმა 1913 წლისათვის ოცდაათს გადააჭარბა. ძირითადად უმეტესი ინგლისური, ფრან-გული და გერმანული სანაოსნო კომპანიები იყო. პირველი მსოფლიო ომის დაწყებამ ჩაკეტა შავი ზღვის სრუტეები, შეფერხდა ბათუმის ნავსადგურის ეკონომიკური ცხოვრება.

1914 წლის 2 ნოემბერს კავკასიის ფრონტის გახსნამ ბათუმი სამხედრო დანიშნულების პუნქტად გადააქცია. ქართულ საზოგადოებაში წინა პლანზე წამოიწია პოლიტიკურმა პრობლემებმა. გააქტიურდა ეროვნული საკითხი. საბჭოთა რუსეთმა 1918 წელს ბრესტის ზავით ბათუმის, ყარსის და არტაანის ოლქები ოსმალეთს დაუთმო. ამ უკანასკნელმა ისარგებლა პოლიტიკური არეულობით და 1918 წლის მარტ-აპრილში ბათუმი დაიკავა, ხოლო 1918 წლის 30 ოქტომბერს ოსმალეთი მუდროსის ზავით იძულებული გახდა ბათუმიდან ჯარი გაეყვანა. ოსმალეთი ინგლისმა ჩაანაცვლა. ქალაქი გამოცოცხლდა. ევროპული სავაჭრო და სამრეწველო კომპანიებს (“ნორტონი და გარეგორი, ლივანტი, სიბუნიონი) განსაკუთრებით იზიდავდა ბაქოს ნავთობი, ჭიათურის მარგანეცი, ადგილობრივი ბამბა და მატყლი”. აღდგა გემების აქტიური მიმოსვლა ბათუმსა და ევროპას შორის, მაგრამ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ანტანტის ქვეყნები ვერ ურიგდებოდნენ ბათუმში ინგლისელების ერთპიროვნულ გვლენას და ცდილობდნენ თავიანთი უფლებების გაფართოებას. ამან განაპირობა 1920 წლის პირველ ნახევარში ევროპელი დიპლომატების მიერ ბათუმის პრობლემის გაჭიანურება.

ბათუმის თავისუფალი ქალაქ-ნავსადგურად გამოცხადების იდეა იტალიის სამთავროებო წრეებში დაისვა. მათი სურვილი იყო ბათუმის ნავსადგურზე საბაჟოსა და რკინიგზაზე მოკავშირეების კონტროლი დაწესებულიყო. შექმნილი იყო ბათუმის ოლქის სამხედრო მთავრობა, რომელსაც უნდა ჰყოლოდა სამი ბატალიონი, რამდენიმე ბატარეა და რადიო-ტელეგრაფი. ბათუმში პორტო-ფრანკოს შემოღების აზრი დიდი ბრიტანეთის მთავრობაშიც მომწიფდა. ანტანტის სახელმწიფოები პირველი მსოფლიო ომის დამთავრების შემდეგ გავლენის სფეროებზე ვერ თანხმდებოდნენ, სადაო იყო ამიერკავკასია და ბათუმი.

ამერიკელი გენერლის ჯორჯ მოსდოს აზრით “ბათუმი უნდა გამხდარიყო ამიერკავკასიაში ამერიკის შეერთებული შტატების ბაზა, საფრანგეთის პრემიერი კლემანსინი უკმაყოფილო იყო ბრიტანელების ბათუმსა და ბაქოში ყოფნით. მწვავედ იდგა ბათუმის საკითხი პარიზის საზავო კონფერენციაზე და თვით ბრიტანეთის მთავრობაშიც 1920 წლის თებერვალში დაისვა საკითხი ბათუმიდან ბრიტანეთის ჯარების ევაკუაციის შესახებ. ფრანგმა გენერალმა ბერტელომ განაცხადა “საფრანგეთის მთავრობა არსებითად ეთანხმება დიდი ბრიტანეთის დელეგაციეს აზრს, რომ არასასურველია ბათუმიდან ჯარების ევაკუაცია და მისი საქართველოს, თურქეთის და სხვა მოკავშირეებისათვის ნადავლად დატოვება. ბათუმის თავისუფალი ნავსადგური იყო ყველა მოკავშირის საზრუნავი, იგი უნდა მოექცეს ერთა ლიგის დაცვის ქვეშ”. ბათუმის დაცვისათვის ბერტელის აზრით საკმარისი იქნებოდა სამი ბატალიონი. საფრანგეთი მზად იყო ერთი ბატალიონი გამოეგზავნა. ასევე საინტერესოა იტალიის პოზიცია ბათუმისადმი 1919 წელს ფრანჩუსკონატის სათავეში მოსვლის შემდეგ. დამოკიდებულება ბათუმის საკითხისადმი შეიცვალა. იგი აცხადებს: “მხედველობაში იღებს რა ნავსადგურის უდიდეს მნიშვნელობას მზადაა გაიღოს მსხვერპლი და უზრუნველყოს ერთი ბატალიონი, როგორც იტალიის წვლილი გაერთიანებული გარნიზონის შექმნაში”.

მოკავშირეთა უმაღლესმა საბჭომ დაადგინა გამოცხადებინათ ბათუმი პორტო-ფრანკოდ ერთა ლიგის მანდატით და იქ ჩაეყენებინათ ინგლისის, საფრანგეთისა და იტალიის სამი ბატალიონი. 25 თებერვალს ლონდონში

მსჯელობდნენ არამარტო პორტო-ფრანკოს შესახებ, არამედ ბათუმისა და მის ირგვლივ ტერიტორიაზე “პატარა დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნაზე”. მეორე დღეს მოკავშირეები განიხილავდნენ დიდი ბრიტანეთის მთავარსარდლის გენერალ ჯორჯ მილინის პროექტს ბათუმის ქალაქსა-ხელმწიფოს სზღვრებზე, რომელსაც უნდა მოეცვა თექვსმეტი ვერსის რადიუსის ტერიტორია, საზღვრები გადიოდა სამხრეთით მდინარე ჭოროხზე, ჩრდილოეთით სოფელ ბობოყვათზე, აღმოსავლეთით აჭარისწყალსა და ჭოროხის შესართავის მადლა ხერთვისის ზეგანზე.

საზღვრების დამდგენ კომისიაში აზრთა სხვადასხვაობა გამოიწვია. ბათუმის მომავალი ეჭვქვეშ დგებოდა და საქართველოსიც. 11 მაისს დიდი ბრიტანეთის მთავრობის კაბინეტმა გადაწყვიტა ბათუმიდან გაეყვანა გარნიზონი. 28 ივნისს საქართველოს მთავრობასთან გაფორმდა შესაბამისი ხელშეკრულება. 7 ივლისს პრაქტიკულად განხორციელდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკისათვის ბათუმის ჩაბარება. 9 ივლისს ბრიტანეთსა და საფრანგეთის სამხედრო ძალებში ბათუმი დატოვეს, მიუხედავად ამისა მოკავშირეთა უმადლეს საბჭოს ბათუმის პორტო-ფრანკოს სტატუსი ფორმალურად მაინც არ გაუუქმებია. ბათუმი ისევ როგორც კონსტანტინოპოლი, სმირნა, ალექსანდრეა, ტრაპიზონი გახდებოდა საერთაშორისო მნიშვნელობის თავისუფალ ნავსადგურად ერთა ლიგის მანდატის ქვეშ. თუმცა სვერის ხელშეკრულება უარყო ქუმალისტურმა მთავრობამ და ლაზისტანის კონფერენციაზე (1922-1923 წწ) ოფიციალურად გააუქმა.

ბათუმი ორჯერ გამოაცხადეს პორტო-ფრანკოდ, მათ შორის არის მსგავსებაც და განსხვავებაც. კერძოდ: 1878 წელს ბათუმი თავისუფალი სავაჭრო ქალაქ-ნავსადგურად გამოცხადდა და თავისუფალ ნავსადგურად, მაგრამ არ განხორციელბულა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ილია ჭავჭავაძე. თხზ. ტ.8. გვ.296
2. ვლ.სიჭინავა – პორტო-ფრანკოს როლი რუსეთ-საქართველოს ვაჭრობის განვითარებაში. ჟურნალი მაცნე №3. 1976 წ.
3. ვ.სიჭინავა – ბათუმის ისტორიიდან. ბათუმი. 1958. გვ.135-136.
4. ს.მესხი თხზ. ტ.3. გვ. 38. ნ.ნიკოლაძე-თხზ. გვ.148.
5. ა.სურგულაძე. მ.სიორიძე – პორტო-ფრანკო ბათუმში. ბათუმი 1996 წ.

Otar Gogolishvili

Batumi, free city – harbour (1878-1886)

In Batumi, Free harbour officially opened on 28 September 1778. Administration consisted of warehouse customs manager Dimitri Bikov, members: Ivane Eristavi and Petre Lobari, Treasurer Ivane Epremov, Secretary Leonard Chaevski, interpreters, inspectors of storehouse, and inspectors of ships, chief of quarantine D. Tsurinov, and chief of quarantine port Petre Potskhverashvili. In 1899, 1880, 1881, in Batumi seaport came ships of Russia, Austria, France, Turkey, England loaded with different stocks. At the time of return, they took silk, remaked cotton, cocoon, leather, timber, furs, marganese, carpets, maize, wheat etc.

ПОЛЬША И ПОЛЯКИ ГЛАЗАМИ ГРУЗИНСКОГО ЭТНОЛОГА

Польша – одна из красивейших стран восточной Европы - прекрасными городами и селами, трудолюбими, законолюбим народами и естественной красотой. Польша гостеприимная страна. Польша выдержала нашествия многих завоевателей. Наконец приобрела долгожданную независимость и обрел достойное место в мировом сообществе. Накануне XX - XXI века Польша вместе с остальным миром встала перед выбором – как жить дальше? что убрать и от чего отказаться из прошлого, что сохранить, чтобы избежать международных, гражданских и религиозных конфликтов и создать государство без насилия, жестокости и ненависти. По нашим наблюдениям Польша сформировалась как страна, где конфликты цивилизаций сменили гуманные тенденции и культурный диалог. Этого достигли неустанным трудом, любовью родным языком, историй, культуры, к традициям и анализом существующих проблем перед современностью, совместимость старого и нового, собственного значения и осознание исторического опыта, новые мировоззренческие ориентиры и ясно представляемые контуры будущего.

Польша оказалась намного лучше, чем я ожидал. Я не знаю, почему, хотя у меня было ожидание, что это будет менее красиво, чем в Западной Европе, менее чистый и удобный, но я ошибался. Польша и Поляки оказались намного красивее, одним словом – прекрасный народ. Очень трудно за одну неделю набрать впечатление об одной стране, но порадоксально – за одну неделю добрата и гостеприимность поляков затмила все представление. Вот какая сила любви и добрати.

В июне 2018 года автор этих строк был командирован в Польшу для участия в работе научной конференции г. Цехановеце, в Музее под открытым небом. 16 Часов самолет спустился в аэропорт Шопен (Chopin) Варшавы. В Польше очень многие объекты носят имя Шопена: рестораны, кафе, гостиницы и в том числе аэропорт. Указанный визит не состоялся бы без помощи нашего Польского друга профессора Дороти Михалюка. 2-го июня я был в Варшаву, а потом поехал в г. Беластоке, где Меня ждала Дорота Михалюк.

Дорота Михалюк - профессор Торунского университета, многосторонне образованная, владеющая несколькими языками, участвующая в научных форумах в разных странах, безгранично влюбленная в Грузию отличалась большой скромностью, благородством, особенным шармом, заботливостью и что самое главное – чистосердечностью и даром большой любви. Скромностью ее можно сравнить с прототипом несколько застенчивой грузинской женщиной. Благодаря ей заложен фундамент дружбы между Польскими и Батумскими коллегами.



Профессор Дорота Михалюк

В первый же день нашего визита в Городе Белостоке профессор Дорота Михалюк Меня поселил Музее Алфонса Карнего, а потом осматривали город. Белосток — самый крупный город на северо-востоке Польши, расположен на Белостокской возвышенности Северо-Подлясской низменности; регион известен как *Зелёные лёгкие Польши*. Через город протекает река Бяла, левый приток. реки Супрасль. Зелёные территории занимают примерно треть площади города, в том числе 19 % занимают леса; Белосток является одним из самых «лесистых» городов в Польше



Река Бяла (Белая) возле города

Население составляет около 300 тысяч человек. Город является одиннадцатым в Польше по величине. Первое упоминание о Белостоке относится к 1437 году, права города даны в 1719 году.

Название города происходит от реки Белой (Бяла), на берегу которой он располагается. Оно может быть переведено как «склон у Белой (Бялы)». В разное время носил названия: белор. *Беласток*, идиш (*Byalistok*, *Bjalistok*), лит. *Baltstogė*, и рус. *Белосток*.

Земля, где находится Белосток, принадлежала мазовецким князьям и Тевтонскому ордену; с XIV века в составе Великого княжества Литовского (в память об этом вплоть до 1991 года город подчинялся в церковном отношении Вильнюсской епархии). (<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA>).

В 1547 году город перешёл во владение семьи Веселовских, построивших каменный замок и храм. После смерти последнего Веселовского в 1645 году город отошёл в собственность домена Королевства Польского. В 1661 году пожалован Стефану Чарнецкому в награду за его подвиги в борьбе со шведами. Четыре года спустя, как приданое его дочери Александры, отошёл к семье Браницких (герба Гриф).

В 1692 году Стефан Николай Браницкий получил от короля Речи Посполитой Яна Собеского магдебургское право для своего местечка Белостока и построил там собственный дворец. По ходатайству Браницких король Август III в 1749 году подтвердил магдебургское право Белостоку (<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA>).

Расцвет Белостока приходится на время правления гетмана Клементия Браницкого, заведшего блестящий двор и пригласившего художников и ученых.



Дворец Браницких

По Третьему разделу Речи Посполитой (1795 год) в составе Пруссии, причём город был выкуплен у Потоцких (наследников Браницких); по Тильзитскому миру (1807 год) передан Наполеоном Российской империи, в составе которой был главным городом Белостокской области, а по её упразднении в 1842 году — уездным городом Гродненской губернии, центром Белостокского уезда.

В середине XIX века в окрестностях города появляются суконные фабрики. Город становится центром текстильной промышленности.

В городе была 1 православная церковь, 1 костёл, 1 лютеранская кирха, 2 синагоги (Большая синагога — крупнейшая деревянная синагога в Восточной Европе) и Синагога Пясковер), 39 молитвенных домов, 2 театра (временных), реальное училище, институт благородных девиц, уездное училище, начальные церковные училища (приходское, лютеранские и еврейский хедер), 2 частные школы, окружная лечебница, еврейская больница и военный лазарет. Ежегодно 24 июня (по старому стилю) в городе проходила ярмарка



Синагога Бейт Шмуэль в Белостоке

13 августа 1915 года Белосток после ожесточённой бомбардировки был занят войсками германской армии. В марте 1918 года объявлен частью Белорусской народной республики, в июле 1918 года стал частью Литвы. 19 февраля 1919 года част Польшей.

В сентябре 1939 года был захвачен немцами, но в соответствии с пактом Молотова-Риббентропа передан СССР. 4 декабря 1939 года Белосток стал центром Белостокской области Белорусской ССР. 27 июня 1941 года вновь занят немцами; (<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA>)

Из Белостокской области нацисты создали Специальный Белостокский округ, напрямую присоединив его к Третьему рейху в составе гау Восточная Пруссия.

Еврейское население города было согнано в гетто и уничтожено в течение августа. Более 56 000 белостокских евреев погибли. В гетто завозили евреев и из других мест. 15 августа 1943 года, в связи с планировавшейся ликвидацией гетто, в нём началось восстание.



Еврейская кладбиша

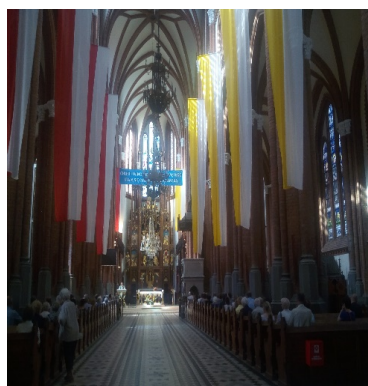
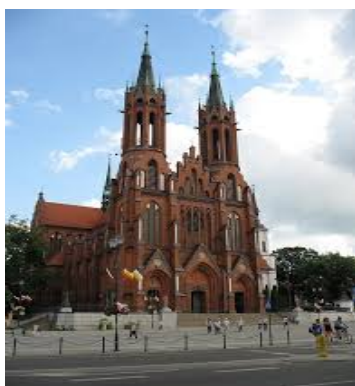
20 сентября 1944 года в рамках обмена населением с СССР, Белосток с прилегающими районами был передан Польше. С 1 января 1999 года Белостокское воеводство прекратило существование и было образовано Подляское воеводство с центром в Белостоке. На сегодняшний день Белосток одна из красивейших городов Польши. В центре города находится городская ратуша, музеи, церкви.



Центр города

Заслуживают внимания церкви Белостока. Это старинный Фарный костёл, выполненный в neo-gotyczny style 19-го века, с красивым порталом над входом. В его интерьере сохранилось множество вычурных барочных деталей. Ещё один прекрасный костёл Девы Марии был построен в начале 17 века в стиле барокко. Другой костёл Св. Роха, построенный в модернистском стиле в первой половине 20 века, стоит на холме, и его башня высотой 80 с лишним хорошо видна из разных точек города. Её венчает статуя Девы Марии. Эта восьмиугольная постройка украшена множественными изображениями звёзд в самых разных видах: вырезанных в бетоне, помещённых на пилястрах или нарисованных.

Ещё одна более современная православная церковь — Св. Николая-Чудотворца, построенная в середине 19 века в классическом стиле. Она относительно небольшая и способна вместить не более 600 прихожан, но в её интерьере можно видеть фрески, выполненные в 1910 г. Михаилом Аниловым по мотивам картин Васнецова во Владимирском соборе в Киеве. А особый интерес представляет храм Св. Духа, выстроенный во второй половине 20 века, с чёрными куполами-луковками: это одна из самых больших православных церквей в стране.



Ознакомление с городом оставил наилучшие впечатления; Я был очень взволнован. Недалеко от центра находится Музей скульптора Алфонса Карнего, Музей расположен в исторической вилле на улице Свентоянска 17. Прекрасное здание - создает наилучшие впечатления. Это заведение важнейший очаг Культуры. Уютная обстановка, для работы созданы лучшие условия, этикет и нормы взаимоотношения сотрудников, особенно к госте, доброжелательность и желание помочь тут же привлекают внимание людей.



Музей Алфонса Карнего

Коллекция скульптур Альфонсо Карни представлена на постоянной экспозиции: «Альфонс Карни - Опус Вита» принадлежит Музею Подляского в Белостоке. Его творение длилось более сорока лет и является ценным достижением двух поколений музейных работников в Белостоке. Коллекция состоит из нескольких десятков портретов. Они образуют галерею великих поляков, которая полностью отражает художественные достижения скульптора. Его строительство продолжается, потому что наследники художника после инаугурации музея скульптур Альфонса Карни в Белостоке в марте 1993 года. они подарили в виде подарка портрет Фридерика Шопена, Юлиуша Слущацкого, Казимежа Пулаского и Марии Кюри - Склодовской, а в музее была куплена еще одна скульптура - портрет маршала Польши - Юзеф Пилсудски.



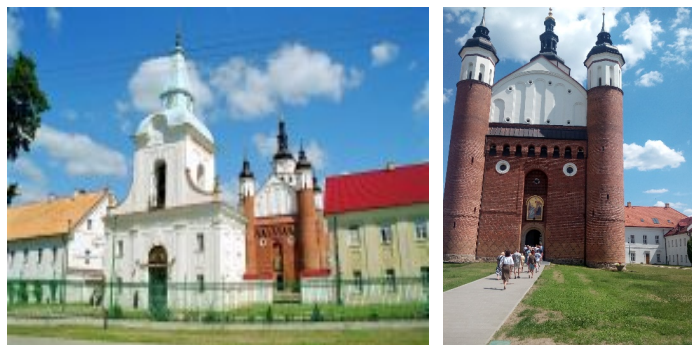
Из Коллекций музея

На второй день, 10 часов утро, профессор Дорота Михалюк на собственном автомобиле соднокурсницей Ани предложили осмотреть г. Супрасль и его окрестности.

Основание Супрасли связано с переносом в 1500 Супрасльского Благовещенского монастыря из находящегося поблизости Грудека вниз по реке. В начале XVI века здесь была построена Супрасльская Благовещенская церковь, которая позже была украшена фресками и иконостасом. На протяжении XVII—XVIII вв. Супрасль стала заметным культурным и научным центром, здесь находилась богатая библиотека, типография. Известны имена ряда сотрудников типографии второй половины XVIII в.: книгопечатники Антон Чернявский, Крестомский, Адам Генрих Подебраньский, художник короля Понятовского и профессор живописи Краковской академии Антоний Грушецкий, гисер Алексей Завадский.

В начале XIX в. монастырь пришёл в упадок, библиотека была вывезена из Супрасли большей частью — в Вильню. Тогда же было утрачено и ценнейшее её достояние: Супрасльская рукопись, древнейшая написанная кириллицей рукопись XI в.

В середине XIX в. Супрасль стала крупным центром текстильной промышленности, но текстильные предприятия были ликвидированы в начале XX в. из-за отдалённости города от железнодорожных путей. Архитектурные памятники Супрасли серьёзно пострадали от фашистских оккупантов в 1944, после войны — частично восстановлены. С 1980-х возобновил деятельность Супрасльский Благовещенский монастырь, в 1996 году польское правительство закрепило весь монастырский комплекс за Польской православной церковью, сейчас здесь завершаются реставрационные работы.



Супрасльский Благовещенский монастырь

По возвращению меня пригласили в ресторан «Мулто провар» в центре Беластока., познакомились со вкуснейшей Полски кухней (Утка, журек, салати). Кулинарные традиции Беластока достаточно специфичны, ведь на них отразилось влияние множества народов и национальностей. В Беластоке готовят особый борщ: он совсем не похож на традиционный польский «баржч», представляющий собой свекольный отвар с «ушками». Беластокский борщ — это полноценный суп на говяжьем бульоне со всеми традиционными составляющими, к которым добавлена ещё и фасоль (а иногда и белые грибы).

На второй день – 4-го июня Дорота Михалюк на собственной машине повол меня в. Городе Тикочин, который раньше являлся центром частного сектора. В городе много достопримечательных мест. Среди них католический церковь и синагога, в котором сейчас функционирует Музей. Известно, что понедельник закрыти музеи, но по просьбе Дорота Михалюка, нас пустили.



Г. Тикочино Музей в здании Синагоги

мы осмотрели достопримечательности города и вернулись Беласток. Дорота сообщили, что со мною хочет встретаться директор департамента национального культурного наследия Подлянского воеводства Анатолии Вап. Встреча состоялась в ресторане, Мулти провале» Я попытался оплатить счет в ресторане, чем обидели наших хозяев. Они коротко сказали: «Такие вопросы у нас даже не обсуждаются!»



Анатолии Вап и Тамаз Путкардзе

5-го июня проф. Дорота Михалюк со своей машины повел в г. Цехановеце, где расположена музей под открытым небом. Почему-то его называют музеем сельского хозяйства. музей располагается в дворцово-парковом комплексе в г. Цехановец – Новодворы. Это бывшая резиденция графов Стаженских. Музей, будучи одним из двух в Польше сельскохозяйственных музейных учреждений, собрал множество уникальных объектов и коллекций.



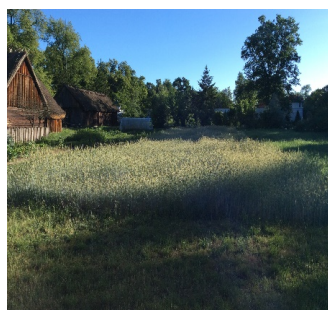
Покровитель музея, Ян Кшиштоф Клюк (Jan Krzysztof Kluk), – это католический священник и природовед XVIII века. Коллекции музея насчитывают ок. 27 000 экспонатов, которые представлены на нескольких десятках постоянных экспозиций. Особого внимания заслуживают экспозиции:

- в классицистическом дворце: кабинет графа, столовая и спальня а также две гостиные, где собрано объекты, связанные с родом Цехановецких и историей города Цехановец.
- в старинной помещичьей усадьбе – Музей писанки, единственный такой музей в Польше, который представляет уникальные экземпляры писанок со всего мира.
- в бывших конюшнях – Музей ветеринарии – также единственный в стране. В музее собраны и представлены объекты, связанные с историей лечения животных в Польше.
- в водяной мельнице – Музей хлеба.
- музей под открытым небом – здесь собрано 43 объекта сельского деревянного строительства (с XVIII до середины XX века).





Интерьеры – это экспозиции, меняющиеся в соответствии с календарным годом, а также выставки, представляющие исчезающие профессии и ремесла. - «Сад растений, пригодных для медицинского использования» по реестру, составленному свящ. К. Ключом – это уникальная живая экспозиция, где можно увидеть многие виды трав, их названия XVIII века, а также применение при различных болезнях и недомоганиях. - «Традиции траволечения» – знакомит посетителей с историей фитотерапии и традициями народного траволечения.



Каждый год музей готовит несколько временных выставок. Ежегодно здесь проходят фольклорные мероприятия и конкурсы, целью которых является поддержка традиций и народной культуры.





Тепло и радушно встретили нас руководители Музея **Дорота Лапак** и заместитель директора **Анна Вишневска**. Они создали отличную условия для

плодотворной работы научной конференции и обещали следующем году посетит в Грузию.

В моей памяти навсегда останется замечательная женщина, мой друг, большой друг Грузинского народа, гостеприимная и грамотная хозяйка госпожа Дорота отличающаяся добродушием и чистосердечностью. Я не мог скрыть восхищения теплотой, добродушием, любовью и взаимопониманием, которые царил вокруг него. Воистину счастлива семья, где женщина улыбается.



6-7 го июня 2018 года, во время работы конференции познакомился проректором Краковского университета, профессором Мариус Волосом. Я ни мог скрит восхищения о его знанием по истории Грузии. Висококвалифицированнии историк отличался скромностью и доброти. Он меня повиол на машине до Варшави и на дароге много говорили об истории Грузии и рольши, о сходних исторических судьбе полского и Грузинского народа.



Виступление Мариус Волоса

Дружба и одна часть любви друга в прошлом. Вторая часть, современная своими природными «экозонами сердца» и там оказавшимися людьми. В эти «экозоны» все не попадают. Для Полских дружбыи в данной «экозоне» выделено

особое место. Они еще более обосновали нам, как принято у грузин любовь к другим народам, вера в силу своего народа, веру в друзей, в любовь к ближнему и сердечность. Вот такова гостеприимная Польша. Таковы наши Польские друзья и я счастлив, что попал в их добрую, любовную и улыбчивую атмосферу. В мире все гармонично: любовь, счастье, дружба... избранно добрые, сладкоговорящие, добродушные, а также гостеприимные наши польские друзья дали возможность нам почувствовать эту гармонию. Они показали и дали нам осознать высокие гражданские ценности, которые присущи полякам, коллективный характер, их бытие, традиции, юмор...

Наш визит в Польшу еще более доказал нашу дружбу. Эти отношения основаны на безграничности, любви к делу, профессионализме и откровенности. В этом и заключается секрет дружбы, которая с каждым днем все более возрастает.

თამაზ ფუტკარაძე

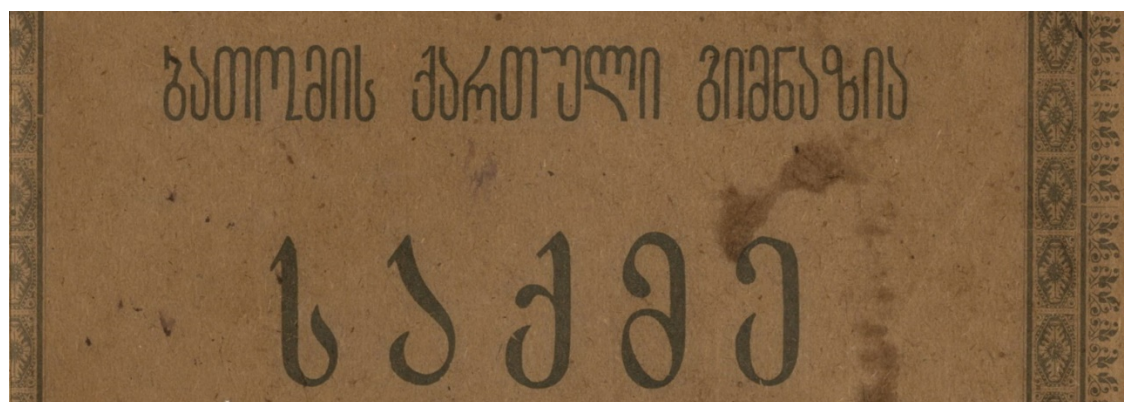
პოლონეთი და პოლონელები ქართველი ეთნოლოგის თვალთ რეზიუმე

პოლონეთი ევროპის ერთ-ერთი ულამაზესი სახელმწიფოა, შესანიშნავი ქალაქებით, სოფლებით, ბუნებრივი სილამაზითა და კანონმორჩილი ხალხით. სტატიაში პირადი შთაბეჭდილებების საფუძველზე წარმოდგენილია ქართველი ეთნოლოგის თვალთ დანახული პოლონეთი.

ბათუმის ქართული გიმნაზია
1918-1921 წლებში

საქართველოს განთავისუფლების, დამოუკიდებელი ეროვნული სახელმწიფოს შექმნის, განვითარებისა და გაძლიერებისთვის, სხვა მრავალთან ერთად ფუნდამენტური, სასიცოცხლო მნიშვნელობა ჰქონდა განათლების საკითხს. ამ მხრივ გადამწყვეტი აღმოჩნდა 1918 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაფუძნება, რომელმაც საბჭოთა ოკუპაციის წლებშიც კი უმნიშვნელოვანესი როლი შეასრულა ქართული ცნობიერების შენარჩუნებისა და დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში, როგორც ერის იდეოლოგიურმა და სულიერმა ლიდერმა. სწორედამც ამ კონტექსტში მოიაზრებოდა ბათუმში ქართული ეროვნული საზოგადოების ბრძოლა ქართული გიმნაზიის გახსნისათვის. აჭარის დედასამშობლოსთან შეერთების შემდეგ, განსაკუთრებით კი დამოუკიდებლობის, თურქული, ბრიტანული, მენშევიკური თუ ბოლშევიკური გააფთრებული შემოტევების პერიოდში, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭებოდა რეგიონში ეროვნული ცნობიერების განსამტკიცებლად ქართული, საფუძვლიანი განათლებისა და ეროვნულ ენაზე სწავლების გარანტირებული უფლების მოპოვებას. ამ ყველაფერს ბუნებრივია აცნობიერებდნენ იმ პერიოდში მოღვაწე ქართველი მამულიშვილები და არაფერს იშურებდნენ ახალი ქართული სასწავლებლების გახსნისა და ფუნქციონირებისათვის. კარგად მოგვესახლება, რომ არათუ მაშინ, ასი წლის წინათ, არამედ ახლაც კი 21-ე საუკუნეში, იმპერიებისა და ოკუპანტების მთავარი იარაღი ქართული სახელმწიფოს წინააღმდეგ ბრძოლისა, სწორედამც რომ ოკუპირებულ ტერიტორიებზე ქართული სწავლების აკრძალვაა.

აქედან გამომდინარე მნიშვნელოვანია ბათუმში ქართული გიმნაზიის გახსნისა და მოღვაწეობის პერიოდის შესწავლა, რაშიც გვინდა ჩვენი მოკრძალებული წვლილი შევიტანოთ აჭარის საარქივო სამმართველოს საცავებში დაცული დოკუმენტების თქვენთვის წარმოდგენითა და განხილვით.



ბათუმის ქართულმა ეროვნულმა საბჭომ ქართული გიმნაზიის გახსნისათვის მზადება 1918 წლის 28 იანვრის დროებითი ინსტრუქციის საფუძველზე და-

იწყო, რომელიც სავალდებულო სახელმძღვანელო იყო სასწავლებელთა მართვა-გამგეობისათვის, მანამ, სანამ საქართველოს პარლამენტი შეიმუშავებდა საბოლოო ვარიანტს. დოკუმენტი სახალხო განათლების მინისტრის გ. ლასხიშვილისა და კანცელარიის დირექტორის ვ. ბერიძის მიერაა ხელმოწერილი. ინსტრუქციის საბოლოო ვარიანტი ძალაში 1918 წლის სექტემბერში შევიდა.

ბათუმის საქალაქო მმართველობის მიერ 1919 წლის 7 თებერვალს ქართული ეროვნული საბჭოს კომისიისადმი გაგზავნილ წერილში, რომელიც ეხებოდა ბათუმში ქართული გიმნაზიის გახსნასა და მისთვის შენობის გამოყოფას, აღნიშნული იყო, რომ კიდევ ერთი კულტურული დაწესებულების გახსნა დიდ სარგებლობას მოუტანდა კუთხეს, მითუმეტეს, რომ ამის აუცილებლობაცა და სურვილიც დიდი იყო. ამას ამყარებდა ის ფაქტიც, რომ ეს სასწავლო დაწესებულება მოემსახურებოდა არამარტო ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესებს, არამედ მთლიანად ოლქის, ახლო მაზრების ქრისტიან და მუსლიმან მოსახლეობას. ახლადგახსნილი ქართული გიმნაზია მოსწავლეთა რაოდენობიდან გამომდინარე წარმატებულად მოთავსდებოდა საქალაქო უმაღლესი დაწყებითი სასწავლებლის შენობაში, რომელიც მდებარეობდა ასათიანისა და შეპეღევის ქუჩების კუთხეში, ხოლო ამ სასწავლებლის მოსწავლეები რაოდენობიდან გამომდინარე შეიძლებოდა გადაყვანილიყო ქალთა ან ვაჟთა გიმნაზიებში და ამით მათ სასწავლო პროცესს პრობლემა არ შეექმნებოდა. საქალაქო მმართველობის დადგენილებით ბათუმის ეროვნული საბჭოს მიერ გახსნილი შერეული ტიპის ქართული გიმნაზიისათვის უმაღლესი დაწყებითი სასწავლებლის შენობა გამოიყო.

ბათუმის ქართულმა ეროვნულმა საბჭომ შეატყობინა ბათუმის ოლქის სასწავლო ნაწილის ინსპექტორს იმის შესახებ, რომ ხსნის ერთკომპლექსიან, შერეული ტიპის ქართულ გიმნაზიას. ინსპექტორის აზრით კი მიუხედავად იმისა, რომ „სასურველი“ იყო ქართული კერძო გიმნაზიის გახსნა, ბათუმის ეროვნული საბჭო არ იცავდა სასწავლებლის გახსნასთან დაკავშირებულ წესებს. ამის განხორციელება შეუძლებელი იყო ბათუმის საოლქო საბჭოსთან შეთანხმების გარეშე. უნდა აღძრულიყო შეამდგომლობა საბჭოსთან, სადაც მითითებული იქნებოდა საფუძველი, რისთვისაც იხსნებოდა გიმნაზია და აგრეთვე მონაცემები: პროგრამების, სასწავლო გეგმების, სწავლების ენის, პედაგოგიური პერსონალის, კლასების რაოდენობის, სწავლის საფასურისა და სახსრების შესახებ, რომლითაც გიმნაზია შეიძლება არსებობას. ამის შემდეგ ბათუმის ოლქის მმართველობით საბჭოს, თხოვნით მიმართა ბათუმის ქართულმა ეროვნულმა საბჭომ, რათა ნება დაერთო ქართული გიმნაზიის გახსნისათვის, რომელთანაც იარსებებდა რვა კლასი და ორი მოსამზადებელი განყოფილება. მოსწავლეთა საკმარისი რაოდენობა უკვე არსებობდა, სწავლება იწარმოებდა ქართულ ენაზე, სასწავლო გეგმა და პროგრამები იგივე იქნებოდა, რაც რუსულ გიმნაზიებში, გეგმას და პროგრამას წარადგენდნენ მეცადინეობის დაწყების წინ. რაც შეეხებოდა პედაგოგიური პერსონალის სიას, ეს პირდაპირ დამოკიდებული იქნებოდა თანხმობაზე, გაიხსნებოდა თუ არა გიმნაზია, მანამდე კი არ ქონდათ შესაძლებლობა მოეწვიათ მასწავლებლები. გიმნაზია იარსებებდა საკუთარი სპეცსახსრებითა და ეროვნული საბჭოს დაფინანსებით. ქართული გიმნაზიის გახსნის საფუძველს ემსახურებოდა ის გარემოება, რომ უკვე დარეგისტრირებული იყო 2000-მდე სწავლის მსურველთა განცხადება და მათი მოთხოვნა იყო მშობ-

ლიურ ენაზე სწავლება. ქართული ეროვნული საბჭო იმედოვნებდა, რომ ბათუმის ოლქის მმართველობა მიიღებდა დროულ გადაწყვეტილებას და გიმნაზიის ფუნქციონირება, რომელიც ასე „სასურველი“ იყო ადგილობრივი ხელისუფლებისათვის, გახდებოდა შესაძლებელი.

ბათუმის ოლქის მმართველობითი საბჭოს 1919 წლის 15 თებერვლის დადგენილებით, ბათუმის ქართულ ეროვნულ საბჭოს მიეცა უფლება გაეხსნა ქართული გიმნაზია და დაევალა სასწავლო ნაწილის საოლქო ინსპექტორისათვის წარედგინა მონაცემები გასახსნელი გიმნაზიის შესახებ.

ახალი ბინის შეძენამდე გიმნაზია მოათავსეს კომაროვის ქუჩაზე მდებარე ბერძნულ და ქართულ სკოლებში. დელეგაციამ, რომელიც სამხედრო გუბერნატორს წარუდგა თხოვნით პირველდაწყებითი უმაღლესი სასწავლებლისათვის შენობის დათმობის შესახებ თანხმობა მიიღო, თუმცა მალევე ჩაიშალა. ბერძნული სკოლის შენობაში მუშაობის გაგრძელება შეუძლებელი გახდა. პედაგოგიური საბჭოს გადაწყვეტილებით მოითხოვეს ქართული სკოლის შენობის დათმობა, ქართული სკოლის ნაწილის ჯანელიძის სახლში გადაყვანა, ხოლო ნაწილის გიმნაზიაზე შემოერთება და იმავე შენობის გვერდით ორი ახალი საკლასო ოთახის მიშენება.

გიმნაზიამ ამომწურავი ინფორმაცია მიაწოდა ინსპექტორს პედაგოგთა განთლებისა და ცენზის შესახებ. სულ მოიწვია 13 პედაგოგი: დირექტორი- აკ. ნ. ფაღავა, ინსპექტორი- დ. კ. კალანდარიშვილი, მასწავლებლები: კ. ყ. ნანეიშვილი, ე. ნ. ფაღავა, გრ. კ. შანიძე, ლ. ა. ნატროშვილი, ვ. ი. გალდავა, ნ. ი. კაციტაძე, გ. პ. ჩიქოვანი, ნ. გრ. ჩხეიძე (ელიავა), ე. ა. წულუკიძე, ა. ი. მიქელაძე, ლ. ა. ჩიმაკაძე. მათ განათლება მიღებული ჰქონდათ ცაგერის უმაღლეს დაწყებით სასწავლებელში, ქუთაისის რვაკლასიან ქალთა გიმნაზიისა და ქუთაისის სემინარიაში, მოსკოვის, ხარკოვის, პეტერბურგის, კიევისა და ჟენევის უნივერსიტეტებში. მაისის თვის მონაცემებით შვიდი კლასი იყო გახსნილი, მოსწავლეთა რაოდენობა 315, ეროვნებით ყველა ქართველი გარდა ორისა, რომელთაც დედა ჰყავდათ ქართველი და მამა რუსი, სულ 11 ქართველი მუსლიმანი. სწავლების წლიური გადასახადი 1000 მანეთს შეადგენდა, მოსწავლეთა 10% განთავისუფლებული იყო გადასახადისაგან.

სასწავლებლის გახსნიდან ძალიან მალე გიმნაზიის ბინაზე, რომელიც მდებარეობდა კომაროვის ქ. N47-ში (დიმიტრი თავდადებული, №1 საჯარო სკოლა), ჩატარდა მოწაფეთა მშობლების დამფუძნებელი კრება, რომელსაც თავმჯდომარეობდა გიმნაზიის დირექტორი აკ. ნ. ფაღავა. მან იმედი გამოთქვა, რომ „ახლადგახსნილი კულტურული კერა, რომელიც იმ თავითვე საკმარისად მკვიდრ ნიადაგზე არის დამყარებული, მომავალში, მშობელთა და მასწავლებელთა შეერთებულის ძალით კიდევ მეტი ხალისით და ენერგიით გაუძღვება თავის განმანათლებელ გზას ქართული საზოგადოების საკეთილდღეოდ“. კრებას ესწრებოდა 102 მშობელი, მდივანი გახლდათ ირ. ღლონტი. აირჩიეს საბჭოს წევრები 31 კაცის შემდგენლობით, რომელთაგან ერთი სამუსლიმანო საქართველოს საქველმოქმედო საზოგადოების წარმომადგენელი იყო. მშობელთა საბჭოს, რომელიც ამვე დროს შედიოდა პედაგოგიური საბჭოს შემადგენლობაში, უფლება ეძლეოდა საჭიროების შემთხვევაში თავის სხდომაზე მოეწვია გარეშე პირები კოოპტაციის წესით, ხმის უფლებით.

ბათუმის ქართველთა ეროვნულმა საბჭომ თხოვნით მიმართა უმაღლესი დაწესებუთი სასწავლებლის ინსპექტორს კონსტანტინე დავითის-ძე მაჭავარიანს, ახლადგახსნილი გიმნაზიისათვის საჭირო ინვენტარის დროებით მიწოდების შესახებ, რომლის მისაღებადაც მასთან გამოცხადებოდა აქვსენტი ფილიმონის ძე გამსახურდია, მაგრამ კ. მაჭავარიანმა გულისტკივილით აცნობა მათ, რომ თურქებისა და ინგლისელების მიერ შენობის დაკავების გამო დაზიანებული იყო ინვენტარი და მიუხედავად დიდი სურვილისა ვერ შეძლებდა დახმარებას. იგი მომხრე იყო ყოველგვარი საგანმანათლებლო დაწესებულების გახსნისა, მაგრამ მის მოვალეობას წარმოადგენდა თავის დაქვემდებარებაში მყოფი სასწავლებლის კეთილდღეობა, რომელმაც დიდი ზარალი განიცადა. იქვე მიუთითებდა, რომ დახმარების გაწევა ქართული გიმნაზიისათვის მხოლოდ ქალაქის მმართველობას შეეძლო.

ამის შემდეგ სახალხო სასწავლებელთა ინსპექტორ ნიკო ჯაყელს საოლქო სასწავლო დაწესებულებათა ინსპექტორის დავალებით უნდა შეესწავლა ოლქში არსებული სასწავლებლების ინვენტარის მდგომარეობა. იგი ამავე დროს გიმნაზიის პედაგოგიურ საბჭოში არჩეული იყო ქალაქის თვთმმართველობიდან, როგორც სრულფულებიანი წევრი.

1919 წლის 27 მარტის საქალაქო სათათბიროს საგანგებო სხდომაზე, სადაც განიხილეს ქართული გიმნაზიისათვის შენობის გამოყოფის საკითხი, ხმოსნებმა: გ. ელიავამ, ი. ღლონტმა და კ. გოგოლაძემ დადებითად შეაფასეს ახალი გიმნაზიის გახსნის საკითხი და გამოთქვეს სურვილი, რომ ეს საგანმანათლებლო კერა უნდა დაკმაყოფილებულიყო შესაფერისი შენობით.

ხმოსან ზაჩინიაევის აზრით, ქალაქს შემონახული ჰქონდა საუკეთესო ტრადიცია აღზრდის საკითხებთან მიმართებაში, რაზეც მოწმობდა ქალაქში სასწავლებლებისათვის სპეციალურად აგებული შენობები, სადაც გათვალისწინებული იყო არამარტო მოსწავლეთა, არამედ პედაგოგების ინტერესებიც და, რომ ასეთი მიდგომა სასწავლო საქმისადმი ამიერკავკასიის არცერთ ქალაქში არ არსებობდა. ის სათათბიროს ვალდებულად თვლიდა გიმნაზია დაეკმაყოფილებინა საუკეთესო შენობით ან აეგოთ ახალი. მიუხედავად ასეთი დადებითი შეფასებისა იგი წინააღმდეგი იყო საოკუპაციო ჯარებისგან განთავისუფლებული რომელიმე სასწავლებლის შენობა გადაცემოდა ახალგახსნილ გიმნაზიას, მითუმეტეს ვაჟთა გიმნაზია, რომელსაც საქალაქო მმართველობა თავის საკუთრებად ვერ ჩათვლიდა, რადგანაც მას ხაზინის დავალიანება ჰქონდა.

გიმნაზიის დირექტორმა აკ. ფაღავამ გულისტკენით აღნიშნა, რომ „ახალი შენობის აგებასთან დაკავშირებით სხდომაზე დამსწრეთა სურვილები ქვიშაზე არის აგებული“. მართალია ყველა ერთხმად ამტკიცებდა ახალი გიმნაზიისათვის შესაფერისი შენობის გამოყოფის აუცილებლობას, მაგრამ იქვე დასძენდნენ, რომ ინგლისელი ოკუპანტებისაგან გამოთავისუფლებული შენობები უნდა დაბრუნებოდა ისევ რუსულ სკოლებს. ის თვლიდა, რომ ქალაქის სათათბირო ვალდებული იყო გაეთვალისწინებინა ყველა ეროვნების ინტერესი და მიეცა მათთვის მშობლიურ ენაზე განათლების მიღების შესაძლებლობა, მითუმეტეს, რომ მოსახლეობის უმრავლესობას ქართველები შეადგენდა. მას დიდი იმედი ჰქონდა სათათბირო დააკმაყოფილებდა მოსახლეობის სულიერ მოთხოვნას და გიმნაზიას გადასცემდა შესაფერის შენობას.

ხმოსანმა დიაკონოვმა კი ხაზი გაუსვა იმას, რომ ქალაქის თვითმმართველობა მუდამ ითვალისწინებდა ყველა ეროვნების ინტერესებს და ხსნიდა მათთვის დაწესებით სასწავლებლებს, ეხლა კი უსახსრობა იყო მიზეზი და ეს გამოწვევებოდა სამომავლოდ, ხოლო რაც შეეხებოდა რუსულ სასწავლებლებს, სადაც რუსებთან შედარებით მოსწავლეთა უმეტესობა სხვადასხვა ეროვნებისაა, რუსული სკოლის ძახილი ფაღავას მხრიდან მხოლოდ ორატორული ნიჭის გამოვლენა იყო. მისი აზრით ეს სკოლები წარმოადგენდნენ საერთო-ეროვნულ, საერთო-საქალაქო სასწავლებლებს, რომელთაც საერთო მხოლოდ რუსული ენა ჰქონდათ, ამ სკოლების ინტერესი კი ერთი ქართული ეროვნული გიმნაზიის გახსნას უნდა შეეწირა. ამიტომ გამოთავისუფლებული შენობები აუცილებლად უნდა დაბრუნებოდა ადრე მათში ფუნქციონირებად სკოლებს, მაგრამ თუკი გამოჩნდებოდა შესაძლებლობა, სასურველი იქნებოდა დაკმაყოფილებულიყო ქართული გიმნაზიის მოთხოვნა. სხდომამ დაადგინა, გიმნაზიის მოთხოვნა დაკმაყოფილებულიყო, როგორც კი შესაფერისი შენობა გამოთავისუფლდებოდა, თუმცა მოგვიანებით მაინც უთხრეს უარი ასეთი შენობის არარსებობის გამო.

ბათუმის საქალაქო მმართველობის წევრ ტარასოვს, რომელიც ხელმძღვანელობდა ქალაქის სასწავლო დაწესებულებათა საქმეებს, აკ. ნ. ფაღავა თავის მოხსენებაში შეახსენებდა, რომ ბათუმის ქართული გიმნაზია, რომელიც ემსახურებოდა უმაღლეს მიზანს- განათლების გავრცელებას ოლქის როგორც ქრისტიან, ასევე მუსლიმან მოსახლეობაში, შენობის არქონისა და მოსწავლეთა მზარდი რაოდენობიდან გამომდინარე მეტად სავალალო მდგომარეობაში იმყოფებოდა. ის იმედოვნებდა, ბათუმის საქალაქო მმართველობა სერიოზულ ყურადღებას მიაქცევდა ამ მართლაცდა უდიდესი მნიშვნელობის საქმეს და გადაწყვეტდა მას დადებითად. მნიშვნელოვანი იყო ის, რომ იზრდებოდა გიმნაზიაში ჩარიცხვის მსურველთა რაოდენობა, განსაკუთრებით კი ქართველ მუსლიმანთა, მაგრამ უწევდათ მათთვის უარის თქმა ბინის სივიწროვის გამო.

კლასები განთავსებული იყო ორ შენობაში: კომაროვის ქუჩაზე ქ.შ.წ.კ.გ. საზოგადოების სასწავლებელსა და თბილისის ქუჩაზე მდებარე ჯანელიძის სახლში. ორივე შენობა, ძალიან პატარა იყო, ვერ აკმაყოფილებდა ვერც სასკოლო და ვერც ჰიგიენურ მოთხოვნებს. საკლასო ოთახი სულ 7 იყო. მართალია ორი კლასისათვის ნაჩქარევად მოწყობილი ჰქონდათ დერეფანი, რომელიც ხის ტიხარით იყო გაყოფილი ერთმანეთისაგან, მაგრამ იქ შეუძლებელი იყო ნორმალური მეცადინეობის ჩატრება სიბნელისა და ხმაურის გამო. ერთ მოსამზადებელ კლასს საერთოდ არ გააჩნდა ოთახი, რის გამოც სადილის შემდეგ ეწყებოდათ მეცადინეობა. მოსწავლეებს სუნთქვის საშუალებაც არ გააჩნდათ, მოსასვენებელ ადგილზე ლაპარაკიც კი ზედმეტი იყო, დასვენების დროს მოსწავლეები კლასიდან გარეთ ვერ გამოდიოდნენ. ქართული გიმნაზიის ასეთი პირობები შეიძლებოდა ცუდად ასახულიყო მოსწავლეთა ჯანმრთელობაზე და გავრცელებულიყო ეპიდემია.



ფოტო შ. გუჯაბიძის კოლექციიდან

რაც შეეხებოდა გიმნაზიის სასწავლო პროცესს, აქაც საგაღალო მდგომარეობა იყო, პედაგოგებს უწევდათ შესვენების გარეშე ევლოთ ერთიდან მეორე შენობაში, რაც იწვევდა დაგვიანებას და ხელს უშლიდა მასწავლებელთა სწორი მორიგეობის დაწესებას. აღნიშნულიდან გამომდინარე სკოლის ადმინისტრაციის ზედამხედველობა ბავშვებზე ნორმალურად ვერ ხორციელდებოდა.

ზემოთ ჩამოთვლილ მიზეზთა გამო ფერხდებოდა სასწავლო პროცესი იმ გიმნაზიაში, სადაც ბათუმის ოლქის მოსწავლეთა უმეტესობა სწავლობდა. ქართულმა ეროვნულმა საბჭომ თავისი შესაძლებლობიდან გამომდინარე ყველაფერი გააკეთა, მაგრამ ქალაქში არსებული შენობების კრიზისი არ იძლეოდა იმის საშუალებას, რომ გიმნაზიისათვის შერჩეულიყო შესაფერისი შენობა. ამიტომაც არჩევანი ისევ გაკეთდა ქალაქის უმაღლესი დაწესებითი სასწავლებლის შენობაზე, რომელიც საკმაოდ დიდი იყო, სადაც სწავლობდა მხოლოდ 60 ბავშვი. ამ შენობაში ინსპექტორის ოთახის გარდა იყო ათი საკლასო ოთახი, აგრეთვე სამი დიდი ოთახი, რომელიც გამოდგებოდა სამასწავლებლოსათვის, კანცელარიისა და დირექტორის კაბინეტისათვის. სწორედ ასეთი შენობა აკმაყოფილებდა ქართული გიმნაზიის მოთხოვნებს, უმაღლესი დაწესებითი სასწავლებლის მოსწავლეები, რომელთა რაოდენობა ცოტა იყო, ნაკლებად დაზარალებოდნენ, ვიდრე მოსწავლეები იმ სასწავლო დაწესებულებისა, რომელშიც 300-ზე მეტი ბავშვი სწავლობდა. აქედან გამომდინარე ჯანელიძის სახლში, რომელშიც ქართული გიმნაზიის ნაწილი იყო განთავსებული, უპრობლემოდ მოთავსდებოდა ის სამოცი მოსწავლე, თანაც შენობა მიახლოებით შეეფერებოდა სასკოლო მოთხოვნებს.

აკ. ფაღავა ატყობინებდა რა ზემოთ აღნიშნულს საქალაქო მმართველობის წევრ ტარასოვს, იმედოვნებდა ბათუმის ქართული გიმნაზიისთვის გამოინახე-

ბოდა შესაფერისი შენობა და ყოველივე ამით დაინტერესებული იქნებოდა ბათუმის საოლქო საბჭო.

ბათუმის ოლქის ქართული ჯარების მეთაურისადმი გაგზავნილი გიმნაზიის მეორე დირექტორის დ. ნ. ქუთათელაძის მოხსენებითი ბარათიდან ირკვევა, რომ ინგლისური ოკუპაციის პერიოდში ქალაქიდან გაქცეული ქართველობა უკან ბრუნდებოდა, შესაბამისად ქართულენოვანი მოსახლეობის რიცხვიც იზრდებოდა, აუცილებლობა მოითხოვდა ქართული გიმნაზიის გახსნას, სადაც მკვიდრი მოსახლეობა ქართულ ენაზე ისწავლიდა, სწორედ ამიტომაც გაიხსნა ბათუმში გიმნაზია, მაგრამ პირველივე დღეებში გიმნაზიის ადმინისტრაცია და ქართული ეროვნული საბჭო წააწყდა ტექნიკური ხასიათის წინააღმდეგობებს. ყველაზე მთავარი მაინც სასწავლებლისათვის შენობის გამოყოფა იყო. არაერთჯერადი მიმართვა, როგორც სამოქალაქო, ასევე სამხედრო ინგლისური მთავრობისადმი, უშედეგო რჩებოდა. ქართული გიმნაზიის შენობად ისევ მოიპოვებოდა, უმაღლესი დაწყებითი სასწავლებლის და ასევე მარინის ქალთა გიმნაზიის შენობები, მაგრამ სისრულეში მოყვანა ამ საქმის არადა არ ხერხდებოდა. ადგილობრივი ქართული საზოგადოება განცვიფრებული იყო აღნიშნულით. მსოფლიოში კულტურით გამორჩეული ინგლისელების მმართველობის პირობებში სკოლები კატასტროფულ, ანტიპედაგოგიურ და ანტიპიფიურ პირობებში მუშაობდნენ. ამაში ქართველები მათ მიმართ ხელისუფლებისგან არაკეთილმოსურნეობას ხედავდნენ, წინააღმდეგ შემთხვევაში ქართველთა მოთხოვნას ისინი დააკმაყოფილებდნენ, მოთხოვნა კი მოსახლეობის უდიდესი ნაწილისა იყო. ამისათვის საკმარისი იყო 60-70 ბავშვიანი სკოლა სხვა შენობაში გადაეტანათ, ხოლო გამოთავისუფლებული უმაღლესი დაწყებითი სასწავლებლის შენობა კი გადაეცათ ქართული გიმნაზიისათვის. ბათუმის საქალაქო მმართველობამ საკითხი დადებითად გადაწყვიტა, მაგრამ ბათუმის საოლქო საბჭოს წინააღმდეგობის წყალობით, აღნიშნული დადგენილება შეჩერებულ იქნა.

ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორის დაპირებით გიმნაზიისათვის შენობა უნდა დაეთმო საქართველოს დიპლომატიურ წარმომადგენელს ლონდონში გ. დამბაშიძეს, როგორც კი ამის საჭიროება იქნებოდა. ამ პერიოდისთვის გიმნაზია 13 კლასისაგან შედგებოდა და უკვე ითვლიდა 528 მოსწავლეს. მეცადინეობა ორ ცვლაში მიმდინარეობდა. ეს გარემოება ართულებდა მასწავლებელთა მუშაობას, რაც გამოიხატებოდა იმაში, რომ დღეში ორჯერ უნდა მისულიყვნენ გიმნაზიაში, ასევე ართულებდა ჰიგიენური პირობების დაცვას, რადგანაც ცვლებს შორის 40 წუთი იყო შუალედი. სივიწროვის გამო ცალკე არ არსებობდა კანცელარია, სამასწავლებლო, ფიზიკულტურისა და დირექტორის კაბინეტი, ყველაფერი ეს მოთავსებული იყო ერთ პატარა ოთახში, გიმნაზიის დერეფანში. ორი წლის განმავლობაში ასეთი არანორმალური მდგომარეობა აფერხებდა სასწავლო-აღმზრდელობით მუშაობას. ასეთ მკაცრ პირობებში მუშაობა შეუძლებელი ხდებოდა და თანაც სამომავლოდ მოსწავლეთა რაოდენობის 200-ით გაზრდა იგეგმებოდა.

დირექტორი ატყობინებდა რა ამის შესახებ გენერალ-გუბერნატორს, ითხოვდა შუამდგომლობას ვისთანაც საჭირო იყო. მისი აზრით მკვიდრ მოსახლეობას უფლება ჰქონდა მოეთხოვა გიმნაზიისათვის ნორმალური შენობა, მატერიალური მხარდაჭერა და პირობები, რომელსაც ქალაქში არსებული სხვა სას-

წავლებლები არ უჩიოდნენ. ოპტიმისტურად განწყობილი ქუთათელაძე დასძენდა, რომ იმედი ჰქონდა იდეალური სკოლის შემქმნელი ინგლისელი ხალხის და მომავალში ასეთ გაუსაძლის პირობებში აღარ იქნებოდა ქართული გიმნაზია.

ბათუმის ქართული გიმნაზია სასწავლო პროცესს წარმართავდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პარლამენტის მიერ მიღებული კანონებითა და სახალხო განათლების სამინისტროს ცირკულარებით.

დამფუძნებელი კრების მიერ 1919 წლის 27 მაისს მიღებული, ლომთათიძისა და ჟორდანიას მიერ ხელმოწერილი საღერბო გადასახადების შესახებ კანონის საფუძველზე, ფინანსთა სამინისტროს განკარგულებით, ყველა იმ ქალაქებისათვის, რომელთათვისაც დაწესებული იყო საღერბო გადასახადი ამოიღეს მარკები რუსული ლერბით და სავალდებულო გახდა მხოლოდ ქართული მარკები, წინააღმდეგ შემთხვევაში შემოღებული იქნა ჯარიმები.

უცხო სახელმწიფოთა დიპლომატიურ წარმომადგენლობასთან მიმოწერა სავალდებულო გახდა მხოლოდ საგარეო საქმეთა სამინისტროს შუამდგომლობით. ღირექტორი ვალდებული იყო დაუყოვნებლივ შეესრულებინა სამხედრო უწყებიდან მოსული ყოველგვარი მოთხოვნა. იმ მოსწავლეებს რომელთაც შეუსრულდათ 18 წელი უფლება მიეცათ მოხალისედ ჩაწერილიყვნენ ქართულ ჯარში. თანახმად განათლების მინისტრის ბრძანებისა, ღირექტორს უნდა შეეძინა ეროვნული დროშები.

რუსეთიდან მიღებული, უმდიდრესი და უღარიბესი წრისათვის დაყოფილი, წოდებრივი ხასიათის განათლების სისტემა, რომელიც პედაგოგიური თვალსაზრისით დაგმოიბილი იყო, მიზანად ისახავდა გადამოებოდა ერის დამოუკიდებელი ნაწილის მისწრაფებას მაღალი ხარისხის განათლებისადმი. ყოველგვარი დაბრკოლება, რომელიც ხელს უშლიდა დაწყებითი სკოლების მოწაფეებს უმაღლეს სკოლაში სწავლის გაგრძელებაში უნდა მოსპობილიყო და სკოლაში დამყარებულიყო სოციალური თანასწორობა. აქედან გამომდინარე მთავრობის 1919 წლის 22 ივნისის დადგენილების საფუძველზე საშუალო და უმაღლეს დაწყებით სკოლებში პირველიდან მეოთხე კლასების ჩათვლით, პროგრამები გათანაბრდა, შესრულებაზე კონტროლი კი დაევალა პედაგოგიურ საბჭოებს. ბათუმის რუსული სკოლებიდან გადმოსული მოსწავლეებისათვის სავალდებულო გახდა ეროვნული საგნების: საქართველოს ისტორიისა და გეოგრაფიის გამოცდების ჩაბარება.

გაუქმდა საღვთო სჯულის სწავლება, შტატგარეშე დარჩენილ მასწავლებელთ კი მიეცათ შესაბამისი ანაზღაურება. მშობლებს შეეძლოთ თავიანთი ხარჯით ამავე სასწავლებლის შენობაში აეყვანათ საღვთო სჯულის მასწავლებელი. კლასის დამრიგებლისათვის აიკრძალა 24-ზე მეტი გაკვეთილის ჩატარება, რადგანაც წინააღმდეგ შემთხვევაში დამრიგებლობის პირნათლად შესრულება შეუძლებელი იქნებოდა. იგი ვალდებული იყო სწავლის დაწყებამდე მისულიყო გიმნაზიაში, შეემოწმებინა საკლასო ოთახის სისუფთავე, დაენიშნა მორიგეები, თვალყური ედევნებინა წესრიგის დაცვაზე დასვენების დროს, მასწავლებლის ავადმყოფობის გამო ჩაეტარებინა გაკვეთილი, გიმნაზიიდან წასვლა კი მეცადინეობის დასრულების შემდეგ შეეძლო.

აიკრძალა მასწავლებელთა მიერ იმავე სკოლის მოსწავლეებთან კერძო გაკვეთილების ჩატარება, რაც მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნებოდა შესაძლებელი თუ ნებაართვა წინასწარ იყო გაცემული პედსაბჭოს მიერ განსაკუთრებული

შემთხვევისათვის, ან კიდევ, თუ ქალაქში არ მოიპოვებოდა სხვა პირი, რომელ-თანაც მსურველი იმეცადინებდა.

გაუქმდა მოსამზადებელი კლასები, ხოლო უმუშევრად დარჩენილი მასწავლებლებელთა დასაქმება ქალაქის სხვა სასწავლებელში კონტროლზე იქნა აყვანილი. უადგილობის შემთხვევაში თვითეული მასწავლებლის სახელი და გვარი უნდა ეცნობებინათ განათლების სამინისტროსთვის, რათა მიღებულიყო ზომები მათ დასაქმებულად.

საშუალო სკოლების ექიმთა ყრილობის დადგენილებათა შესასრულებლად სანიტარულ-ჰიგიენური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, გადამდებ დაავადებათა თავიდან აცილების მიზნით ექიმებს დაევადათ ეზრუნათ მოსწავლეთა ინფორმირებაზე. აიკრძალა ექსკურსიები გადამდებ სნეულებათა გავრცელების პერიოდში.

ისტორიულ მიზეზთა გამო ბავშვებს, რომელთაც რიგიანად ჯერ საკუთარი დედაენა ვერ შეესწავლათ ვალდებული იყვნენ ერთდროულად რამდენიმე უცხო ენა ესწავლათ, საბოლოოდ კი ვერც ერთს ვერ ფლობდნენ წარჩინებით, ამიტომ სახალხო განათლების სამინისტრომ დაადგინა, რომ ყველა კლასში გარდა რუსული ენისა სავალდებულო ხდებოდა ერთი უცხო ენის შესწავლა, თუ რომელ ენას აირჩევდნენ ამას გადაწყვეტდა პედსაბჭო, რომლის დროსაც გათვალისწინებული იქნებოდა მშობელთა და მოსწავლეთა სურვილი.

განათლების სამინისტროს მოთხოვნით სკოლა ვალდებული ხდებოდა წინა პლანზე წამოეწია და გამოეყენებინა მოსწავლეთა დადებითი თვისებები. განახლებულ სკოლას ანგარიში უნდა გაეწია მოსწავლეთა მისწრაფებისათვის, საზოგადოებრივი მოთხოვნებისთვის. ისინი დიდი ინტერესით ეკიდებოდნენ სხვადასხვა წრეებს: მუსიკალურ, დრამატულ, მეცნიერულ, ლიტერატურულ, ფილანტროპულ და ფიზიკურ ვარჯიშებს. იმედოვნებდნენ, რომ სწორ ნიადაგზე დაყენებული მოწაფეთა წრე საქმის მოყვარული მასწავლებლის ხელმძღვანელობით დიდ სარგებელს მოუტანდა აღსაზრდელებს ზნეობრივი აღმავლობისა და გონებრივი განვითარების საქმეში. ერთის მხრივ მოწაფეები ჰარმონიულად განვითარდებოდა დაუბრკოლებლად, მეორეს მხრივ წრეები გააფართოებდა მოწაფეთა ინტერესებს იმ საზღვრების გარეთ, რომლითაც შემოფარგლული იყო სკოლა არსებული პროგრამით. წრეები აკმაყოფილებდა მოწაფეთა სურვილებს. იმედოვნებდნენ, რომ სკოლებში წრეების შემოღება გაამრავალფეროვნებდა სკოლის ცხოვრების შინაარსს.

თავიდანვე მთავარი ყურადღება მიექცა ბიბლიოთეკის საკითხს. უკვე არსებულ რუსულ ბიბლიოთეკას არ ჰქონდა არცერთი გამოცემა ქართულ ენაზე, რაც დიდად აფერხებდა ახლადგაეროვნებული სკოლის სასურველ კალაპოტში ჩაყენებას. შეიქმნა კომისია: ბ. დოლიძის, შ. თაბუკაშვილის, გაჩეჩილაძისა და ნ. გუგელიას შემადგენლობით, რომელთაც დაევადათ ქართული ბიბლიოთეკის შექმნა და მოწყობა, აგრეთვე სწავლების გაადვილების მიზნით გიმნაზიის თვალსაჩინოებებით მომარაგება.

თბილისიდან განათლების სამინისტროს მიერ საშუალო სკოლათა უფროსების, ერობათა და ქალაქთა გამგეების სახელზე გამოგზავნილ წერილში აღნიშნული იყო, რომ სამხედრო სამინისტროს ტიპოგრაფიულმა განყოფილებამ გამოსცა პროფესორ ბენაშვილის რედაქციით ქართულ ენაზე შედგენილი ნახევარსფეროების რუკა, ფასი 2000 მანეთს შეადგებდა, მისი შექმნა შეიძლებო-

და მხოლოდ თბილისში დამფუძნებელი კრების ქუჩაზე, გენერალური შტაბის შენობაში, სკოლის წარმომადგენლის მიერ.

გიმნაზიის პედაგოგიური საბჭოს მუშაობის ერთ-ერთ უმთავრეს საგანს წარმოადგენდა მოსწავლეთა ყოველმხრივ განვითარებაზე ზრუნვა. მოსწავლეთა ინტელექტუალურ განვითარებასთან ერთად დიდი ყურადღება ეთმობოდა მოსწავლეთა შრომას, პიროვნების დაფასებას, ზნეობრივ სიფაქიზესა და სიღარბაისლეს, მათ ფსიქოლოგიას, ინტერესებსა და მისწრაფებებს. მათი ესთეტიკური განათლებისათვის იმართებოდა ღონისძიებები, სადაც მოსწავლეები გამოდიოდნენ მომღერლების, მუსიკოსებისა და არტისტების როლში.

უღარიბეს მოწაფეთა დასახმარებლად გიმნაზიის მოსწავლეთა მონაწილეობით, რომლებიც გიმნაზიაში არსებული თეატრალური წრისა და ორკესტრის წევრები იყვნენ, რკინისა და შმავესკის თეატრებში მართავდნენ საქველმოქმედო საღამოებს, თეატრალურ წარმოდგენებს და ლიტერატურულ დილას. წრეს ხელმძღვანელობდა ექიმი მ. რატიანი. აგრეთვე არსებობდა მაჰმადიან მოსწავლეთა დრამატული წრეც. მოწაფეთა მიერ მოწყობილი საღამოების მეთვალყურეობა ევალებოდა კლასის დამრიგებლებს, რომლებიც საღამოს პროგრამებს წინასწარ განიხილავდნენ პედსაბჭოზე.

კიევის ოპერის არტისტმა, მხატვარმა ტიხონ ალექსანდრეს ძე სლავინმა (ბორზოვი) თხოვნით მიმართა ქალაქის მმართველობას ვაჟთა რუსული გიმნაზიის შენობაში კონცერტის ჩატარების შესახებ და შემოსავლის 50%-ის მოწაფეთა დასახმარებლად გიმნაზიის ფონდში ჩარიცხვის სანაცვლოდ მოითხოვა გადასახადისაგან გათავისუფლება, რაზედაც უარი მიიღო, თუმცა მიუხედავად ამისა მან შემოსავლის 30% მაინც ჩარიცხა. იგი ამავე დროს გიმნაზიაში ასწავლიდა, როგორც დასარტყამ, ასევე ჩასაბერ ინსტრუმენტებზე დაკრას. მუსიკის მასწავლებლად აგრეთვე მოწვეული იყო კაპელმეისტერი გ. პუხარი.

ქ. ბათუმის ქართველთა კონსულმა გიმნაზიას უღარიბესი და ნიჭიერი მოწაფეებისათვის შეწირა 5000 მანეთი, ვაჭარმა აშოტ მდოიანცმა კი გარდაცვლილი შვილის, რუბენის პატივსაცემად მეშვიდე კლასის ღარიბ მოსწავლეთათვის 2500 მანეთი.

გიმნაზიაში იმართებოდა კულტურული ღონისძიებები. საქართველოს მწერალთა კავშირის თავმჯდომარის კოტე მაყაშილის მიერ ხელმოწერილ საინფორმაციო წერილში მითითებულია დ. კლდიაშვილის მოღვაწეობის 30 წლისადმი მიძღვნილი იუბილეს ჩატარების აუცილებლობის შესახებ, რომლის დედაწლი ბათუმის ქართული საზოგადოების წინაშე ძალიან დიდი იყო. შეიქმნა კომისია ირ. ღლონტის, გრ. ჩიქოვანის და ლ. ჩირგაძის შემადგენლობით. სამუხაროდ ამ ღონისძიების ჩატარების შესაძლებლობა აღარ მიეცათ.

ტანვარჯიშის მასწავლებლად მოწვეულმა ვლადიმერ ივანეს ძე ახვლედიანმა საკუთარი ხარჯებით შეიძინა საჭირო ინვენტარი, მოაწყო შესაფერისი ოთახი მსურველ მოსწავლეთა სავარჯიშოდ. მისი ინიციატივით გიმნაზიაში დაარსდა ტანვარჯიშის საზოგადოება „შეგარდენი“. საზოგადოებამ შეძლო მოეწყო „შეგარდენი“-ს ღღეები, სადაც მოწაფეთა ორკესტრის თანხლებით სრულდებოდა მრავალი ნომერი. რუსული კლასებისათვის მოწვეული იყო ჩეხი ვიანჩესლავ ადოლფის ძე კოუბა.

გიმნაზიაში შეიქმნა მოწაფეთა კომიტეტი, რომლის განცხადების საფუძველზე პედსაბჭოს დადგენილებით დაარსდა პოლიტიკური ორგანიზაცია პარ-

ტიული კომიტეტის პასუხისმგებლობით. ორგანიზაციას მიეცა სამეცნიერო წრის ხასიათი, სადაც გარეშე პირების დასწრება აკრძალული იყო. აგრეთვე არსებობდა სამეურნეო კომიტეტი, რომელშიც არჩეული იყვნენ წევრები მასწავლებელთა კორპორაციიდან, მშობელთა წრიდან და ქალაქის თვითმმართველობიდან.

1920 წლის 27 სექტემბრიდან ბათუმის ოლქისა და ქალაქის საგანგებო რწმუნებულის განკარგულებით გიმნაზიას შეუერთდა სამუსლიმანო საქველმოქმედო საზოგადოებასთან არსებული ქართველ მუსლიმან ბავშვთა პანსიონი ორმოცი ბავშვით, რომელიც საზოგადოების მიერ 1918 წელს დაარსდა იმ მიზნით, რომ დახმარებოდა ქართველ მაჰმადიან ბავშვებს, რომელთაც ჰქონდათ სურვილი სწავლისა, მაგრამ არ გააჩნდათ ამის საშუალება. ვინაიდან ამ კუთხის მკვიდრთა გათვითცნობიერებას და საღ გზაზე დაყენებას საქართველოსთვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, ქართველთა საუკეთესო ნაწილი ყოველთვის ცდილობდა ხელი შეეწყოთ მათში განათლების გავრცელებას.

პანსიონის შენახვის ხარჯები გაღებული იყო სესხის სახით საგანგებო კომისიარის თანხებიდან. არსებული ხარჯთაღრიცხვის მიხედვით რვა თანამშრომლისა და მოსწავლეთა ყოველთვიური საკვების, აბანოსა და ჰიგიენური საშუალებების ხარჯი 185 000 მანეთს შეადგენდა. მოწაფეთათვის უფასო იყო საჭმელი, ტანსაცმელი, საწოლი და სასწავლო ნივთები. პანსიონს შემდგომში აფინანსებდა ეროვნული მთავრობა, ხოლო უდარიბეს მოწაფეებს დახმარებას უწევდა მშობელთა წრე. პანსიონის შესანახად სულ დაიხარჯა 3 151 856 მანეთი.

გიმნაზიის გახსნიდან 1920 წლის 1 ივნისამდე მოსწავლეთა მიერ შემოტანილმა სწავლის საფასურმა 400 000 მანეთი შეადგინა, ხოლო სახალხო განათლების სამინისტრომ კრედიტის სახით 258 153 მანეთი გაიღო. პედაგოგიური საბჭოს დადგენილებით ქვეყანაში შექმნილი მძიმე საომარი მდგომარეობით გამოწვეული სიძვირის გამო წლიური გადასახადი ზედა კლასებში 4000, ხოლო პირველ ოთხ კლასში 2000 მანეთამდე გაიზარდა.

დამფუძნებელი კრების დეკრეტის საფუძველზე სახელმწიფო მოხელეებს გაეზარდათ ჯამაგირი. ბათუმის ოლქის მოხელეები უფლება-მოვალეობებით უნდა გათანაბრებოდა რესპუბლიკის სხვა მოხელეებს, ამიტომ ჯამაგირის სხვაობა უკიდურეს შემთხვევაში დაშვებული იყო მხოლოდ 1/30-ით. 1920 წლის ბოლოსათვის დირექტორის ხელფასი ყოველთვიურად 4637, ინსპექტორის 5156, მასწავლებლების 2160-4944 მანეთი იყო.

მეორე სასწავლო წელს გიმნაზია გაიყო ქალთა და ვაჟთა გიმნაზიებად. ქალთა გიმნაზიის დირექტორად დაინიშნა დანიელ ქინქლაძე. ამან გამოიწვია მასწავლებელთა გადაჯგუფება და ახალი კადრების მოწვევა. ქართულ კლასებთან გაიხსნა რუსული პარალელები, სადაც მოთავსდნენ რუსული გიმნაზიიდან გადმოსული მოწაფეები. მეხუთე კლასთან გაიხსნა პარალელური - კომერციული კლასი 13 მოსწავლით. მიღებული იქნა თურქული სკოლიდან გადმოსული მოსწავლეებიც.

დ. კ. კალანდარიშვილის გარდაცვალების შემდეგ ინსპექტორად დაინიშნა ნ. მუჯირი. წარჩინებულ მოსწავლეებს დაენიშნათ გარდაცვლილი მოსწავლეების სახელობის სტიპენდია. გიმნაზიაში უკმე დღეებად გამოცხადდა ეროვნული გვარდიის დღე - 12 დეკემბერი და უნივერსიტეტის დაარსების აღსანიშნავად, სტუდენტთა დღე - 26 იანვარი.

1919-1920 წლები გიმნაზიისათვის მძიმე იყო. ბათომი და მისი ოლქი ინგლისის საოკუპაციო მხედრობას ეჭირა. ქართული გიმნაზია ადგილობრივი ადმინისტრაციისაგან, რომელიც ინგლისელებისა და რუსი მოხელეებისგან შედგებოდა დიდ დევნას განიცდიდა. გიმნაზიას ისევ არ ჰქონდა შესაფერი ბინა. როგორც მასწავლებლებისათვის ასევე მშობელთა წრისათვის ქართული გიმნაზია დიდი სიყვარულისა და პატივისცემის საგნად გადაიქცა. ბათუმის განსაკუთრებული პირობების გამო გიმნაზიის ირგვლივ თავი მოიყარა ქართველმა საზოგადოებამ განურჩევლად მდგომარეობისა და მიმართულებისა. სწორედ მათმა მატერიალურმა და ზნეობრივმა დახმარებამ ჩაუყარა საფუძველი ქართულ გიმნაზიას, სადაც მეორე სასწავლო წლის ბოლოსათვის უკვე 687 მოსწავლე სწავლობდა, რომლის ერვნული შემდგენლობა მეტად მრავალფეროვანი იყო. სასწავლო წლის ბოლოს მერვე კლასის კურსდამთავრებულის მოწმობა გადაეცა 24 მოსწავლეს.

*20 წივილის განაწილება
ქმევნი ხით მიხედვით 1920-21 წ. წ.*

20 წივილი		ქმევნი ხით		20 წივილი		ქმევნი ხით		20 წივილი		ქმევნი ხით	
20 წივილი	ქმევნი ხით	20 წივილი	ქმევნი ხით	20 წივილი	ქმევნი ხით	20 წივილი	ქმევნი ხით	20 წივილი	ქმევნი ხით	20 წივილი	ქმევნი ხით
687	361	144	71	42	47	5	9	2	2	1	3

1920 წლის 7 ივლისიდან, როდესაც ბათომი და მისი ოლქი ევროპის სახელწიფოთა უმაღლესი საბჭოს დადგენილებით საქართველოს გადაეცა, დაიწყო ახალი ეპოქა გიმნაზიის ცხოვრებაში, მაგრამ სამწუხაროდ მენშევიკური მთავრობა ბოლშევიკებმა ჩაანაცვლა. სწავლაზე ზრუნვა აღარ შეიძლებოდა, მესამე სასწავლო წელი მეტად ხანმოკლე გამოდგა. პროგრამების მხოლოდ ორი მესამედი იყო გავლილი, როდესაც 1921 წლის 25 თებერვალს შეწყდა მეცადინეობა, რომელიც აპრილის თვეში განახლდა, მაგრამ მხოლოდ ათი დღით. 619-დან შემდეგ კლასში 379 მოსწავლე გადავიდა, 179-ს ხელმეორედ დაენიშნა გამოცდები, სასწავლებლის სრული კურსი კი 61-მა მოსწავლემ დაასრულა.

სახალხო კომისარიატის განკარგულებით 20 აპრილს გიმნაზიამ არსებობა შეწყვიტა.

როგორც ზემოთქმულიდან დავინახეთ, ქართული გიმნაზიის გახსნისათვის წამოწყებულ სამამულოშვილო საქმეში, ბათუმის სათათბიროს მხრიდან აშკარად იკვეთებოდა რუსული ინტერესების წინა პლანზე წამოწევა და ქართული ეროვნული ინტერესების შეფერხებისათვის ბრძოლა რიგი არაქართველი ხმოსნების მიერ. სამწუხაროდ ქალაქის სათათბიროში ქართული ეროვნული პოლიტიკის გამტარებლები უმრავლესობაში არ იყვნენ. ბათუმის ქართული გიმნაზია

სასწავლო პროცესს წარმართავდა ქართული პარლამენტის მიერ მიღებული კანონებითა და სახალხო განათლების სამინისტროს ცირკულარებით. ამრიგად, ხაზგასმით შეიძლება ითქვას, რომ ბათუმში ქართული გიმნაზიის გახსნა და ფუნქციონირება უდიდესი წვლილი იყო არამარტო ამ კუთხის განათლების და ეროვნული ცნობიერების ამაღლების, არამედ საქართველოს დამოუკიდებლობისა და სახელმწიფოებრივი აზროვნების განმტკიცების საქმეში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ასს ცსა, ფონდი ი-75; ანაწ. 1; საქ. 1, 11, 12, 13, 23, 27, 28, 32, 33, 34, 36. ბათუმის ქართული გიმნაზია, 1918-1921 წწ.
2. ასს ცსა, ფონდი ი-6; ანაწ. 1; საქ. 1000
3. ასს ცსა, ფონდი ი-7; ანაწ. 1; საქ. 702

Fridon Kardava
Nino Gogitidze
Mzia Surmanidze

Batumi Georgian gymnasium in 1918-1921 *Summary*

The liberation of Georgia, the establishment, development and strengthening of an independent national state, has been fundamental and vital importance to the issue of education.

The article deals with the opening and activities of the Georgian Gymnasium in Batumi based on documents protected by the Archives Administration.

**MODERNIZATION OF SOUTH-EAST ASIAN COUNTRIES AND
PARADIGM OF ASEAN INTEGRATION PROCESSES**

Annotation: *In the article, the problem of interconnection of the processes of modernization and integration in ASEAN countries is considered. The author argues that these processes have a common nature and are determined by the civilizational features of the development of the South-East Asian countries. The main factors of the specific, state-controlled and political modernization of the countries of this region are the communitarian nature of societies, which are realized through the policy of economic nationalism. The particularity of the integration of ASEAN countries also reflects its civilization nature and directed to preserve national sovereignty and promote common and national development and security in the region.*

Key words: *political institutions, state administration, modernization, westernization, integration, regionalization, civilization and national identity, communitarian societies, economic nationalism, authoritarianism*

Over the past half-century, South-East Asia has changed from a region that was mostly considered as a trade junction to a region that is now referred to as a region-leader. Today, the SEA region undergoes dynamic development, both in terms of pace and developmental quality. The accelerated modernization, the formation of an external-oriented investment model was achieved due to state policy, rapid demographic transition, urbanization growth, transformation of the human factor, mainly labor resources, the transition from production with low added value to a higher quality and expensive products with high added value and, sometimes innovative.

The region owes its success to two major factors - modernization and regional integration. Both processes have their own particularity as a result of the civilizational features of the region. These features require new approaches in resolving the contradiction between the attempts to preserve national identity and to develop a national modern society and to integrate it into the global space in order to gain the benefits from such development. The countries of South-East Asia have solved this problem, but still a generalized analysis of such development in the scientific literature as an example for application of such experience in other countries have not yet been found.

Therefore, the purpose of this article is to establish a relationship between the specificity of the modernization and integration of ASEAN countries and the characteristics of their key components.

A number of foreign researchers [1], [2], [3], [4] addressed the problem of the antagonisms of the processes of social modernization and dichotomy "globalization - regionalization". They noted the specificity of modernization models in the region and acknowledged that they lead to the specificity of integration. They mentioned that the solution to these problems lays in enhancing the openness of the region and the countries belonging to it. However, in our opinion, the best answer to these problems is given by scientists at the Jakarta Center for Strategic and International Studies (CSIS) who are engaged in political analysis of the role and place of ASEAN in regional and international politics and economics. Noting the particular features of the ASEAN cooperation at the time - strategic planning, planning and coordination of exports, interaction at the political

level, participation in crisis management, prospects for creating a system of collective security, scientists mentioned the need to formulate the interests of the region and their opposition to the interests of external actors [5]. The authors especially mentioned the origins of the peculiarities and content of the policies of the countries of the region, which are focused on the problems of national socio-economic development, and their common policy on the external environment.

Summarizing their research, it should be noted that the transition from traditionalism to the current state of affairs in the countries of the SEA was accompanied by exclusion of the stage of individualization (the priority of the interests of the "global economic person") as the basic social institution, which, in the western world, mostly constitutes by the individual person, not society; the differentiation - the transfer of certain functions previously belonging to the "family" to specialized social institutions; and the formalization - an approach to social institutions as acting on the basis of abstract and universal laws and rules, which provides for the dominant position of science and experts. For Western societies, the deeper changes in traditional society in these parameters, the more it gets the opportunity to use innovation and get high efficiency from implementation of such changes.

Ultimately, social and socio-political modernization is interpreted by them as an alternative to socialist practices and is reduced only to solving the triune problem of the so-called "third world", which is to eradicate hunger, illness and illiteracy.

But the relative insolvency of this problem was reflected in the absolute backlog in the parameters of the social and economic well-being of the Third World from the developed countries. And after disappearance of the alternative "socialist world" and the deepening of the gap between the "rich" West and the North and the "poor" East and South the serious doubts were raised both in the Western scientific community and in the countries of South-East Asia concerning the effectiveness of the theory of Western-style social modernization, which was for many years considered and even imposed as a SEA countries development strategy. However, the very concept of modern society or modernity continued to remain one of the central in many socio-philosophical and sociological theories. [6]

In the context of modern vision of social and political modernization that is significantly different from the classical one, the term "postmodernization" was introduced with subdivision of "primary" and "secondary" modernization [7].

The primary modernization (classical, spontaneous, "modernization of the pioneers", etc.) is considered as the natural-historical process of transition of European societies from the agrarian traditional type to the modern industrial. The primary modernization, as shown by the analysis of the model of modernization of the countries of South-East Asia, was not fully applicable to their civilization environment. Secondary modernization ("catching up" or "westernization" - the process of simple copying, borrowing of Western values, technologies and the way of economic life [8, p. 72]) was based on the same characteristics and hypothetically should speedy and purposefully carried out in Third World countries to overcome, first of all, the economic backwardness of the West. This process should ensure the unification of the market space, compatibility and expansion of markets, where the demand structure will correspond to the structure of the modern offer from the developed countries (for example, the process of electrification creates demand for the corresponding goods).

However, the secondary or catching up socio-political modernization also has become a major factor in regional and global instability. The countries of South-East Asia are

perfect example of a consistent implementation of the project of secondary social and political modernization.

The main objective of the modernization project in these countries was precisely related to solving the most urgent problems: hunger, illness, illiteracy, etc., supported by the increase in economic efficiency. The main idea of such process was to help these countries to bypass the stage of industrialization and to switch directly to the formation of mostly virtual, non-productive sectors, such as trade and financial services, etc. For this purpose, public institutions were formed that accelerated the process of transformation in exchange for financial and credit infusions.

Unfortunately, this model of socio-political, socio-economic modernization in the ASEAN countries has played quite a negative role in resolution of their major problems, such as financial and economic dependence, stratification of societies, increased poverty, changing employment patterns, rising unemployment, interreligious wars, excessive demographic growth, the complication and destabilization of the economic situation, the exacerbation of environmental problems in the region. But the worst thing is that these countries began to lose rapidly their chance of escaping from the periphery of world economy.

The societies in South-East Asia have been unevenly developing, and demographic dynamics and the ecological situation in them are different. But only those countries that were able to circumvent the requirements of the "catch-up" development model, based on their own civilization specificity, have overcome boundaries of peripherality and concomitant development.

The process of socio-political and economic modernization in South-East Asia was faster than, for example, in Europe. It can be characterized as "compressed" or "condensed", since it took place in a relatively short period of time, and mainly in urban centers. The results of such modernization are "compressed" or "complex", which the Asian scientist K. Chang called "simultaneity (synchronism) of non-simultaneously." When external challenges and exogenous factors became involved in the development of South-East Asian region, this process began to occur quite quickly while preserving self-identification. The specificity of socio-political and economic modernization and further integration of the countries of South-East Asia is due to the uniqueness and identity of Asian societies as an important part of the "non-Western" world. While transforming political and economic institutions, some Eastern countries entered this path later than the West, offering their way, not equivalent Westernization, and preserved their cultural and civilization peculiarity.

If in the 1990's it was believed that leading positions should have countries with a liberal political regime, then in the early 2000's this postulate became not so obvious. A number of countries with authoritarian and semi-totalitarian regimes have provided technological and scientific breakthroughs, which opened for them a path to real competition with Western democracies.

The rapid time frame for the implementation of modernization projects leads to the transformation of institutions and social relations in the new social configuration. These transformations are also creating "non-system" actors both within the states and on the international scene [10, p.97]. At the same time, the development of all these countries does not aim at radical changes in their socio-cultural foundations. Only Japan previously was urged to make them, and even with such pressure did it only partially [11].

In this regard, it is worth taking into account the importance of the cultural traditions

of the peoples of the region for accelerated socio-political modernization. In particular, a great role played by the tradition of finding harmony in diversity, the desire to reconcile opposites, maintaining continuity in the course of change, the tradition associated with the teachings of Confucianism, Buddhism and Taoism [12, p.87]. Undoubtedly, the habit of hard work, peculiar social paternalism, respect for the authority of the elders and the state, as well as commitment to community principles, contributed to a successful development policy. In general, the political peculiarities of the South-East Asian model are in the following trends:

- the special role of governments in planning a modernization strategy based on the theory of economic growth, which involves a high level of savings and investments;
- the leading position in the process of transformation was given to state bodies involved in careful planning, the strategy of growing individual enterprises, strategic industries and national leaders;
- competent bureaucracy with minimal degree of corruption;
- authoritarian methods of carrying out transformations.

As noted, the authoritative character is an important and prominent feature of political modernization in the states of South-East Asia. However, political authoritarianism not only relied on traditional political culture but also has transformed it.

As a rule, the strengthening of the role of the state in the process of modernization was accompanied by the establishment of authoritarian regimes that are rightfully considered "modernizing authoritarianism" of socio-political modernization. Such regimes provided both economic and administrative methods.

The countries of South-East Asia pursued a policy aimed at technological modernization of the existing industries and the creation of fundamentally new economy sectors, provided conditions for the training of the relevant workforce, and created national education and research systems. Modernizing authoritarianism contributed to the formation of a power pyramid with a national leader, who personifies the political regime and is the guarantor of the transformation. Important is the fact that in the process of modernization of the states of the region a synthesis of the traditional national and modern Western approaches was carried out [13].

The exact examples of such approach was provided by Singapore and South Korea, whose development models were later borrowed and adapted by other South-East Asian countries that were on the path to modernization.

These models are characterized by special parameters.

First of all, only a partial modification of institutes of authoritarianism in politics and economics took place. Political systems have to some extent mimicked certain features of democracy, such as elections, parliamentarism, etc., as well as some economic features, like demonopolization, strengthening of the market institutions, etc.

In fact, the political climate of these countries is characterized by a restriction of freedom of ideology, which in essence has remained nationally oriented and excludes cosmopolitanism. The ideology of authoritarianism, communitarianism and hierarchy, inherent in all these countries, underlies the economic model of development. Its main features are reliance on self-development and "poles of development" and represented by local monopolies, autarky, long-term development strategy, planning (targeting), strong role of the state and public-private partnership, which is also an element of the planned system.

In this context, we can note Singapore as an example of how the country can successfully use the benefits of secondary modernization, only based on its own vision of

the processes of formation of political and economic institutions, and become a modern post-industrial society with high-tech production and strict environmental safety standards.

In fact, the model of modernization implemented by Singapore has little to do with the secondary, catch-up model. It had fully utilized the benefits of a mobilization model of development - taking absolute control of virtually all spheres of life, implementing a modernization strategy and continuing to fully control the development of the economy, demographic, educational, environmental situation (developing the most advanced green and biotechnology of production, achieved significant progress in waste processing), and, most importantly, has brought economic institutions closer to the market.

However, it is also necessary to take into account that Singapore is a small authoritarian country whose well-being has been achieved through the profitable exploitation of the capacities of other countries and their resources, and although it does not determine the economic (and environmental) situation at the regional and even more global level, it is a model country for the adaptation of secondary modernization to the extent that it allows country to be independent in the post-industrial and global environment and to influence the development of the region and the processes of regionalization.

For example, modernization in Singapore, despite the declaration of commitment to democratic values, began with the imposition of the ideology of economic nationalism and introduction of the mobilization model of development. The declared openness of the economy was limited by the rules, which in fact rejected such openness. In particular, attracting foreign investments could only be carried out in the industries which are, as a rule, nationalized and are defined by the state as "locomotives of development" and only in the form joint venture.

Therefore, the first rule of such modernization is full control of the state over the activities of foreign investors in order to prevent distortion of the stabilized structure of the economy and the prevention of its transformation into concomitant. The second is full control over the exchange rate and the third - macroeconomic regulation of labor markets, employment, wages and consumption. Consumption of imported products was limited to the development of own production and the formation of the market of public savings - the basis of national investment.

In Singapore, the goal was to achieve a balance between the services sectors (primarily financial, which at the time of the start of modernization were an innovative direction and represented means of state control over the use of sources of development), and the material sphere that provides stability of the national economy. This work was carried out through plan mechanisms under the control of the state.

Another feature of modernization in Singapore was reliance on national monopolies, which in a "democratic context" turned into "clusters". Firstly, they were controlled by the state; secondly, they were the primary national financial source of development and the main investor and innovative leader; and, thirdly, they were competitive on world markets. And therefore they could serve as channels of access to foreign markets.

In addition, Singapore has to great extent slow down the liberalization of the social sphere. An important sign of certain opposition to social liberalization (in particular, the development of the market for educational services) was the rapid development of education at the expense of the state - the state was preparing national professional and scientific personnel for the branches of the national economy. The patronage of the state

over the social sphere is best illustrated by the areas of housing construction, sanitation and medicine: in this country these areas are considered strategically important.

Therefore, it seems that, in fact, a very specific "democratization" of politics and the economy had only a political goal - to declare loyalty to the Western world and to mitigate the negative attitude of its politicians and economic agents, which mostly represented liberal mainstream, and not to be declared as undemocratic countries. At the same time they continued to modernize their societies based on the mobilization principle and their own plan.

It also should be noted that the success of the social and political modernization projects of the ASEAN countries is due to the fact that the innovation component has become a priority for the states and is carried out in a hostile competitive environment. For example, Malaysia, Indonesia, Vietnam, Singapore, Thailand has to win the decent place on global markets only due to rapid innovation response.

The research of models of modernization of national economies of the countries of SEA shows that all countries which applied mobilization development models have quickly solved the social and economic problems of modernization of their societies. Those countries that practice liberal values are still at a low level of development, and, given the experience of more successful neighbors, are now trying to intensify the potential of mobilization development.

Therefore, considering the nature of integration processes in South-East Asia, the application of mobilization models of modernization served as the main factor for a specific paradigm of integration, and integration processes were a direct consequence of the use of modernization models based on the principle of economic nationalism. Obviously, nationally-oriented states could not create a grouping that would restrict national sovereignty.

From the outset, the work of ASEAN provided more or less synchronous strengthening of national states, their cooperation at the level of the region and the system of their global connections, provided that priority is given to the task of national-state integration. Already in the early stages of the existence of ASEAN, its members intended to "isolate" subregional area within South-East Asia, protected from the "problem" zone of Indochina. With joint efforts in this area ASEAN countries have succeeded in ensuring such a "high level of political control" and stability, such a high quality of state regulation of economic life, that, combined with a steady regulated inflow of foreign investment, they could facilitate significant acceleration of socio-political and socio-economic modernization.

At the time of the creation of ASEAN each of the five countries-members had more than enough unresolved problems in the field of national-state construction. With regard to regional integration, which envisages, in general, the creation of supranational institutions, it seems at best to be a matter of not close future.

By joining the Association, the "five neighbors" of South-East Asia sought to compensate each other's certain weaknesses, including the lack of managerial experience, which is logical in the context of the recently proclaimed independence. In their circle, they sought to provide a certain level of security and a historical perspective that they lacked in the midst of the Cold War. Their success story has had a good impression on the ruling circles of Vietnam, Laos, Cambodia and Myanmar, set them up for their own modernizations and a political dialogue with ASEAN in the interests of an early settlement of the conflict in Indochina, and, to a large extent, the introduction to the Association [14].

The unification of all the states of South-East Asia within the framework of one integration group symbolized the overcoming of serious political contradictions in the region, which contributed to socio-political modernization. Since the creation of ASEAN, significant progress has also been made in the area of socio-economic modernization. The obvious achievements include the formation of a special culture of international communication of the Association's members, which does not imply the domination of any member country in the integration processes. It is likely that the formation of regional identity in South-East Asia as a strategic goal of integration processes will also be quite achievable. However, participation in a regional association did not mean the desire of the countries of the region to develop transnationality or supranationalism, but rather reflect the desire of the participants to form an institutional format for peaceful harmonization of the positions of approximately equal participants in the regional economic space.

In the context of the global bipolar confrontation between the two blocs in the 1960s and 1970s, many conflicting situations between the Association's members were perceived as secondary, delaying their decision for several decades. International rules that have been established within the framework of ASEAN have reduced the scale of the use of violent methods in resolving conflict issues in the countries of the region, but did not lead to a complete abandonment of them.

ASEAN's strategy was originally built on special principles. The main, but not always openly declared, task of the Association of SEA countries was to support its indifferent and, if possible, autonomous position with relatively large non-regional powers in order to prevent the emergence of a large-scale conflict in the region with their participation. At the same time, the presence of dividing lines within the region exacerbated the risk of such a collision, and their leveling, on the contrary, contributed to the realization of the Association's goals.

Therefore, according to scientists, the real aspiration of ASEAN was not to maximize integration, but to reduce the risk of interstate confrontation with external participation [15, p.8].

The nature of regional integration in South-East Asia is determined by a number of causes and factors that contribute to integration in Asia as a whole, and above all, they are rooted in a particular social climate - a model of state administration of a communitarian society, in which social interests are priority in relation to individual ones.

In the study of J. Wanandi, the Chairman of CSIS (Indonesia) [16], and in the monograph of scientists and political persons, both Malaysian and foreign, "ASEAN at the crossroads", special attention is paid to the substantiation of various aspects of cooperation between the Association members, first of all, in economic area, on the principles of autarky and collective systems. When it comes to the problems of relations with different counterparties, in particular with the EU, it is mentioned that they are not seriously interested in modernizing the region [17].

In the context of the modernization development of the countries of the Asia-Pacific region and the specifics of the formation of ASEAN, the emphasis is put mostly on the importance of the domestic regional development of the countries of South-East Asia.

By conducting, for example, a comparative analysis of modernization processes in Europe and Southeast Asia, it should be noted that the processes of democratization of the communities of South-East Asia, in contrast to Eastern Europe, did not go beyond the modifications of the old system and did not turn into a profound transformation of the socio-political system of the countries of the region. And that the effective economic

modernization of this region did not cause the same large-scale socio-political transformation. That is why the states of South-East Asia did not finalize the establishment of democratic institutions [18].

Consequently, the principles that formed the basis of the formation of integration associations of the countries of South-East Asia are directly followed from and taken into account (reflect) the national policies of these countries.

Firstly, such integration should not intensify the competition between countries, since the uneven economic development would a priori lead to the absorption of neighboring economies and the stratification of countries on the basis of the "center-periphery". Instead, economic relations in the integration union were introduced into political boundaries and built on the principles of complementarity and development assistance thus creating certain international cluster.

Secondly, this integration association completely overturned the possibilities for interference in the internal policy of the countries-members.

Thirdly, integration was intended to promote further social modernization of each country and to reflect the need of each country to move closer to the internal standards of the region. It was supposed to turn into a logical continuation and a lever of modernization of each of the countries.

Fourthly, integration should provide protection for a specific collective economic and political area, protect the countries from confrontation within the region and direct or indirect interference from the global economic and political actors.

In general, it should be noted that, of course, the similarity between integration processes in the EU and ASEAN is also traced. It consists of:

- a set of upward motivations, among which an important role is played by the attempt to prevent intra-regional conflicts, the need to unite in the face of larger local and international powers;
- orientation on the simplification of the conditions of the intra-regional economic exchange and the creation of conditions for increasing the competitiveness of the whole integration union in relations with to "outsider" states;
- efforts to create symbols of common identity, based on political myths about the common historical and cultural heritage and joint historical and economic fate in the future;
- the mechanism for common management of the integration process with the emphasis on the benefits of an intergovernmental approach to important decision-making process [19].

But the differences between the classic liberal and communitarian approaches to the solution of the integration problems, as already noted, are deep in nature, and their similarity only could be mentioned in the areas of regional conflicts and attempts to resolve them.

In this context, the Kazakh researcher S. Kushkumbayev believes that ASEAN, as a communitarian group by its nature, is capable of achieving its goals with the global tendency of regionalization of international life which objectively contributes to this [20, p.23].

Considering in which aspects the ASEAN countries are capable of achieving their goals and how this is connected with the process of state-controlled socio-political and socio-economic modernization, it should be noted that the significant successes of the ASEAN countries have achieved, first of all, in the foreign policy aspect. The peacekeeping activities of this organization had a significant impact on the cessation of a number of acute conflicts in

South-East Asia. They have contributed to the creation of a regional security base, and also had a positive effect on the expansion of stability zones in the Asia-Pacific region. Political-social (communitarian in nature) integration in turn contributes to the positive development of modernization in the countries of South-East Asia.

The uniqueness of regional integration considered in the context of modernization in the ASEAN countries has owed to its multidimensional diversity which does not ruin the regional community. This diversity is based on the factors of common history, similar ideological, cultural, economic elements, and is it's the most striking characteristic feature. The institutional, state-regulated character of the implementation of the ASEAN regional community allows the countries of the region to confront the challenges of globalization, making the region a major economic player and an integral part of the Asia-Pacific region. And now the major global power such as the US, Japan, China, and Russia are competing for ACEAN markets, which proves its quality and potential.

Thus, in the situation of global socioeconomic instability, the increasing of global political, economic and military risks, the paradigm of socio-political modernization in the countries of South-East Asia requires a substantial reconsideration in terms of the productivity of the mobilization, state-controlled nature of development.

Globalization and the real threats of terrorism, wars, epidemics and natural disasters force today's societies of South-East Asia to serious changes of the basic ideals and principles of the classical version of the modernization project: individual freedom, freedom of business and the market, limited sovereignty of national states, predominant use of external sources of scientific and technical and social progress.

Moreover, these risks are urging countries to use non-liberal approaches in attempts to avoid global influences. The reflexive way of development lies in the variability of projects of national socio-political modernization, postmodernization and even anti-modernization. In this regard, the ACEAN countries are making serious efforts to improve the mechanisms of autonomous national and regional integration in order to safeguard economic stability and counteract the influence of global and regional powers.

The global situation prevailing at the beginning of the third millennium is requiring from humanity a special responsibility and unprecedented practical actions in the sphere of socio-economic interaction, in relations between different countries and cultures in order to ensure the sustainable development of civilization. And the model of integration and cooperation between the countries of South-East Asia could be a very positive example of how the regional and global challenges the mankind is facing could be resolved.

Literature

1. Ohmae K. *The Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy* / K. Ohmae. – Paperback. – Revised edition Harperbusines, 1999. – 248 p.
2. Rosenau J. *The Study of World Politics. Volume 1 : theoretical and methodological challenges* / J. Rosenau. – London - New York : Routledge, 2006. – 301 p.
3. Hirst P. Thompson G. *Globalization in question: The International Relations and Possibilities of Governance* / G. Hirst P. Thompson. – Cambridge: Polity Press, 1996. – 476 p.
4. *A Globalizing world? Culture, economics, politics* / ed. by David Held. – [2nd ed.]. – London ; New York : Routledge, cop. 2004. – 188 c.
5. *ASEAN in a Changed Regional and International Political Economy* / The Center for strategic and International Studies. – Jakarta, 1995. – 95 p.

6. Dean C. Tipps. Modernization Theory and the Comparative Study of Societies: A Critical Perspective. // Comparative Studies in Society and History. Vol. 15, No. 2 (Mar., 1973) – Cambridge University Press, –1973. – P. 199-226.
7. Анохина, В. В. Постмодернизация как новый тип социальных трансформаций / В. В. Анохина // Диалог цивилизаций в условиях глобальной экологической нестабильности: материалы Междунар. науч. конф. молодых учен., Минск, 24 мая 2012 г. [Электронный ресурс] / редкол.: А. И. Зеленков [и др.]. — Электрон. текстовые дан. — Минск, 2013. — С. 147—154.
8. Добродородный Д. Г. Трансформация парадигмы модернизации под влиянием концепции «общества риска» / Д. Г. Добродородный // Экологические и социальные риски в эпоху глобализации. — С.71-76. <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/167169/1/71-76.pdf>
9. Корниенко Т.А. Политические практики модернизации государств восточной и юго-восточной Азии [Электронный ресурс] / Т. А. Корниенко // Электронный научный журнал «Современные проблемы науки и образования». — №2 (часть 2). — Режим доступа: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=21630>
10. Chang K-S. South Korea under Compressed Modernity Familian Political Economy in Transition / K-S. Chang // Polits cheviert eljahres schrift. — 2012. — P.97-108.
11. Корниенко Т.А. Политические практики модернизации государств восточной и юго-восточной Азии [Электронный ресурс] / Т. А. Корниенко // Электронный научный журнал «Современные проблемы науки и образования». — №2 (часть 2). — Режим доступа: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=21630>
12. Красильщиков В. А. Модернизация: Зарубежный опыт и уроки для России / В. А. Красильщиков // Модернизация России: условия, предпосылки, шансы. Сборник статей и материалов. Выпуск 1 / под ред. В. Л. Иноземцева. — М.: Центр исследований постиндустриального общества, 2009. — С. 83-160.
13. Корниенко Т.А. Политические практики модернизации государств восточной и юго-восточной Азии [Электронный ресурс] / Т. А. Корниенко // Электронный научный журнал «Современные проблемы науки и образования». — №2 (часть 2). — Режим доступа: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=21630>
14. Сумский Д. АСЕАН и кризис глобализации [Электронный ресурс] / Д. Сумский / Эксперт он-лайн. — 07.08.2017. — Режим доступа: <http://expert.ru/2017/08/7/asean/>
15. Ткаченко И.Ю. Интеграционные процессы в Юго-Восточной Азии // Российский внешнеэкономический вестник. 2014. № 1. С. 3—14.
16. Wanandi J. ASEAN – Perspectives on International Security / J. Wanandi. — London: Routledge, 1984. — 286 p.
17. Alagappa M. ASEAN at the crossroads obstacles, options and opportunities of development / M. Alagappa / Ed. N. Sopheer. — Kuala Lumpur : Institute of strategic and international studies, 1987. — 187 p.
18. Интеграционное и модернизационное развитие стран ЮВА в рамках АСЕАН : историографический аспект [Электронный ресурс] / National digital history of Kazakhstan. — 04 Августа 2013. — Режим доступа: http://e-history.kz/ru/contents/view/integratsionnoe_i_modernizatsionnoe_razvitiye_stran_uva_v_ramkah_asean_istoriograficheskii_aspekt__341
19. Байков А.А. Формы интеграционных взаимодействий в восточной Азии: опыт проверки европейским союзом / А.А. Байков // Сравнительная политика. — №1, 2010. — С.166-187
20. Кушкумбаев С.К. Центральная Азия на путях интеграции: геополитика, этничность, безопасность / С.К. Кушкумбаев. — Алматы : Казакстан, 2002. — 200 с.

*სიცოცხლეშივე ლეგენდად
ქცეული კაპიტანი - აბესალომ ზენაიშვილი*

საქართველოს უღამაზეს ქალაქ ბათუმში 1920 წელს, დაიბადა და გაიზარდა შორეული ნაოსნობის კაპიტანი აბესალომ მელიტონის ძე ზენაიშვილი.

1940 წლიდან საზღვაო ტექნიკუმის მე-4 კურსის სტუდენტი სამხედრო სამსახურში გაიწვიეს, 1942 წელს ომის ხაზზე დაჭრილი, კვლავ მშობლიურ სასწავლებელში გამოაგზავნეს, 1944 წელს კი უკვე შტურმან გემთწამყვანის დიპლომით კასპის სანაოსნოს გემებს შტურმანის მოწაფედ შეუერთდა, აქვე აიმაღლა პროფესიული გამოცდილება და გახდა ჯერ გემის კაპიტნის მეოთხე, შემდეგ კი მესამე თანაშემწე. მალე იგი მუშაობას იწყებს ოდესის საზღვაო სანაოსნოში, სადაც ნიჭიერი მეზღვაური გადაწყვეთ ვეშაპსარეწავი ფლოტის სამმართველოს კაპიტნის თანაშემწედ, შემდგომში კაპიტნად. ამ პერიოდისათვის ის ცურავდა შემდეგ გემებზე: ДОБРЫЙ-ЯК-0017; БЕССТРАШНЫЙ-28; ЯК-0045; МІ-214; ЯК-0047 და სხვა.



აბესალომ ზენაიშვილის პირადი ფონდი, ფოტო N 16